

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»**

МАТЕРІАЛИ

XI Інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених

ОСВІТА ТА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ

ОДЕСА-2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»**

**кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної
діяльності**

М А Т Е Р І А Л И

XI Інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених

ОСВІТА ТА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ

(Одеса, 20-21 квітня 2023 року)

Одеса -2023

УДК: 37+316.61

Освіта та соціалізація особистості. *XI Інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених* (Одеса, 20-21 квітня 2023 р.) 103 с.

Рецензенти:

Бойко Анжела Іванівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософських і політичних наук Черкаського державного технологічного університету

Халапсис Олексій Владиславович - доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ.

Збірник матеріалів Інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Освіта та соціалізація особистості» вміщує матеріали, які досліджують освіту ХХІ століття, інновації та перспективи розвитку; стан та проблеми реформування системи української освіти; філософію освіти перед викликами сучасності; молодь в освітньому просторі: механізми соціалізації та самореалізації; соціальну адаптацію особистості в умовах суспільних трансформацій; ціннісні орієнтири та культурні практики особистості в українському суспільстві та розглядаються девіації та суспільні рухи у соціальному просторі сучасної України. Рекомендовано для науковців, педагогів, докторантів, аспірантів, здобувачів освіти.

Ухвалено до друку та розповсюдження мережею інтернет вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

«Освіта та соціалізація особистості»

20-21 квітня 2023 року

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова:

А. В. Красножон – ректор Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор історичних наук, професор.

Заступники голови:

Копусь Ольга Антонівна – перший проректор з навчальної та науково-педагогічної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор педагогічних наук, професор.

Музиченко Ганна В'ячеславівна – проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор політичних наук, професор.

Борінштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Члени оргкомітету:

Лісєнко Олена Василівна – доктор соціологічних наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, завідувач історико-філософського відділення Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Петінова Оксана Борисівна – доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Атаманюк Зоя Миколаївна – доктор філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Борінштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

ОСВІТНІЙ СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ: КАУЗАЛЬНА ПЛОЩИНА РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Використання просторових характеристик соціокультурної реальності, в якій складаються і розвиваються освітні системи, розгортаються процеси розвитку, освіти, навчання і виховання особистості, взаємодії основних суб'єктів вищеназваних систем, включених в діяльність, спілкування і відносини, стало одним з пріоритетів в сучасному науковому знанні. Ми відносимо дане явище до ознак парадигмального зсуву в соціогуманітарній систематиці сучасного суспільства, однією з сутнісних характеристик якого є облік нестійкості, динаміки, інтегративності, суб'єктності та суб'єктивності як значущих регуляторів і індикаторів, що визначають соціокультурну реальність і впливають на наукове осмислення і опис соціокультурних фактів, явищ, процесів і систем. Відзначимо при цьому, що і саме використання категорії «простір», відповідаючи новим пріоритетам, присутнє не тільки і не стільки в традиційному фізичному, скільки у соціокультурному прочитанні.

Простір – це категорія, яка повсюдно використовується в багатьох різних контекстах. Формально, простір є системою, що складається з безлічі взаємодіючих суб'єктів, з встановленими між ними відносинами, які визначаються їх функціональною специфікою.

Поняття «соціокультурний простір» утворює єдине просторово-часове поле, яке пов'язує між собою різні історичні періоди розвитку людської цивілізації. Виникло воно разом з появою концепцій світової історії людства. Поняття «соціокультурного простору» вивчалось антропологами та етнографами, істориками, міфологами, соціологами, філософами, мистецтвознавцями та іншими науковцями. Розглянемо різні точки зору про поняття соціокультурного простору.

Представники культурно-історичної школи Ф. Ратцель, Ф. Гребнер, Л.Фробеніус [1-3] та інші розвивали ідеї поширення культур, формування культурних кіл і зон в якомусь просторовому вимірі. У працях А. Тойнбі вже існує поняття «культурного поля», але пізніше британський історик приходить до осмислення соціокультурного простору.

Взагалі на основі праць О. Шпенглера [4] та Дж. Тойнбі [5], можемо позначити «соціокультурний простір» як процес і результат існування і функціонування культури в часі та просторі у взаємозв'язку з соціальними параметрами, що мають на увазі цивілізаційний фундамент з широкими просторово-часовими рамками, що включають процеси генезису, поширення і функціонування соціокультурного, які протікають не хаотично і випадково, а

підпорядковані певній логіці та детермінуються об'єктно-суб'єктними складовими.

Як нам здається, соціокультурний простір складається з суспільних, матеріальних і духовних умов, завдяки яким є можливість реалізації діяльності людини. Це є важливою умовою для розвитку особистості. Крім цього сам соціокультурний простір трансформується під впливом діяльності людини. Цей взаємозв'язок є дуже цікавим аспектом. Не дарма соціокультурне середовище і діяльність людини стали предметом вивчення представниками різних наук: історія, соціологія, психологія, філософія, педагогіка, культурологія, соціальна екологія та інші.). Тому зрозуміло, що їх можна об'єднати під сферою освіти. Саме тому необхідно зрозуміти глобальну роль освітнього середовища, яке само по собі є соціокультурною суперсистемою, а ні підсистемою соціокультурного середовища, як презентується кількома науковцями.

Тому ми наполягаємо на категорії **«освітній соціокультурний простір»** під якою розуміємо сукупність історично сформованих факторів, обставин, ситуацій, історично організованих соціокультурних умов розвитку особистості та суспільства.

Необхідно зазначити, що завдяки якісно організованій взаємодії різних суб'єктів освітнього соціокультурного простору в сучасному українському суспільстві, вибудовується правильна гуманістична орієнтація. Ефективність зусиль по їх взаємодії визначається наявністю загального і специфічного в діяльності кожного з суб'єктів. Важливо усвідомлювати, що особистість є активною рушійною і творчою силою, яка здатна реалізувати свою суб'єктивну позицію, гуртуючись на креативному підході до вирішення поставлених завдань. При цьому позиція освітянина має свою специфіку: неможливі заборони і укази; представник освітнього середовища у сучасному освітньому соціокультурному просторі повинен використовувати ініціативу, творчий порив особистості та залучати її до процесу створення і зміцнення нового соціокультурного простору, ґрунтуючись на ідеалах свободи, демократії, гуманізму, моралі.

Саме освітній соціокультурний простір в сучасному українському суспільстві є творче соціогуманітарним по своїй суті, тому що оточення людини, система зовнішніх обставин, яка включає в себе безліч параметрів, що впливають на життєдіяльність людини, його психічний, соціальний і культурний розвиток, характеризується реальною цілісністю та ініціативою в різних сферах буття. Тому за часи російської агресії освітній соціокультурний простір, будучи такою ж реальною цілісністю як і освітнє соціокультурне середовище, показав себе насамперед організмом і соціокультурною суперсистемою, яка творче значно краще системи російського агресора, котрий наполягає на безглуздому знищенні живої та неживої природи, що веде до самознищення і самого себе. Соціокультурний контекст освітнього простору пов'язується з розгортанням різноманіття виховних систем, ініціюванням варіативної освіти, зміною освітніх цінностей, залученням особистості до культури.

Необхідно зазначити вирішальне значення створення в освітньому соціокультурному просторі сучасного українського суспільства ціннісно-орієнтаційної системи морально-етичних складових між усіма учасниками життєдіяльності за рахунок глобального створення та виконання якісно орієнтованих проєктів у будь-яких сферах буття, що стимулюють творче начало в особистості, соціальній групі, соціумі, суспільстві.

Список використаних джерел

1. Friedrich Ratzel. Das Meer als Quelle der Völkergröße. De Gruyter Oldenbourg; 2. Aufl. Reprint 2019 edition. 95 p.
2. Fritz Graebner. Das Weltbild der Primitiven. Eine Untersuchung der Urformen weltanschaulichen Denkens bei Naturvölkern. Band I. Severus, 2011, Kartoniert / Broschiert. 354 p.
3. Leo Frobenius. Der westafrikanische Kulturkreis. Fidibus Verlag; 2., erweiterte edición, 2012. 17 p.
4. Oswald Spengler. Der Untergang des Abendlandes. Albatros; 1st edition, 2007. 1280p.
5. Arnold J. Toynbee. A Study Of History 1: Introduction - The Geneses Of Civilizations, Part One. Oxford University Press, 1962. 484 p.

Yuliya Andriivna Dobrolyubska, Dr. of Science in Philosophy, Full Professor, Head of the Department of World History and Methodology of Science, South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky, Odessa, Ukraine

PRINCIPLES OF POST-NEOCLASSICAL RESEARCH SUBSYSTEMS OF THE PHILOSOPHY OF HISTORY

The post-neoclassical subsystem operates with a correspondent concept of truth. However, scientific truth becomes always contextual and ascertained, subject to the adoption of methodological postulates, on the basis of which a specific research situation is constructed. In historical studies, the search for scientific truth is always linked to either the study of specific historical events or the construction of historical theories. Both approaches solve the problem of objectivity in their own way: the theoretical history seeks to reveal the truth, purified from specific features, and the history of events wants to reveal the truth, given in the fullness of the nuances of a particular event. Based on the correspondent conception of truth, post-neoclassicists seek to reconstruct historical reality «in all its fullness, concreteness, and complexity. «The main task of the researcher, in their opinion, is to «find out the significance, to explain and to clarify the meaning of history – this triumvirate of historical truth that breaks through the work of historians, despite the skepticism inherent in the modern era» [3, p. 276].

In pursuit of scientific truth, the historian uses this form of narrative as a historical narrative. With his help, the researcher tries to create in the readers the illusion of immediate presence, recreating the atmosphere and arranging historical scenery. Like other forms of storytelling, writes D. Tosh, «Historical narrative can be fun with the ability to keep the reader engaged and evoke intense emotions. But narrative is also an important method for the historian when he presents the material as if he were a participant in events of the past or as if he were observing them from the outside» [2, c. 131]. The new subsystem recognizes that views on the past may be different, so it is necessary to constantly expand the base of sources of historical research and improve their tools, without which it is impossible to create an adequate empirical basis for historical science. In addition, historical sources must be continually re-examined by various researchers to identify conscious or unintentional distortions of historical reality. This will allow us to determine, in a multivariate, diverse history, a more adequate perspective on competing perspectives on the past.

Another cognitive principle of post-neoclassical philosophy of history is holism, although some say that the idea of history as a whole can only be the subject of speculative philosophical reflection. In post-neoclassical science, this principle directs the historian, on the one hand, to the need for a holistic study of the object of study, and, on the other, to the study of historical reality as a hierarchy of «wholeness» that does not boil down to the parts of which it is composed. It is emphasized that a sense of the whole as a context must always be present in the understanding of these parts. The principle of holism seeks to restore the level of claims of historical science to comprehend the past as a «holistic matter», woven of many multicolored threads, which fell sharply due to the spread in it of postmodern ideas. In connection with the actualization of the principle of holism in historical studies, post-neoclassicists raised the question of the need for global synthesis based on the integration of micro- and macro-histories, narratives and metatheories.

This principle is realized in the post-neoclassicists in the pursuit of a holistic vision of historical reality and the creation of a single toolkit for its study. Thus, the principle of holism in this sense applies not only to the subject of the study, but also to its methodology. Objectively, holism is realized specifically in the fact that history is seen as a complex social system and a set of humanitarian actions, as well as a super-active beginning. In addition to the general laws of the physical, social, and moral order governing the world, it is logical to allow the governing world to have single, and even exceptional, episodic dependencies.

In this regard, history as a natural systemic phenomenon nomological, it is associated with the manifestation of objective dependencies (from moral, cultural - to physical). History as a humanitarian phenomenon is connected with the activities of individuals and is bound to it: without individual personal actions there are no common historical actions. «From history, – emphasizes Ilyin, – to avoid neither nomology (legal correspondence), nor voluntariness (freedom of will of agents of action). The separation of voluntarism from nomologism gives a pseudo-historical doctrine, a stylization of a complete history». The hypertrophy of one and the other makes history a compendium of anecdotes, not science. The inadequacy of the

subjectivist (voluntarism) and objectivist (nomologism) doctrines of history compels the search for new explicit heuristic schemes, such that would allow to carry out both principles adequately [1, c. 115].

Therefore, the subject of history study should be not only social processes, structures and institutions, but also individual and collective actions of people, their ideas, values and attitudes. One who confines himself to analyzing global processes, thus refuses the fundamental proposition that they (especially in the phase of their emergence) are the result of individual and collective action. It is never forgotten that structures are born, changed and collapsed under their influence. Structures are always dependent on the person, no matter what their own dynamics, whatever imprint they, in turn, do not impose on the sphere of subjectivity, and as if they do not, as a result, coincide with the goals of people's actions or their life experience [5, p. 260].

In this regard, the central role in the work of the historian is the interpretation of meaning, without which – writes D. Tosh – historical sources will not «talk», and we will never come close to understanding the past. The meaning of the text is considered as a sphere not only of individual but also of collective perception of the world. A key concept is culture as a system of perceptions that characterizes society and unites its members. It is a gigantic field of study that encompasses everything from the formal beliefs expressed in rituals and «rules of the game» to the unconscious logic of gesture and appearance [2, c. 136].

Post-Classical history becomes both causal and casual. Therefore, in the subject of historical research, the post-neoclassical subsystem proposes to distinguish, on the one hand, various layers related to the influence of common and necessary causes, as well as to the influence of personal causes and free actions. On the other – to establish the relation of all this to the organization of man, because man in the acts of his activity, declaring freedom of will, duty, duty, self-glorification, transcends natural boundaries, goes beyond the established being.

A characteristic feature of the post-neoclassical subsystem of the philosophy of history is the multifaceted consideration of historical reality. The first scale involves the study of individual actions and the historical facts they create; the second is specific historical events, processes and institutions whose complete coverage is not possible without certain procedures that capture movement across time and space; the third is universal historical events and processes. The various scales of consideration of historical reality correspond, as post-neoclassicists believe, to its very nature. Therefore, very dangerous attempts to declare this or that scale only real, and all the rest fictions. Such attempts lead to a distortion of reality, preventing the perception of its fullness and complexity.

In this regard, the principle of holism in post-neoclassical historical science involves taking into account the interweaving and interpenetration of realities of different scales in the space of history as a whole. The key task of the post-neoclassical subsystem of historical research is to build «differentiated models» of explaining the realities of the past, with subsequent synthesis of results and multiple-scale interpretations [4].

Within the post-neoclassical subsystem of historical study, historians seek to study not only the behavior of individuals, but also the great events and collective changes that do not boil down to the totality of human aspirations. The creation of a scientific work is based on the assumption that a particular event is connected with what happened earlier, at the same time, and with what followed; in short, it is regarded as part of the historical process. Of particular importance, from the historian's point of view, are events that, in retrospect, have been important milestones in the process.

According to the post-neoclassicist, a holistic vision of historical reality necessitates a comprehensive approach to its study. The successful implementation of this approach is associated with the use of historical research and quantitative analysis methods used, as a rule, in the study of supra-individual reality, and formal-logical methods in textology, which allow the study of databases using computer technology, and methods non-classical hermeneutics aimed at understanding the meaning of alien cultures.

Considering the project of unification of scientific knowledge, P. Gross believes that it allows to fill in the gaps and establish relationships between different sciences, including the humanities cycle. In addition, in this project, P. Gross sees not only a chance for a revival of more rigorous methods and criteria in science, but also a means of achieving more ambitious goals. Without the universals gained in science, we would only have many private perceptions of different peoples, including those to which we, of our own accord, belong.

Список використаних джерел

1. Лекторский В. А. Эпистемология классическая и неклассическая. Москва : Эдиториал УРСС, 2009. 256 с.
2. Тош Д. Стремление к истине: Как овладеть мастерством историка. Москва : Весь мир, 2000. 294 с.
3. Appleby J., Hunt L., Jacob M. Telling the Truth about History. New York, London : W.W. Norton & Company, 1994. 322 p.
4. McNeill W. J. Mythistory and Other Essays. Chicago : University of Chicago Press, 1986. 226 p.
5. Spiegel G. M. History and Postmodernism. *The Postmodern History Reader* / ed. by K. Jenkins. London; New York : Routledge, 1998. P. 257-272.

Kisse Anton Ivanovich – doctor of Political Sciences, Associate Professor of the Department of Philosophy, Sociology and management of socio-cultural activities of the state institution "South Ukrainian national Pedagogical University named after K.D.Ushinsky"

SOCIALIZATION OF THE EDUCATIONAL SPHERE: THE PROBLEM OF PRIORITIES

Globoclocal changes occurring in the world and society naturally cause the transformation of the existing socialization system. Scientific analysis of the general and special in the process of socialization is necessary for understanding the mechanisms of reproduction of society, predicting the results of socialization and, accordingly, the prospects for the development of the entire society.

The relevance of the problem under study is due to the fact that the post-industrial information society is characterized by an increase in the role of knowledge and information, an expansion of the sphere of intellectual work, an orientation to universal values and universal social qualities as opposed to narrowly professional knowledge and skills, which objectively increases the role of education in the process of socialization.

The educational space of the modern world is going through a difficult period associated with social changes in the sphere of culture, which affect the process of socialization of the younger generation and actualize research on this issue.

Therefore, the problem of socialization in higher education becomes particularly relevant in the context of the formation of the global educational space and the development of continuing education. Modern society makes significant efforts to integrate and unify higher education, defining a set of new requirements for the creative personality in the modern world, on the one hand, and initiating a large-scale postmodernization of national educational systems, on the other. The impact of these changes on the socialization process requires systematic research.

At the same time, these studies are of particular importance in modern Ukrainian society, which continues to train highly educated personnel in the higher school system in the context of Russian aggression, taking into account the socialization of the individual, youth and communication processes in society.

The period of obtaining higher education is an important stage of socialization of the individual, when the choice of trajectories and construction of models of life strategies consciously occurs, which actualizes the importance of socialization in higher education.

Within the framework of the psychological concepts of J. Piaget, S. Freud, E.Erickson, C. Jung and others, a number of provisions were proposed that have important theoretical significance not only for psychologists, but also for representatives of other sciences: the importance of the early stages of personality development for its successful socialization is justified; the role of the subjective factor in the process of socialization is determined; the role of the microenvironment is analyzed; psychological mechanisms of socialization are studied.

It is also important to take into account the theories of the related profile of Sciences, including socio-psychological and socio-philosophical ones, namely the theories of P. Berger, M. Weber, E. Durkheim, R. Merton, T. Parsons, N. Smelzer, V. Frankl, E. Fromm and other scientists, which emphasize the social determination of the socialization process, and the theories of Charles Cooley, J. Mead, G. Tard and others who focus on the subjective factors of this process.

Uncertainty as a characteristic of social reality implies a variety of possible trajectories of development of social phenomena and the course of social processes in the presence of a connection and interaction between the properties and states of social phenomena. The current state of Ukrainian society is characterized by a radical transformation of ideas about the social experience that a person should inherit and transform. It is the personality in modern society that has become more creative than it was before. At the same time, young people have a commonality of their own experience, which the older generation has never had and will never have, making uncertain the content of socialization as a process of reproducing the socio-cultural basis of society. The system of socialization becomes uncertain: the role of the family decreases, the role of education changes, the role of mass media, peers and friends in this process increases, and such a mechanism of socialization of the younger generation as youth public organizations practically disappears.

Consequently, the role of the educational sphere is growing. We understand the educational sphere as a qualitatively new state, which is characterized by the integrity, structure, openness and integration of education in a free society. The current stage of development of the educational sphere is a pronounced transition from technocratic-rational to socio-cultural-spiritual-moral model of education, the main goal of which is a person of society and culture as a creative person who has the universality of socialization attitudes, is able to realize their life plans regardless of the profession received and from life circumstances. The implementation of this goal in modern Ukrainian society is possible only in the educational space of Higher Education, which is able to provide the necessary vector and level of sociocultural spiritual development of the individual.

Priorities for the development of the individual, society, and the state are of particular importance during the times of Russian aggression. Therefore, life, freedom, democracy, humanity, volunteering, and creative inspiration are more highly valued in modern Ukrainian society than ever before. May we be lucky!

Аксьонова Віра Ігорівна, доктор філософських наук, професор кафедри права та соціально-гуманітарних дисциплін, Льотна академія Національного авіаційного університету

Сидорова А. О., студентка 621 гр., Льотна академія Національного авіаційного університету, факультет авіаційного менеджменту

ГУМАНІСТИЧНІ ОБРІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ У КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Проблема філософського розуміння гуманістичних обривів європейського простору у контексті проблем соціалізації особистості під час ускладнення сучасного суспільства завжди привертала до себе увагу українських філософів, але в останні десятиліття її актуальність зростає ще більше у зв'язку з труднощами втілення у соціокультурний простір гуманістичних обривів. Осмислення змін соціокультурного простору в контексті громадських перспектив потребує від філософії змін її пріоритетів у бік гуманізації. Оскільки сучасне українське суспільство в умовах поглиблення глобалізаційних процесів поступово стає історичним суб'єктом, передова громадськість все більше наполягає на захисті традицій мультикультуралізму і толерантності. З метою відтворення громадянських властивостей патріотизму цивілізованого типу філософи, творчо використовують онтологію національного виховання [8]. Революційне становлення суверенної України на початку третього тисячоліття, особливо після «Революції на граніті» (1990р.), «Помаранчевої революції» (2004р.), «Революції гідності» (2013-2014рр.) використовує багатовіковий досвід як національно-визвольної боротьби, так і досягнення еволюційного формування української політичної нації. Це можливо лише в оновленій «Країні вільних людей», оскільки саме тут панує дух європейсько-орієнтованої громадської думки. Але наукові знання не гарантують ствердження гуманізму в глобальному масштабі.

Мета роботи. Дослідження якісних змін українського суспільства під впливом гуманістичних обривів європейського простору у філософсько-освітньому контексті. З цією метою необхідно визначити світоглядні основи національної ідентичності, оскільки для подальшого розуміння соціокультурних, морально-етичних та культурологічних ідеалів сучасного українського суспільства потрібно використання як філософських принципів онтології, аксіології, філософії освіти, так і культурології, що має теоретичне і практичне значення; а також комплексно розглянути взаємозв'язки філософсько-освітньої проблематики у гуманістичних обривах європейського простору.

Результати та обговорювання. Об'єкт дослідження визначає еволюцію процесу європейської цивілізації як феномену трансформації соціокультурної діяльності захисників громадсько - освітнього соціуму в Україні [8]. Предмет дослідження - метофізична рефлексія українського громадянського суспільства у процесі соціокультурного впливу на демократично-патріотичні, освітні та

правові зміни гуманістичних обривів європейського простору. Проведена експлікація поняття «соборності етносоціальних властивостей українського соціального буття», визначені підходи до носіїв «революціонізму українського соціуму» в аспекті софіологічних особливостей «кризового суспільства» у процесі подолання стереотипів націократизму та конфліктності. Основні координати нового дискурсу представлені поняттями з позиції «антропологізм» і «комунікативність», зміни європейського простору, «кризовий соціум», що визначає пізнання патріотично-софіологічних особливостей «громадської особи», «постмодернізаційної особистості»: йде поступове подолання стереотипів вульгарного соціологізму таким чином, щоб висвітлювалось соціально-філософське та культурологічне обґрунтування гуманістики національної спадщини, яка є основою особливостей розвитку ноосферної парадигми, сприяє становленню більш складної у громадському відношенні особистості та соціуму в новітніх соціокультурних умовах України незалежно від «гібридних» чи інших метаморфоз соціуму, оскільки закономірно відтворювався дух свободи [4].

Авторами проаналізовано: Кобзаревий проєкт «сім'ї великої, вільної, нової», розкриті постнекласичні символи української політичної нації, основи козакофільсько-кордоцентричного охоплення соціокультурної діяльності, також символ «Дон Кіхота» у площині моделі ренесансного гуманізму [7]; - за герменевтичним аналізом гіпертекстів (від П. Могили, Г. Сковороди, Т. Шевченка, П. Юркевича до М. Пирогова, К. Ушинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського) визначено харизматичних осіб – символів які найяскравіше відображують дух самореферентних соціокультурних систем, тобто їх відношення до специфіки гуманістичного визначення тих носіїв громадської еволюції в Україні, які виражають суверенний дух європейської нації[5]; - актуалізовано особливості часу втілення української національної ідеї, а саме відображення індуктивно - ноосферних текстоно - віртуальних і темпоральних особливостей освітнього становлення аспектів Я-буття [6]; здійснено аналіз соціально-комунікативних змін національної дійсності в правовому та метакомунікативному контексті дискурсу гуманітаризації вільного громадянського суспільства, що обумовлює динаміку освітньо-професійної підготовки майбутніх фахівців авіаційної галузі на підґрунті єдності шляхетного духу Сходу і Заходу [1;2;3].

Висновки. Вітчизняні філософи, які відмовляються від стереотипів механічного монізму, критично сприймають постмодерні та інші наукові спроби релятивізації у парадигмальних спробах пошуку істини, зокрема її абсолютизації, а також провокування «науково-революційного хаосу» (Т. Кун) та «методологічного анархізму». Висвітлюючи емпірично вітчизняний досвід, потрібно знайти власний шлях до універсальної моделі визначення гуманістичних обривів європейського простору у філософсько-правовому контексті, наприклад, продовжуючи синтез ідеї ноосфери буття академіка В.І. Вернадського та втілення філософсько-освітніх сенсів демократичного патріотизму у душі екологічного імперативу.

Список використаних джерел

1. Аксьонова В.І. Морально-естетичні аспекти формування професійної культури курсантів в моделях вищого навчального закладу. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград: Державний педагогічний університет імені В.К. Винниченка. Вип. 40. 2001. С. 188-196.
2. Аксьонова В.І. Етико-естетична культура, як складова професійної підготовки операторів особливо складних систем управління. *Філософія науки, техніки та архітектури. Постмодерний проект*. Кол. моногр. / За ред. д-ра філос. наук, проф. В. А. Рижка. Київ: Вид. Київ. ун-ту будівництва і архітектури, 2002. С. 181-187.
3. Аксьонова В. І. Актуалізація проблеми професійної культури в контексті філософії освіти. *Філософські пошуки*, Вип.. XXXVIII. Львів-Одеса: Центр Європи, 2008. С.146-156.
4. Аксьонова В. І. Культурна дифузія і акультурація в контексті розвитку комунікативної парадигми глобалізації та інформаційного суспільства. *Гілея: науковий вісник*. Зб. наук. пр. / Гол. ред. д. філос. н., проф. В.М. Вашкевич. Київ, 2012. Випуск 56 (№ 1). С. 256-264.
5. Аксьонова В. І. Антропологічні виміри комунікативно-інформаційного усвідомлення сенсу буття. Антропологічні виміри філософських досліджень. Зб. наук. пр. Дніпропетровськ, 2013. №3. С.7 – 13.
6. Аксьонова В.І. Парадигми філософії освіти. Український вимір. *Матеріали II Всеукраїнської наукової конференції «Освіта та соціалізація особистості»*. Одеса - Дніпро, 2015. С.46-48.
7. Борінштейн Є.Р. Соціокультурна толерантність у сучасному українському суспільстві. *Глобальні проблеми сучасності у контексті історико-філософського знання*. Одеса: ДЗ «ПНПУ імені К.Д.Ушинського», 2016. С.13-27.
8. Борінштейн Є.Р. Молодіжна культура і субкультура як фактор соціокультурної модернізації і постмодернізації. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. 2005. №2(30). С. 18-24.

Арапакі Марина Володимирівна, викладач кафедри мовної підготовки,
Одеський державний університет внутрішніх справ

ПРОБЛЕМА РОЗУМІННЯ СОЦІАЛЬНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ СУСПІЛЬСТВА У КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ МАРГІНАЛЬНОСТІ

Вступ. Аналізуючи культурну маргінальність як соціальне явище, зазначимо, що форма формується у соціальному просторі конкретного суспільства. В контексті даного дослідження під соціальним простором

розуміємо відтворення певної системи соціокультурних відносин та результатів культурної діяльності в процесі соціальної взаємодії. На певному шаблі розвитку культури в давніх міфологічних, релігійних і філософських системах, вони розглядалися як невід'ємні онтологічні атрибути світу, які перебувають у нерозривному зв'язку з проблемою буття. У систему вимірювання просторових структур буття входять цінності і ціннісні орієнтації, які складають ідентифікаційний простір людини. Саме тому розуміння соціального простору у контексті аналізу культурної маргінальності здійснюється крізь призму особистості, що обумовлено внутрішньою культурою і смислотворючими конструктами, які їй притаманні. Цей простір наповнений смисловим змістом, який виражається в образах, знаках, символах. В основі проявів культурної маргінальності у соціальному просторі лежить самість як квінтесенція особистості.

Мета та завдання. Мета та завдання даної роботи розглянути соціальний простір, який також формується як взаємозв'язок, який встановлюється між людиною та соціальними об'єктами.

Методи дослідження. В якості загальної методологічної основи даної роботи використовувався соціальний простір як онтологічне ціле, яке може формуватися тільки у межах, що задаються соціальністю простору як гносеологічного цілого. Соціальність визначає просторові межі, у яких розвиваються певні соціокультурні процеси та культурна маргінальність зокрема. Виявлення специфічних властивостей соціального простору дозволяє виявити загальні соціальні характеристики людської життєдіяльності її певну автономність, свободу, екзистенційні конструкти та інші складові, які безпосередньо пов'язані з необхідністю знаходження конструктивних шляхів розвитку сучасного соціокультурного процесу.

Викладення основного матеріалу.

Культурний простір є невід'ємною складовою простору соціального та у контексті аналізу культурної маргінальності є провідним до розуміння її проявів у просторі соціальному. Він може бути визначений як одна з форм побутування і втілення культури як складної динамічної система, яка постійно змінюється, оскільки, з одного боку, вона сама виробляє нові цінності, знаки і символи, а з іншого – наповнюється, взаємозбагачується надбаннями інших культур. Чим більш відкритим є культурний простір, тим більше він стимулює до культурних інновацій, реального діалогу та полілогу культур.

Водночас це питання розкриває важливість соціальної комунікації відповідно до структури соціального простору суспільства, позаяк сама культура є наслідком інтеракцій людей, які спільно розбудовують і покращують умови свого існування у межах відповідних територіально-просторових кордонів. Тим паче, що сьогодні вже ні в кого не викликає заперечень висловлена ще в середині ХХ ст. думка засновника структурної антропології К. Леві-Строса, що у соціальних науках відбудеться «коперникова революція», відповідно до якої суспільство в цілому буде інтерпретуватися через використання теорії комунікації [1]. Аналізуючи культурний простір крізь

призму техно-інформаційного контексту, особливу увагу звернемо на вплив інформатизації та віртуалізації як глобальних процесів у сучасному суспільстві, відповідно до яких суспільство розуміється як мережа комунікацій, що створюють додаткові можливості для самоопису суспільства і його самовідтворення.

Говорячи про поняття «культурний простір», погоджуємося із визначенням Олійник О. про те, що «це складний динамічний багатофункціональний часово-просторовий континуум, основною структурною і системоформуючого складника якого є діяльність людини на матеріальному, фізичному та духовному рівнях. Тому це не абстрактна категорія, а життєвий простір існування людини, наповнений, окрім матеріальних, і артефактами ментально-психічного характеру, які викликають певні емоційні переживання та відчуття» [2]. Відповідно до цієї точки зору, сучасне суспільство постає як відповідне культурне і комунікативне середовище існування людини.

Апелюючи до одного із видатних дослідників культури О. Шпенглера зазначимо, що соціальний простір як місце відтворення культури стає одним із головних методологічних інструментів для розуміння сутності культури. Він орієнтувався на глибинні механізми формування морфології культури, в результаті чого простір стає «знаком і виразом самого життя, найпершим і найпотужнішим з усіх її символів» [3]. Шпенглер виділяв для людини два світи – внутрішній і зовнішній, які втілюються в поняттях душа та світ. У формуванні цієї опозиції Шпенглер виявляє градації, відповідні рівням розвитку духовності. Тим самим, просторовість у трактуванні Шпенглера перетворюється в об'єктивний критерій розвитку людини. Дуалізм душі та світу знаходить вираз через опозицію суб'єкта і об'єкта. Її Шпенглер називав елементарною структурою, неприпустимою понятійному розчленуванню і вважав, що суб'єкт і об'єкт постійно співіснують один з одним, виступаючи як цілісна єдність: «Усі мікрокосмічні істоти, незмінно, знову і знову утворюють живі масові єдності, істоти більш високого порядку, повільно дозрівають або утворюються раптово, з усіма почуттями і пристрастями одиничної істоти...» [3].

Автор теорії мозаїчної культури А. Моля характеризує культурний простір як протяжність, в якій поширюється і функціонує культурна інформація, і виокремлює в ньому кілька рівнів: 1) «пам'ять світу» – вся інформація, накопичена людством протягом історії; 2) культура колективу, соціальної групи, суспільства; 3) культура індивіда. Отже, у концепції А. Моля культурний простір – це комунікативний процес, в якому забезпечено передачу знань від колективного рівня до індивідуального.

Одним з найважливіших дослідницьких ракурсів соціального й культурного простору суспільства, відповідно до теорії Ю. Лотмана, є комунікація та комунікативний контекст культури як форми суспільного буття, тобто «Комунікативний акт стає реалізацією ставлення «Я до «Іншого» в рамках соціальності» .

У той самий час комунікативні процеси конкретизуються залежно від того чи іншого етнокультурного контексту чи галузі культури. Важливим є питання, наскільки міжкультурне спілкування зачіпає чи змінює образ кожного з учасників комунікативної дії.

Визначаючи поняття «культура», ми долучаємося до думки Копієвської О., що «її трактування як особливої програми соціальної поведінки, взаємодії та комунікації людей, що задає цій взаємодії упорядкованого і конструктивного характеру і забезпечує цю сферу соціально–культурного життя продуктами спеціальної діяльності, що визначається як «символічне виробництво», в його інтелектуальних, мистецьких, релігійних, етнографічних та інших формах» [4]. Спираючись на це визначення, бачимо роль культурної маргінальності як інструменту відтворення певного світогляду та реалізації культурних потреб особистості або соціальної групи.

Результати дослідження

До смислового наповнення культури належать і знаки, які мають матеріальне вираження, як-то: слово, річ, малюнок, текст та ін., які, володіючи певним змістом, слугують розумінню концептуальної сутності культури. Різноманітність знаків і знакових систем зумовлена пізнавальною діяльністю людини, необхідністю фіксувати отримані знання і передавати їх наступним поколінням. Тобто культура – це складна інформаційна знаково-символічна система, яка за допомогою спеціальних програм диктує певну модель поведінки людині, формуючи при цьому своєрідні закони суспільства, а також створює нові художні твори. На думку Бенклера Й., знакові системи, які існують в культурі та визначаються як домінуючі, у підсумку і створюють «культурний простір», який відрізняється від матеріально-фізичного і має свої закони існування, власне буття: «Навіть найпростіше інтуїтивне уявлення про те. Що таке культура, інтерпретувало б її як загальну структуру, як результат соціального процесу, що передує будь-якому індивідові та частково структурує його» згідно його концепції, культура у соціальному просторі сучасного суспільства являє собою своєрідну комунікативну платформу задля вирішення непримиренних розбіжностей, місце для полілогу, де суспільство може визначити певні правила суспільної життєдіяльності.

Резюме

Саме відповідного до смислового наповнення соціального простору суспільства та культури, культурна маргінальність є суб'єктивним баченням та інтерпретацією моральних норм, культурних цінностей та соціальної поведінки, які конкретні особистості або групи бажають втілити у соціальне буття.

Висновки

По-перше, соціальний простір є невід'ємною умовою функціонування культури як складової суспільства. По-друге, саме особливості соціального простору зумовлюють специфіку відтворення культури та культурних продуктів. По-третє, техно-інформаційна спрямованість сучасного цивілізаційного процесу визначає особливості культури сучасного суспільства

та відповідно проявів культурної маргінальності, що більш детально буде проаналізовано у наступному підрозділі.

Список використаних джерел

1. Lévi-Strauss C. *Structural Anthropology*. New York: Inc. Publishers, 1958. 410 p., с. 95
2. Олійник О. Культурний простір, комунікація, місто: співвідношення понять. *Культура і мистецтво у сучасному світі*. Вип. 20. 2019. с. 169-177, с.171
3. Spengler, Oswald. *The Decline of the West*. Ed. Arthur Helps, and Helmut Werner. Trans. Charles F. Atkinson. Preface Hughes, H. Stuart. New York: Oxford UP, 1991, с. 36
- Spengler, Oswald. *The Decline of the West*. Ed. Arthur Helps, and Helmut Werner. Trans. Charles F. Atkinson. Preface Hughes, H. Stuart. New York: Oxford UP, 1991, с. 22.
4. Копієвська О. Рефлексія як метод наукового осмислення культурних трансформацій. *Питання духовної культури*. *Культурологія*. С.148-152. с.149).

Атаманюк Зоя Миколаївна, доктор філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (Одеса, Україна)

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ В СОЦОКУЛЬТУРНОМУ АСПЕКТІ

Однією з центральних тем і відповідно проблем філософії освіти є взаємозв'язок між освітою і суспільством. Досвід теоретичної рефлексії цього проблемного поля в свою чергу свідчить про плідність інтеграції теоретичних зусиль соціальної філософії і філософії освіти. Особливо це торкається розгляду філософсько-освітніх проблем в сучасних ускладнених соціокультурних контекстах. На наднаціональному рівні ці контексти створюються суспільними трансформаціями постіндустріального зразка, глобалізаційними процесами, екологічними викликами, загостренням проблем війни і миру, гарантування дотримання прав людини і демократичних норм співіснування. Освіта – найважливіший соціальний інститут суспільства, з яким нерозривно пов'язаний як сам факт становлення людської цивілізації, так і всі наступні етапи її історичного генезису. Як зазначав Дж. Дьюї, «направляючи діяльність юних, суспільство визначає своє майбутнє» [2, с. 44]. Від наївних, спрощених і навіть примітивних форм до складних, ретельно і спеціально розроблених і постійно вдосконалюваних – такий багатовіковий шлях сфери освіти в просторі соціуму. На національному рівні описана вище контекстуальність ускладнюється через

необхідність урахування конкретних умов і обставин життєдіяльності сучасних соціумів, які мають різну історію, але водночас є включеними до спільного цивілізаційного процесу. Соціальний, культурний і духовний поступ людства відбувається через подолання складнощів, обумовленими духом часу та його рамковими умовами, чому в неمالій мірі сприяють освітні та виховні практики. Повертаючись до вітчизняних контекстів, варто нагадати, що долю України сьогодні визначатимуть генерації, народжені в часи її незалежності. Від їхніх людських якостей, стратегію формування яких визначає філософія освіти, буде залежати майбутнє нації і перспектива розвитку українського суспільства. Адже цивілізованому і відповідальному поведженню зі свободою кожна генерація повинна навчатись на власному досвіді, але за допомогою освіти і виховання. Демократію не можна успадкувати, їй треба вчитись. Як свідчить історія, завоювання свободи далеко не завжди означає гарантію функціонування демократичних норм і цінностей. Революція гідності є навіть не першим кроком, а тільки передумовою для її ствердження у реаліях сучасного суспільного життя. Гідність у вимірах негативної і позитивної свободи має різні профілі і соціокультурні характеристики, а її формування передбачає різні виховні стратегії.

Для того щоб зрозуміти, що таке освітній простір і в чому полягає його особливість важливо вивчити інформацію, подану в багатьох наукових джерелах. Кожне джерело розкриває це поняття по-своєму, але співставлення отриманих даних дає змогу відповісти на всі питання, які вас цікавлять і зрозуміти основну суть.

В переважній більшості джерел освітній простір пояснюється як певний педагогічний феномен, що передбачає тісний контакт людини із оточуючим її освітнім середовищем. В результаті такої взаємодії відбувається осмислення і пізнання всіх елементів-носіїв культури. Таким чином даний простір можна назвати структурованою системою педагогічних факторів й умов їх освоєння окремою особистістю в процесі її розвитку та становлення. Але існують й інші тлумачення цього поняття, одним з яких є твердження, що це – система соціальних зв'язків в освітній галузі, яка базується на взаємодії суспільства і соціальних інститутів освітньої спрямованості.

Важливо пам'ятати і про основні характеристики освітнього простору. Йому притаманні часові характеристики, що опираються на модуси минулого, теперішнього та майбутнього. Географічне розташування також впливає на нього – важливу роль відіграє територія розташування та місце розгортання освітнього простору. Інноваційний розвиток освітніх закладів передбачає обов'язкове проектування освітнього простору, який характеризується обсягом освітніх послуг, а також потужністю та інтенсивністю освітньої інформації. Слід зазначити, що освітній простір має нерозривний зв'язок з іншими соціально-просторовими феноменами і завдяки йому відбувається реалізація найбільш актуальних проблем і запитів сучасної цивілізації. І в першу чергу це, безумовно, розвиток особистості. Взаємодіє освітній простір також із сферами

політики та економіки, екології та релігії, а також культурною та етнічною сферами.

Список використаних джерел

1. Атаманюк З. М. Свобода як фактор соціокультурних трансформацій сучасного українського суспільства : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 316 с.
2. Дьюї Дж. Демократія и образование. М.: Педагогика-Пресс, 2000. 280 с.

Барновська Вікторія Ярославівна – студентка I року навчання ОПП Спеціальна освіта (Логопедія) за першим (бакалаврським) рівнем навчально-наукового інституту фізичної культури, спорту та реабілітації Університету Ушинського

Науковий керівник – **Самчук Лариса Сергіївна**, кандидат філософських наук, викладач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ ЯК ТРЕНД У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сьогодні ми по-особливому помічаємо, як швидко змінюється світ. Він не стоїть на місці. Він розвивається. Розвиваються технології, з'являються нові винаходи, і, відповідно, нові можливості. Через це, освіта впродовж життя набула особливого значення. Вона є відповіддю на виклик мінливого світу, в якому зміни відбуваються дуже швидко. Тому, для людини є важливим «встигати за світом» і для цього потрібно вчитися, тобто оновлювати свої знання.

Для визначення категорії безперервної освіти використовується ряд термінів. У сучасній літературі можна зустріти такі стійкі сполучення, як «освіта дорослих» (adult education); «продовжена освіта» (continuing education); «подальша освіта» (further education); «відновлювана освіта» (recurrent education) як освіта протягом всього життя шляхом чергування навчання з іншими видами діяльності, головним чином з роботою; «перманентна освіта» (permanent education); «освіта протягом життя» (lifelong education); «навчання протягом життя» (lifelong learning - LLL). У кожному із цих термінів зроблено акцент на певній стороні явища, але загальною є ідея довічної незавершеності освіти для дорослої людини [1].

Концепція «освіта протягом життя» вперше була представлена у 1965 році Полем Ленграндом на форумі ЮНЕСКО. У центр ідеї поставлено всі освітні начала людини, якій слід створити умови для повного розвитку її здібностей протягом усього життя. Поштовхом для створення теорії неперервної освіти стала глобальна концепція «єдності світу», згідно з якою всі

структурні частини людської цивілізації взаємопов'язані та взаємозумовлені. При цьому людина є головною цінністю і вузлом переплетіння всіх процесів, що відбуваються у світі. [2]

Але з часом концепція «освіта протягом життя» змінювалась. У 1970-1980-х рр. безперервна освіта була орієнтована на надання непривілейованим верствам населення можливості зміни свого статусу за рахунок підвищення освітнього рівня. На початку 2000-х рр. освіта протягом життя розглядалася переважно як засіб адаптації трудових ресурсів до швидких технологічних змін. Сьогодні в концепції посилюються мотиви особистісного зростання [1].

Освіта впродовж життя — це процес постійного зростання загальноосвітнього та професійного потенціалу особистості відповідно до власних потреб і потреб суспільства за допомогою системи державних і громадських інститутів. На сьогодні освіта протягом життя – це не концепція, а філософія, що передбачає відкритість людини до нових ідей, рішень, знань, навичок і розкриття потенціалу кожного незалежно від віку, місця, часу та обставин. Вона передбачає різні освітні форми та засоби, починаючи від використання дистанційних онлайн-платформ до традиційних лекцій, заочних курсів і навіть самонавчання [4].

Самонавчання, або самоосвіта, є важливою складовою безперервної освіти. Незаперечним є той факт, що самонавчання сприяє особистісному й професійному зростанню людини впродовж життя шляхом задоволення різноманітних культурно-освітніх потреб. Оскільки самоосвіта є яскраво вираженим особистісно орієнтованим процесом, у сучасному суспільстві знань посилилася потреба у фахівцях, які володіють самоосвітньою компетентністю. Така компетентність уособлює готовність і здатність особистості неперервно здійснювати ефективну самоосвітню діяльність в умовах динамічних змін з метою соціальної адаптації, професійного самовдосконалення, духовного розвитку тощо [3, с.93].

Мета освіти впродовж життя полягає в забезпеченні людей будь-якого віку рівним і відкритим доступом до якісного навчання.

Інститут ЮНЕСКО з освіти впродовж життя (UNESCO Institute for Lifelong Learning) так пояснює термін «безперервна освіта»: «це інтеграція навчання та життя, яка передбачає навчальну діяльність людей різного віку (дітей, молоді, дорослих та людей похилого віку) у будь-якому життєвому середовищі (сім'я, школа, спільнота, робота тощо) та через різноманітні методи (формальні, неформальні та інформальні), які разом задовольняють широке коло навчальних потреб». Цю ідею пов'язують із концепцією напіврозпаду знань. Її у 20 столітті запропонував австрійсько-американський економіст Фріц Махлуп. Суть концепції проста: світ змінюється так динамічно, а нова інформація поширюється так швидко, що деякі знання перестають бути актуальними ще до того, як ми їх здобудемо. Відповідно, існують професії, для яких старіння і розпад знань відбуваються дуже швидко, наприклад, сфера інформаційних технологій. А є такі, де це відбувається повільніше: професії, в основі яких лежить знання математики або мови. За таких умов академічна

освіта потребує постійного оновлення, а для того, щоб встигати за інформацією, необхідно навчатися протягом усього життя [5].

Розглянувши історію та значення такого терміну, як освіта впродовж життя, ми дійшли такого висновку, що у зв'язку зі швидким технологічним прогресом світу людині перестає вистачати тих знань, які вона отримала в рамках традиційної освіти, у свій час. Тому знання людини потребують оновлення та збільшення, для того щоб завжди залишатися на одній хвилі зі світом. Що зараз ми і називаємо – безперервна освіта, або освіта впродовж життя. Таке навчання повинне відповідати різнорівневим інтересам і можливостям громадян, органічно вписуватися в їхній спосіб життя, враховувати специфіку запитів того чи іншого контингенту й навіть окремих груп населення. Освіта протягом життя покликана підвищувати рівень загальних знань і розширювати можливості участі громадян у культурній, соціальній і політичній діяльності. Вона повинна внести вклад у подальшу демократизацію суспільства, а також сприяти посиленню позиції людини в професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Аналітична записка «Освіта протягом життя як чинник людського розвитку». URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/osvita-protyagom-zhittya-yak-chinnik-lyudskogo-rozvitku> (дата звернення 10.04.2023).
2. Замора О. М. Концепція навчання впродовж всього життя в умовах сучасного державного управління. *Вісник Сумського національного аграрного ун-ту*. Суми, 2015. Вип. 12 (65). С. 65-73.
3. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні: монографія / за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ: КОНВІПРИНТ, 2021. 384 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/726223/1/nac%20dopovid%202021%20color%201%20%281%29.pdf> (дата звернення 10.04.2023).
4. Освіта протягом життя. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, URL: <http://surl.li/gmfto> (дата звернення 10.04.2023).
5. Освіта впродовж життя: тренд чи вимога часу? Освіторія. Медіа, 2023 URL: <https://osvitoria.media/experience/osvita-vprodovzh-zhyttya-trend-chy-vymoga-chasu/> (дата звернення 09.04.2023).

Бордіян А.Е., студентка факультету початкової освіти Університету Ушинського,

Науковий керівник: проф. **Петінова Оксана Борисівна**, доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

ЕТИЧНА ФІЛОСОФІЯ СОКРАТА (НА ПРИКЛАДІ «АПОЛОГІЇ СОКРАТА»)

Термін "етика" - давньогрецького походження. Він бере початок від слова етос (ethos), що означало в далекі часи місце перебування - людське житло, звірине лігво, пташине гніздо. У цьому значенні воно вживалося ще Гомером. Пізніше дане слово набуває нового значення - стійка природа якого-небудь явища, в тому числі характер, внутрішній характер живих істот. У даному значенні воно широко використовується у філософії [1]. В історії філософії, мабуть, немає фігури більш відомої, ніж Сократ. Ще в давнину у свідомості людей він став втіленням мудрості, ідеалом мудреця, поставив істину вище за життя. Сократ є родоначальником філософської етики, яка, на відміну від релігійної, розглядає мораль як предмет, цілком перебуває у компетенції людини, в межах її пізнавальних та практичних можливостей. Сократ - великий античний мудрець, йому належить видатне місце в історії моральної філософії й етики, логіки, діалектики, політичних і правових навчань. Вплив, зроблений ним на прогрес людського пізнання, відчувається до наших днів. Він назавжди увійшов у духовну культуру людства [8].

Етика Сократа може бути зведена до трьох основних тез:

- а) благо тотожне задоволень, щастя;
- б) чеснота тотожна знання;
- в) людина знає тільки те, що він нічого не знає.

Проте світ задоволень, як і світ страждань, виявляється складним. Існує багато задоволень, і існує багато страждань. Різним людям приємні різні речі. Страждання може ховатися за маскою задоволень. Шлях до задоволень може лежати через страждання. Людина постійно опиняється в ситуації, коли необхідно вибирати між різними задоволеннями, між задоволеннями і стражданнями [8].

Між мудрістю і розсудливістю Сократ не знаходив відмінності: він визнавав людину разом і розумною, і розсудливою, якщо людина, розуміючи, у чому полягає прекрасне і гарне, керується цим у своїх вчинках і, навпаки, знаючи, у чому морально потворне, уникає його. Сократ здійснює переворот у традиційній системі цінностей. Справжні цінності – не ті, що зазвичай цінують, – багатство, слава, здоров'я, краса і т.д. Справжня цінність – розум, знання, без яких решта може завдати людині лише шкоди. Бути розумним, з погляду Сократа, отже, бути поміркованим і справедливим. Сократ дав Платону тверду віру в існування істини та вищих цінностей життя, які пізнаються через приєднання до блага і краси внутрішнього самовдосконалення. Апологія –

(походить від грецького - виправдання, вихваляння) означає захисна промова в суді [3].

У художньому відношенні «Апологія» Сократ, безсумнівно, заслуговує високої оцінки. Перед нами постає образ величного і непохитного мислителя, засудженого на смерть через звинувачення, які не можна назвати інакше як жалюгідні. Оцінюючи «Апологію» з художньої точки зору, можливо, варто було б ще відзначити дещо незвичний для традиційного образу Сократа гордий і самовпевнений тон його виступу. Якщо виходити з того, як змальовує Сократа Ксенофонт, сам Платон в інших творах, та й взагалі вся антична традиція, - це був м'який і ввічливий чоловік, інколи трохи іронічний і глузливий, але зате завжди добродушний і скромний [4].

Зовсім інше ми бачимо в платонівській «Апології». Хоча Сократ тут і заявляє, що він нічого не знає, веде він себе, як людина, що прекрасно знає, що таке філософія, як людина, впевнена в невігластві та моральній низькості своїх суддів, навіть як людина, досить горда і самовпевнена, яка хоче трохи похизуватися своєю філософською свободою, своєю безстрашністю перед судом та суспільством, і своєю впевненістю в наявності у нього особливого віщого голосу його генія, який завжди відвертає його від негідних вчинків [6].

«Пізнай самого себе» - це вислів, або формула мудрості, приписується одному з «семи мудреців». Самопізнання у вустах древнього філософа означало передусім пізнання людиною свого внутрішнього світу, усвідомлення того, що осмислене життя, духовне здоров'я, гармонія внутрішніх сил і зовнішньої діяльності, задоволення від етичної поведінки складають вище благо, вищу цінність [1].

Сократ розкривав питання безсмертя душі. Головним доводом на користь віри Сократа в безсмертя душі служить те місце з платонівського «Федона», де Критон, звертаючись до Сократу, питає: «А як нам тебе поховати?» (тобто поховати або спалити) «Як бажано,- відповідав Сократ, - якщо, звісно, зумієте мене схопити, і я не втечу від вас». Витлумачується це так: душа переживає смерть тіла. Душа не тільки стоїть вище за тіло, але і відрізняється від нього в тій же мірі, в якій вічне відрізняється від тимчасового. З цієї точки зору віра Сократа в безсмертя душі узгодиться з його уявленням про душу як про божественну, невидиму, безтілесну суть, його особистість. Це означає, що душа зі смертю тіла відділяється від усього матеріального, від усього мінливого і перехідного, від всього того, що підкоряється фізичним законам, і переходить в інакший, ідеальний мир, в мир вічності [7].

Основою філософії й етики Сократа стали справедливість, добродієність і благо та засудження зла. Він вважав їх підґрунтям людського буття. Навчання й пізнання світу через освіченість – це пошук добродієності й блага. Істинна справедливість, по Сократу, це знання того, що добре і чудово, разом з тим і корисно людині, сприяє його блаженству, життєвому щастю [3].

Трьома основними добродієностями Сократ вважав:

1. Помірність (знання, як приборкувати пристрасті);
2. Хоробрість (знання, як подолати небезпеки);

3. Справедливість (знання, як дотримуватись законів божественних і людських).

Сократ вважав, що значення життя людини, вище благо - в досягненні щастя. Етика повинна допомогти людині побудувати життя відповідно до цієї мети. Щастя - це зміст розсудливого, добродійного буття, тільки моральна людина може бути щасливою (або розумною, що, по суті, те ж саме) [2].

"Я знаю тільки те, що нічого не знаю." Це улюблене вираження, кредо сократівської власної позиції. "Я нічого не знаю", – це значить, що як би далеко я не просунувся в одіссеях думки, я не заспокоююся на досягнутому, не обманюю себе ілюзією, що піймав жар-птицю істини. Не будемо забувати, що Сократа супроводжували не тільки захоплені погляди, але і погляди, повні ненависті. Особливо зненавиділи Сократа ті із софістів, що зробили мистецтво доводити праве і неправе своєю професією. Хто заміряється на самовдоволення темних і порожніх людей, той спочатку людина неспокійний, потім нестерпний, і нарешті, злочинець, що заслуговує смерті [5].

Висновки. Отже, висунувши духовні цінності на перший план, Сократ вважав їх створення головною метою людського життя. Етичні парадокси Сократа поклали початок безперервній полеміці про відносини знання і чесноти. Ідея Сократа про самопізнання, популярна в період античності, нерідко ставала провідною ідеєю на поворотних пунктах історії та істотно змінювала образ думки людей. Образ Сократа - це яскравий приклад того, що «невидимі» людські якості - добро, доброчесність, мужність, честь - насправді складають другу, справжню природу людини, являють собою той матеріал, з якого людина будується.

Сьогодні в сучасному світі, в цій постійній суєті, в цьому хаосі, людині просто ніколи задумуватися про себе, про свої вчинки. І більшість з нас роблять так, як роблять інші, навіть не помічаючи цього. Саме тому всім нам необхідно трохи припинитися і задуматися. І саме тут філософія Сократа знаходить своє безпосереднє застосування. І так буде продовжуватися ще багато віків.

Список використаних джерел

1. http://4ua.co.ua/philosophy/vb3ac78a5c43a88521216c27_0.html
2. Іванов В.Г. Історія етики стародавнього світу. СПб.: Видавництво Лань, 1997. 256 с.
3. <https://uareferat.com/%D0%95%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D1%96%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%8F%D0%A1%D0%BE%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B0>
4. Гусейнов А.А., Апресян Р.Г. Етика: Підручник. М.: Гардарики, 1998. 472 с.
5. Гомперц Т. Грецькі мислителі СПб.: Алетейя, 1999. 263 с.
6. Асмус В.Ф. Антична філософія. М.: Вищ. шк., 1998. 400 с.
7. Нерсесянц В. С. Сократ. Серія "Наукові біографії".
8. http://4ua.co.ua/philosophy/xb3ac68b4d43a88521216d27_0.html

Бутенко Елеонора Геннадіївна, здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського» (Одеса).

СОЦІАЛЬНО ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

У ХХ сторіччі стало характерно посилення тенденції соціального підходу до творчої особистості. Розвиток творчого потенціалу особистості у сучасному суспільстві є одним із головних аспектів у дослідженні сутності людини. Актуальною постає проблема активного розвитку творчого, інтелектуального, когнітивного потенціалу кожної людини. Пріоритетним завданням суспільного розвитку повинно бути формування гармонійної особистості, що володіє необхідним рівнем знань та духовними цінностями. Реалізація цього завдання передбачає визначення ролі людини у цілісному суспільному процесі, так як соціально-культурний розвиток неможливий без формування творчої особистості.

Осмислення феномену творчості дасть можливість визначити шляхи вдосконалення творчих здібностей людини, відтворити активний тип особистості, яка зможе протистояти негативним викликам сьогодення. вирішення важливих аспектів цієї проблеми має відбуватися шляхом вдосконалення соціальних інституцій.

Вивчення впливу соціально-культурного простору на реалізацію творчого потенціалу особистості має філософський та соціологічний аспекти дослідження. Це вимагає здійснення пошуків ефективних шляхів реалізації цілісного творчого розвитку особистості.

Творчість збагачує буття людини новими матеріальними та духовними цінностями. Свідоме створення нових цінностей є характерною ознакою творчої діяльності, яка орієнтована на досягнення соціального прогресу, а також ще однією важливою ознакою творчості є розвиток людини, вміння бути творцем самого себе, тобто можливість розвивати свої здібності, реалізовувати свої потенції, і за будь-яких обставин бути самим собою.

На сьогодні особливістю соціокультурної дійсності є насамперед те, що формується нова культурна реальність з трансформованих або переосмислених системою цінностей, зразків, норм, правил, культурних потреб і засобів їх задоволення. Перетворення даного соціального комплексу на «внутрішню програму» життєдіяльності особистості забезпечує узгодження, функціонування, сталість і надійність сфери взаємовідносин у соціумі.

Отже, особливе значення надається тій активності, з якою відбувається самоактуалізація художника. Естетична думка (у М. Бахтина), пропонує визначення таланту, буде його увагу до тих же параметрів: талант це активна індивідуальність бачення і оформлення. Творчість передбачає вихід за межі рольових установок особистості, вміння дистанціюватися від ситуації, готує

умови для досягнення однієї з головних цілей розвитку людини — статусу творчої особистості, оскільки творчість є виходом у сферу багатозначного, багатомірного, парадоксального, бісоціативного розуміння реальності та її опанування; творчість передбачає актуалізацію надситуативності, як здатності суб'єкта виходити за межі однозначних конструкцій «зовнішньої доцільності». Творчі люди характеризуються амбівалентними, взаємовиключними особливостями, наприклад, вони проявляють себе як одночасно екстраверти та інтроверти; вони скромні та горді одночасно; вони проявляють одночасно бунтарський дух та консерватизм. Творчість розглядається переважно в протилежності технічній діяльності в ідеалістичній філософії. Творчий природний початок, філософія життя протиставляє технічному раціоналізму то існування підкреслює духовно-особистісну природу. Найбільш розгорнута концепція творчості дана А. Бергсоном ("Творча еволюція"), сутністю життя він вважає творчість як безперервне народження нового. Дійсність розглядається філософом як «безперервний ріст і нескінченна творчість». Розглядає творчість як "діло богоподібної свободи людини, розкриття в ньому образу Творця" М. Бердяєв ("Зміст творчості"). "Геніальність, - зауважує М. Бердяєв, - зовсім не є великий ступінь таланту - вона якісно відрізняється від таланту". І навіть геніальність, на відміну від таланту, що несе на собі відбиток «жертвності та приреченості», — наполягає він, — «може взагалі згоріти, не втілюючи у світі нічого цінного». «Творчий акт завжди є визволення та подолання», - зазначав М. Бердяєв. Однак не радість, але болочість і трагічність бачив він у самій суті творчості. Він розрізняв «творчий порив» і «творчий акт», вважаючи за мету першого «досягнення іншого життя, іншого світу, сходження в буття», а результатом другого — книгу, картину тощо [2, с. 174-176].

Соціально-філософський аналіз процесів, притаманних сучасному українському суспільству, вимагає виявлення загальних інтегральних атрибутів соціуму, що дозволяють сформулювати моделі подальшого суспільного розвитку.

Соціальна психологія початку ХХ століття розглядає людину у трьох аспектах, що визначаються позитивістським підходом: як особистість фізичну, соціальну та духовну. Багаторівнева інтерпретація особистості, надає дослідженню системного характеру. Третій рівень, що характеризує особистість у горизонті взаємодій. На думку Е. Ілленкова, «самість» особистості розкривається лише при дослідженні «сукупності людських відносин», з яких зростає «динамічний ансамбль людей, пов'язаних взаємними узами» [3, с. 14]. Загальнофілософську логіку багаторівневого дослідження особистості доводять як постійний науковий інтерес до тих чи інших рівнів окремо, так і пошук об'ємного, діалектично багатогранного розуміння особистості в цілому. З багаторівневої якості особистості випливає, що проблему вже недостатньо обмежувати «поняттям особистості як єдності свідомості, "Я", системи знань чи особистісних смислів», а необхідно «брати особистість як вона є як буття...» [1, с. 88].

Саме через свою творчість розкривається особистість. Вона володіє певним потенціалом, який і становить її здатність до творчості. Його структура включає в себе можливості людини, котрі не стали здібностями.

По перше, це активізація та реалізація здібностей через можливості.

По друге, це творча діяльність особистості, тобто її стиль.

Розвиток творчого потенціалу особистості є цілісною якістю людини, яка передбачає визначення та реалізацію її індивідуальних здібностей, які розкриваються у процесі творчої діяльності;

Розвиток творчого потенціалу особистості та ефективне застосування творчих здібностей людини у становленні сучасного соціально-культурного простору українського суспільства є однією з актуальних проблем.

Список використаних джерел

1. Bergson A. Dva istohnika morali i relihii. M.: Kanon, 1994. 384 s. (Bergson A. Two sources of moral and religion M.: Canon, 1994. – 384 p.).

2. Варій М. Психологічні напрями, школи, концепції // Загальна психологія : підручник [для студ. психол. і педагог. спец.] ; [2-ге вид., випр. і доп.] / К. : Центр учбової літератури, 2007. С. 40–78.

3. Ділі Дж. Основи семіотики [Пер. з англ. та наук. ред. Анатолій Карась]. Львів: Арсенал, 2000. 232 с.

4. Мусієздов О.О. Зміна уявлень суспільства про соціальний простір як прояв символічного аспекту соціальної трансформації / О.О. Мусієздов: Автореф....дисерт..на здобуття наук..ступ...канд..соціол..наук - 22.00.01 теорія та історія соціології. Харків, 2002. 34 с.

Велкова Вікторія Анатоліївна – студентка I року навчання ОПІ Спеціальна освіта (Логопедія) за першим (бакалаврським) рівнем навчально-наукового інституту фізичної культури, спорту та реабілітації Університету Ушинського

Науковий керівник – **Самчук Лариса Сергіївна**, кандидат філософських наук, викладач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

КОМПЕНСАТОРНА ФУНКЦІЯ ФІЛОСОФІЇ: СУТНІСТЬ І ЗМІСТ

Філософія – це дисципліна, яка існує вже тисячі років. Вона займається фундаментальними питаннями про існування, будову, знання, цінності, розум і реальність. Це величезне поле, яке включає різні галузі, такі як метафізика, етика, логіка, естетика та інші. Роль філософії полягає в тому, щоб забезпечити основу для розуміння світу, нашого місця в ньому та того, як ми маємо жити. Адже протягом століть філософи досліджували незліченну кількість ідей і концепцій, від природи реальності до сенсу життя. Хоча філософію часто

вважають абстрактним і академічним заняттям, крім своїх інтелектуальних пошуків, вона є важливою для нашого благополуччя та особистого зростання, паралельно виконуючи компенсаторну функцію, яка є критично важливою для нашого повсякденного життя, тому що вона допомагає нам упоратися, безпосередньо, з викликами які нам кидає саме життя [2, с. 6].

Одним із найбільш фундаментальних аспектів компенсаторної функції філософії є її здатність допомагати нам розуміти навколишній світ. Адже філософія займається великими питаннями, з якими ми всі стикаємося в якийсь момент свого існування. Наприклад, питання типу «У чому сенс життя?» або «Як я можу бути щасливим?» – це проблемні питання, над якими філософія працює століттями. І не дарма, бо багатьох людей вони хвилюють. Люди можуть відчувати себе втраченими або нереалізованими, невпевненими в тому, що їм призначено робити з часом та енергією, яка в них є. Тому досліджуючи питання є можливість допомогти нам більш глибоко зрозуміти себе, своє місце у світі та проблеми, з якими ми стикаємося [2, с. 148-150].

Ще один спосіб, за допомогою якого філософія може виконувати функцію компенсації, полягає в допомозі нам впоратися зі складними емоціями, такими як страх, тривога та горе. Філософія може надати нам раціональний і логічний підхід до наших емоцій, дозволяючи аналізувати їх і знаходити способи впорання з ними. Наприклад, стоїцизм – це давньогрецька філософія, яка підкреслює важливість раціональності та самоконтролю, вона може допомогти нам справлятися зі складними емоціями, навчаючи нас зосереджуватися на тому, що ми можемо контролювати, і приймати те, що не можемо. Приймавши стоїчний підхід, ми можемо навчитися керувати собою та знаходити мир навіть перед обличчям труднощів [2, с. 8, 96].

Філософія також може виконувати компенсаторну функцію, допомагаючи нам розвивати навички критичного мислення. Критичне мислення – це здатність логічно та систематично оцінювати інформацію, аргументи та твердження. На сьогоднішній день у світі, наповненому дезінформацією та фейковими новинами, важливо вміти критично й об'єктивно відрізнити правду від вигадки. Філософія може надати нам інструменти для цього, навчаючи нас аналізувати аргументи, оцінювати докази та виявляти помилки. Це може допомогти нам прийняти обґрунтоване рішення та уникнути впливу пропаганди чи оманливої інформації. Однією з філософій, яка наголошує на навичках критичного мислення, є скептицизм. Скептицизм спонукає нас ставити все під сумнів і оцінювати твердження на основі доказів. Приймавши скептичний підхід, ми можемо навчитися мислити більш критично та уникнути емоційних закликів чи помилкових міркувань [1, с. 73].

Крім того, філософія може виконувати цю функцію, створюючи для нас почуття спільності та зв'язку. Хоча філософія може бути самотньою справою, але вона також може бути соціальною. Філософські клуби та дискусійні групи можуть об'єднати людей для обговорення ідей та обміну досвідом. Це може дати нам відчуття причетності та зв'язку, що може бути особливо популярним для тих, хто відчувається ізольованим та самотнім. Однією з філософій, яка

наголошує на спільноті та зв'язку, є громадський підхід. Цей філософський підхід підкреслює важливість спільноти та спонукає нас працювати разом для досягнення спільних цілей. Приймаючи громадський підхід, ми можемо знайти підтримку та зв'язок з іншими, хто розділяє наші цінності [4].

Ще один спосіб, у якому філософія виконує компенсаторну функцію, – це надання нам основи для прийняття етичних рішень. Етика – це розділ філософії, який займається моральними принципами та цінностями. Вивчаючи етику, ми можемо розробити набір керівних принципів, які допоможуть нам орієнтуватися в труднощах життя. Наприклад, досліджуючи принципи утилітаризму чи деонтологічної етики, ми можемо розробити набір вказівок для прийняття етичних рішень, які відповідають нашим цінностям і переконанням [3, с. 34].

Нарешті, філософія може виконувати компенсаторну функцію, надаючи нам почуття надії та оптимізму. У світі, наповненому невизначеності та відчаю, філософія може дати нам бачення кращого майбутнього. Наприклад, філософія гуманізму, яка підкреслює цінність і потенціал людини, саме це може надихнути нас працювати над більш справедливим світом.

Підсумовуючи, можна ствердити, що філософія допомагає компенсаторною функцією багатьма способами. Це може дати нам правильний шлях до мети та сенсу, ідеї та перспективи, надати основу для прийняття етичних рішень, допомогти нам впоратися зі складними емоціями, розвинути навички критичного мислення, дати нам почуття спільності та зв'язку, а також надихнути нас працювати над кращим майбутнім. Хоча філософія не може вирішити всі життєві проблеми, вона може хоч трохи допомогти нам впоратися з ними та знайти для себе відповіді на хвилюючі питання.

Список використаних джерел

1. Балута Г. А. Критичне мислення і когнітивні практики освіти. *Актуальні проблеми духовності*: зб. наук. праць / Ред.: Я.В. Шрамко. Кривий Ріг, 2019. Вип. 20. С. 72-85.

2. Павленко К. М. Компенсаторна функція філософії в сучасному суспільстві: дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 / Півд-укр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2021. 224 с. URL: http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/11242/1/Павленко%20К.%20М._дис..pdf (дата звернення: 30.03.2023).

3. Петрушенко В. Л., Надольний І. Ф., Семенюк Е. П., Лисий В. П. Філософія: навч. посіб. / наук. ред. В. М. Піча. Київ: «Каравела», 2002. 552 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Petrushenko_Viktor/Filosofia_Kurs_lektsii.pdf (дата звернення: 30.03.2023).

4. Сидоренко Л. І. Філософське осмислення людини. Навчальні матеріали для студентів та аспірантів. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/sid-phil-human.htm> (дата звернення: 30.03.2023).

Гмиря Анастасія Андріївна, студентка факультету економіки, менеджменту та психології, 2 курс, 13 група, спеціальність: HR-менеджмент, Державний торговельно-економічний університет, Київ, Україна

Науковий керівник: **Шуст Наталія Борисівна**, докторка соціологічних наук, професорка кафедри філософії, соціології та політології, ДТЕУ

СОЦІАЛІЗАЦІЯ В УМОВАХ ПЕРЕЇЗДУ

Соціалізація в умовах переїзду - це процес, коли людина переїжджає в нове місце проживання і пристосовується до нових соціальних, культурних та економічних умов. Цей процес може бути важким і стресовим, особливо якщо переїзд пов'язаний зі зміною мови, культури та традицій. Проте, з правильною підготовкою та підтримкою, соціалізація в умовах переїзду може стати успішним і корисним досвідом для людини.

Етапи соціалізації в умовах переїзду включають переживання стресу, пошук нових соціальних контактів та вивчення місцевих культурних особливостей. [1]

По-перше, переїзд в інше місце може бути досить стресовим для людини, оскільки вона повинна адаптуватися до нових умов життя, нового розкладу, нових правил та нової культури. Це може викликати певний рівень тривоги та незручностей.

По-друге, після переїзду людина може стикнутися з багатьма викликами, такими як пошук нового житла, нової роботи та нових соціальних контактів. Важливо враховувати, що кожне нове місце має свої власні культурні, соціальні та економічні особливості, які можуть бути відмінними від тих, з якими людина звикла працювати.

Тому важливо пройти успішну соціалізацію, яка може сприяти покращенню психологічного стану та збільшенню самооцінки.

По-перше, успішна соціалізація може привести до збільшення самооцінки, оскільки людина може відчувати, що вона змогла здолати виклик переїзду та адаптуватися до нового середовища. Це може зробити людину більш впевненою в собі, збільшити її самоповагу та вплинути на її загальний психологічний стан.

Крім того, успішна соціалізація може також допомогти людині знайти своє місце в новому середовищі, знайти нових друзів та колег, що можуть сприяти формуванню позитивних взаємовідносин та стимулювати саморозвиток. Це може збільшити відчуття задоволення та щастя, що додатково позитивно вплине на психологічний стан людини.

Тож для успішної соціалізації в умовах переїзду необхідно мати план дій, вивчати місцеві культурні та соціальні особливості та знаходити спільні інтереси з новими людьми. [2]

Перш за все, план дій може допомогти людині зорієнтуватися в новому середовищі та знаходити шляхи для соціалізації. Наприклад, можна запланувати відвідування місцевих заходів, клубів та організацій, що відповідають інтересам людини.

По-друге, вивчення місцевих культурних та соціальних особливостей може допомогти людині зрозуміти, як функціонує нове середовище, та знайти спільні теми для спілкування з місцевими жителями. Наприклад, дослідження місцевої кухні, традицій та звичаїв можуть допомогти людині знайти спільні теми для розмов з новими знайомими.

По-третє, знаходження спільних інтересів з новими людьми може допомогти створити позитивні взаємовідносини та знайти нових друзів. Наприклад, спільна участь в спортивному клубі або хобі може стати важливим чинником для створення позитивних взаємовідносин та знайомства з новими людьми.

У наш сучасний час організація та підтримка соціальних мереж та спільнот є важливим чинником для успішної соціалізації в умовах переїзду.

Соціальні мережі та спільноти дозволяють знайти людей зі схожими інтересами, знайти інформацію про нове місце проживання, знайти роботу та отримати корисні поради від людей, які вже пройшли подібний досвід. Наприклад, існують спільноти на платформах, таких як Facebook, де можна знайти інформацію про події та зустрічі у новому місті, а також отримати поради від місцевих жителів.

Крім того, соціальні мережі та спільноти дозволяють віддаленим спілкуванням зберегти зв'язок з рідними та друзями, що може допомогти відчувати себе менш самотньою та підтримати емоційний стан.

У висновку можна зазначити, що соціалізація в умовах переїзду є важливим аспектом адаптації до нового середовища. Цей процес може бути важким та стресовим, особливо якщо переїзд пов'язаний зі зміною культури, мови та традицій. Проте, з правильною підготовкою та підтримкою, соціалізація може стати успішним досвідом для людини, який допоможе їй пристосуватися до нового середовища та знайти нових друзів та побратимів. Важливо дотримуватися певних порад, таких як планування та вивчення місцевих культурних та соціальних особливостей, щоб зробити процес соціалізації більш ефективним та приємним. У підсумку, соціалізація в умовах переїзду є важливим етапом життя, який може принести користь та нові можливості. [3]

Список використаних джерел

1. Гуденко, Н. І., & Солдатова, Г. О. (2016). Соціалізація в умовах переїзду: психологічні особливості адаптації до нового соціокультурного середовища. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Психологічні науки, 3(75), 5-13

2. Матюха, І. В. (2018). Стратегії соціалізації в умовах переїзду. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Психологічні науки, 1(1), 104-107

3. Пироженко, Л. О. (2017). Соціальна адаптація людини в умовах переїзду. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. Серія: Психологічні науки, 149(2), 109-115

Городнюк Людмила Степанівна - здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського (Одеса).

ВІДКРИТА ПІЗНАВАЛЬНА ПОЗИЦІЯ В КОГНІТИВНОМУ І ЖИТТЄВОМУ ДОСВІДІ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

Допитливість і знаннелюбство - наймогутніші інструменти пізнання навколишнього світу. Ледве навівши фокус уваги, немовля пізнає те, що його оточує - з задоволенням і інтересом, за власним бажанням, не стримуючи і не приховуючи своєї зацікавленості.

Щирість і відвертість, в тому числі і в пізнавальній діяльності - досить чуттєві і вразливі властивості людини, які складно зберегти впродовж життя в активній соціальній і інтелектуальній взаємодії. В процесі зростання, виховання, вдалого чи невдалого співробітництва зі співучасниками свого життя, дитина, а згодом і доросла людина, або зберігають і примножують відкритість знанню, досвіду, або займають закриту пізнавальну позицію.

На мій погляд, головне завдання сучасної педагогіки - це здатність зберегти, примножити і розвинути пізнавальну зацікавленість людини, її знаннелюбство і, обов'язково, ту легкість і щирість, з якими в дитячому віці ми ставимо запитання, а в дорослому - часто втрачаємо ці якості, вдаємо із себе "всезнайок". Саме запитання, а не швидка відповідь на нього, саме пошукова невизначеність замість "швидкої" визначеності відкривають перед особистістю нові дослідницькі поля і велике різноманіття знання.

В сучасній епістемології та когнітивної психології *відкрита пізнавальна позиція* - це "особливий тип пізнавального ставлення до світу, коли індивідуальна умоглядність людини відрізняється варіативністю і різноманіттям суб'єктивних способів осмислення однієї тієї самої події, а також адекватною сприйнятливостю до незвичайних, у тому числі потенційно психотравматичних аспектів того, що відбувається" [2,3,9].

Відкрита пізнавальна позиція є частиною особистого *метакогнітивного досвіду людини* - усвідомлення і засвоєння характеристик власної пізнавальної сфери. Про її сформованість свідчить здатність чути і враховувати альтернативну думку, точки зору і погляди інших людей, оперувати різними категоріями і фактами, так само, як і застосовувати різні підходи до аналізу ситуації і прийняття рішень у власному житті, ґрунтовно підходити до будь-якої інформації - толерантно її сприймати і водночас серйозно ставитися до інформаційних джерел та їхньої якості, сприймати з певною *мудрістю* життєву драматургію в її навіть фантастичних проявах. На тлі сформованої пізнавальної позиції зазвичай розвинуте *дивергентне мислення* - здатність до пошуку і синтезування численних варіантів вирішення однієї і тієї самої проблеми, багаторакурсність світосприйняття [2,3,9].

Особистість з відкритою пізнавальною позицією володіє *комбінаторними властивостями інтелекту*. Їй притаманні виявлення і побудова численних зв'язків навіть там, де вони непомітні чи неможливі на перший погляд. Таким чином, вона - автор і співавтор власного життя, здатний сприймати різні сценарії і будувати сценарії, у неї завжди є варіанти пізнання ситуації, розвитку подій і власної участі у них.

Навпаки, особистість з *закритою пізнавальною позицією* стереотипно підходить до сприйняття, осмислення і рішення проблеми, специфічно і неадекватно - до незвичайних подій, здатних підірвати систему її консервативних, часто ортодоксальних уявлень, має нерозвинуте критичне мислення, не володіє варіативністю підходів як в перцептивному аспекті, так і в реакції на те, що відбувається. Закрившись власним світорозумінням від великого різноманіття життя, вона лишила себе різноманіття варіантів. Втрачаючи опору у вигляді своїх ментальних конструктів, така людина може втратити і життєвий фундамент. Відкрита і закрита пізнавальні позиції (в комплексі метакогнітивного досвіду) визначають *інтелектуальні стилі людини*, які сучасні гносеологи і когнітивісти тлумачать як "індивідуально-своєрідні способи постановки та вирішення проблем"[9].

Список використаних джерел

1. Pope R. R. [Human Nature and Culture: Selective Perception](#) (англ.). *POS 101 - Citizens & Governance*. Illinois State University
2. Гриньків А. Метакогнітивні дослідження в контексті освітніх інновацій. – Вища освіта України. – № 2 2016
3. Дейнека В.В., Боснюк В.Ф. Метакогнітивний контроль особистості як показник інтелектуального розвитку / Digital economy and digital society. Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts, Katowice School of Technology, Monograph 22, 2019. – P. 119-124.
4. Дружинин В. Н. Когнитивные способности. Структура. Диагностика. Развитие / В. Н. Дружинин. – СПб.: Питер. 2001. – 237 с.
5. Критичне мислення: комплекс навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни. [Електронний ресурс]: навч. посіб. / КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: Піхорович В.Д. – 66 с.
6. Лоарер Э., Юто М. Когнитивное обучение: история и методы / Когнитивное обучение: современное состояние и перспективы; под ред. Т. Галкиной, Э. Лоарер. М.: изд-во ИПРАН, 1997. С. 17-33
7. Мах Э. Познание и заблуждение. Очерки по психологии исследования / Э. Мах. — М.: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2003. — 456 с.
8. Нестерова Марья. Когнитивистика: истоки, вызовы, перспективы: монография – Сумы : Университетская книга, 2015. – 334 с.
9. Холодная М. А. Психология интеллекта: парадоксы исследования/ М. А. Холодная. – СПб.: Питер, 2002. – 272 с.

Даниленко Анастасія Володимирівна, студентка 2 курсу соціально-гуманітарного факультету спеціальності 034 «Культурологія» ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського»,

Науковий керівник - **Борінштейн Євген Русланович** - завідувач, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний університет імені К.Д. Ушинського»

МАЙБУТНЄ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ

Освіта є однією з ключових сфер, що забезпечує розвиток суспільства та забезпечує зростання кваліфікованої робочої сили. У ХХІ столітті освіта стає все більш важливою, оскільки економіка та технології розвиваються з неймовірною швидкістю, а зміни вимагають від людей нових знань та навичок. Розвиток освіти в Україні є однією з ключових пріоритетних сфер державної політики. Протягом останніх років в Україні відбулися значні зміни в системі освіти, що спрямовані на її модернізацію та вдосконалення [1].

Однією з найбільш суттєвих змін є перехід до нової системи освіти, яка передбачає 12-річну загальну середню освіту та обов'язкове державне зовнішнє незалежне оцінювання. Ця система забезпечує більш якісну та зручну підготовку учнів до вищої освіти та професійної кар'єри. Також значно розвивається вища освіта в Україні. За останні роки було запроваджено ряд реформ, зокрема створено нову систему фінансування вищих навчальних закладів та відбулася державна акредитація закладів вищої освіти. Також було запроваджено багато нових програм та спеціальностей, що дозволяє студентам отримати якісну та високопрофесійну освіту в різних галузях. Зараз, в Україні все більше уваги приділяється розвитку інноваційних технологій у навчальному процесі. Наприклад, введення електронних підручників та платформ для дистанційного навчання дозволяє забезпечити більш доступну та ефективну освіту для учнів та студентів з усіх куточків країни. Крім того, збільшення міжнародної співпраці в освіті є однією з перспективних напрямків розвитку. Україна активно співпрацює з Європейськими країнами та іншими державами світу в галузі освіти, що дозволяє отримувати нові знання та досвід та використовувати їх для розвитку вітчизняної системи освіти [3].

Проте, на жаль, в Україні все ще існують проблеми у системі освіти, зокрема недостатнє фінансування, низька зарплата педагогів, недостатній розвиток інфраструктури. Ці проблеми не тільки впливають на якість освіти, але й забезпечують відтік кваліфікованих кадрів з країни. Для подолання цих проблем українська влада приймає різноманітні заходи. Зокрема, збільшується фінансування на освіту, підвищуються зарплати педагогів, запроваджуються нові програми розвитку інфраструктури та підтримки сучасних технологій в навчальному процесі [3].

Інновації в освіті є важливим елементом розвитку системи освіти в Україні. Вони дозволяють вдосконалювати процес навчання та забезпечувати

відповідність вимогам сучасного світу. Однією з перших інновацій в освіті України стала запровадження нової моделі навчання - компетентнісно-орієнтованої. Ця модель базується на розвитку ключових компетентностей учнів, які необхідні для успішної адаптації до сучасного життя. Ще однією інновацією в освіті є впровадження інтерактивних технологій навчання, які дозволяють забезпечувати більш ефективний процес засвоєння матеріалу та активізувати пізнавальну діяльність учнів.

Також важливими інноваціями є використання віртуальних технологій та дистанційного навчання, що дозволяють забезпечувати доступ до навчання для всіх категорій населення та підвищувати ефективність навчального процесу. До інновацій в освіті також відносяться введення нових предметів та програм, зокрема з питань кібербезпеки, екології, інформаційних технологій тощо. Для успішного впровадження інновацій в освіті необхідна належна підготовка педагогів, забезпечення доступу до необхідної інфраструктури та технологій, а також достатнє фінансування. Тому, на даний момент, інновації в освіті України реалізуються поетапно [2].

Проте, на жаль, в Україні все ще існують проблеми у системі освіти, зокрема недостатнє фінансування, низька зарплата педагогів, недостатній розвиток інфраструктури. Ці проблеми не тільки впливають на якість освіти, але й забезпечують відтік кваліфікованих кадрів з країни. Для подолання цих проблем українська влада приймає різноманітні заходи. Зокрема, збільшується фінансування на освіту, підвищуються зарплати педагогів, запроваджуються нові програми розвитку інфраструктури та підтримки сучасних технологій в навчальному процесі.

Таким чином, розвиток освіти в Україні є важливим напрямком державної політики, який передбачає вдосконалення системи освіти та її модернізацію, впровадження нових технологій та програм, а також збільшення міжнародної співпраці.

У висновку можна ще можна зазначити, що розвиток та інновації в освіті в Україні є дуже важливими і необхідними для підготовки конкурентоспроможних фахівців на міжнародному ринку праці. Велика увага приділяється індивідуалізації навчання, застосуванню новітніх технологій та збільшенню ролі міжнародної співпраці. Також важливо продовжувати працювати над підвищенням якості освіти та вдосконаленням навчальних програм, щоб забезпечити студентам необхідні знання та навички для подальшої успішної кар'єри. Україна має великий потенціал у розвитку освіти та інновацій, тому потрібно активно працювати, щоб використати цей потенціал на повну.

Список використаної літератури

1. Загородній А. Європейська система забезпечення якості вищої освіти *Вища школа*. 2006. № 4. С. 15-22.
2. Рябченко В. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: деякі концептуальні зауваження. *Освіта*. 2007. № 13-14. С. 8-9.

3. Освіта в Україні. URL:<http://week.dp.gov.ua/osvitnia-programa/pislya91/osvita> (дата звернення: 10.04.2023).

Данильчук Крістіна Віталіївна, студентка 3 курсу соціально-гуманітарного факультету спеціальності 28 «Менеджмент соціокультурної діяльності» ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського»

Науковий керівник - **Борінштейн Євген Русланович** - завідувач, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний університет імені К.Д. Ушинського»

ЖІНКИ ТА ДІТИ ПІД ЧАС ГОЛОКОСТУ

Під час Голокосту жінки та діти стали особливими жертвами нацистського переслідування. Вони стикалися з жахливим насильством, розлученням від родини та систематичними знищеннями. Проте, серед цієї трагедії, жінки та матері проявляли надзвичайну силу та відвагу, захищаючи своїх дітей і борючись за їх виживання.

Одеса, місто на півдні України, не було винятком. Тут, під час Голокосту, жінки та діти стали свідками жахливих злочинів та розгорнутого насильства.

Серед труднощів, з якими стикалися матері, були недостатність житла та харчів, страх засудження нацистами, відсутність захисту та підтримки з боку інших людей. Вони змушені були шукати можливості евакуації дітей з міста, оскільки загроза їхнього затримання та депортації до концентраційних таборів була надзвичайно великою. Матері зверталися до місцевих мереж опору, релігійних установ та добрих сусідів, щоб знайти притулок для своїх дітей [4].

Умови життя для дітей, що перебували в таборах смерті в Одесі, були надзвичайно жорстокими. Вони стикалися з насильством, голодом, хворобами та систематичними вбивствами. Діти були позбавлені будь-якої дитячої нормальності та безпеки, і багато з них втратили своїх батьків та родину. Проте, навіть у таких умовах, деякі діти знаходили силу і сміливість вижити, можливо завдяки солідарності з іншими дітьми або підтримці дорослих, які ризикували своїм життям, щоб допомогти їм [3].

Жінки в Одесі виявили себе як справжні героїні, які зробили неможливе, щоб врятувати єврейських дітей та інших жертв Голокосту. Вони активно діяли у мережах опору, приховували дітей у своїх домівках, притулках, монастирях та сім'ях, організовували їхню евакуацію та пошук безпечних місць. Ці жінки проявляли велику винахідливість та мужність, притаюючи дітей під псевдонімами, використовуючи секретні приміщення, інсценуючи смерті та інші методи, щоб вберегти їх від нацистських погонь.

Жінки також діяли як посередники між родинами, що шукали своїх дітей, допомагали з'єднати роз'єднані родини та забезпечували підтримку

психологічного та емоційного благополуччя для дітей, які втратили своїх батьків [1].

Пам'ять про Голокост має значний вплив на сучасне суспільство і спільноту в Одесі. Вона стала нагадуванням про найгірші аспекти людської природи та наслідків нетерпимості та расизму. Згадування трагедії Голокосту допомагає усвідомити необхідність толерантного та рівноправного суспільства і сприяє боротьбі з антисемітизмом та іншими формами нетерпимості.

Музей Голокосту в Одесі відіграє важливу роль у підтримці освіти, розуміння та вшанування минулих подій. Експозиції музею розповідають історію жінок, дітей та героїчних діячів, які допомагали врятувати єврейських дітей та інших жертв Голокосту. Вони дозволяють відвідувачам отримати глибше розуміння того, що пережили жертви Голокосту і як вони здійснювали свою боротьбу за виживання та гідність.

Музей також виконує важливу роль у запобіганні геноциду та боротьбі з антисемітизмом. Він слугує нагадуванням про наслідки ненависті, нетерпимості та дискримінації, а також показує, як важливо бути обізнаними та визнавати різноманіття людського досвіду. Музей проводить освітні програми, лекції та екскурсії, щоб підвищити усвідомленість про Голокост та розвивати толерантне мислення серед молодого покоління.

Пам'ять про Голокост і його вплив на жінок і дітей в Одесі залишає свій слід у сучасному суспільстві. Вона сприяє формуванню національної та міжнаціональної ідентичності, підтримці толерантності та боротьбі з антисемітизмом. Пам'ять про Голокост стимулює суспільство до постійного нагадування про важливість захисту прав людини, визнання рівності і недопущення дискримінації на будь-якій основі [2].

Завдяки музею Голокосту та іншим інституціям, які досліджують історію та наслідки Голокосту, ми нагадуємо собі про необхідність бути обізнаними, боротися з антисемітизмом та будувати суспільство, що ґрунтується на толерантності. Однак, процес відновлення для жінок і дітей, які вижили від Голокосту, був непростим і вимагав багато зусиль. Фізичні та емоційні травми, втрата родини та близьких, а також втрата домівок та майна ставили під сумнів можливість повернутися до нормального життя. Багато з них стикалися зі стигмою, дискримінацією та труднощами у встановленні нового місця у суспільстві.

У післявоєнному періоді було також важливо забезпечити жінкам і дітям можливості отримати освіту, професійну підготовку та зайнятість, щоб допомогти їм знову стати самодостатніми та забезпечити своє майбутнє. Реабілітаційні програми з фізичної реабілітації, професійного навчання та психологічної підтримки стали важливими факторами у процесі відновлення [4].

За допомогою післявоєнної підтримки та реабілітаційних програм, багато жінок і дітей змогли знову знайти силу та надію на майбутнє. Вони зуміли впоратися з емоційними та фізичними наслідками Голокосту, забезпечити себе

та своїх дітей, а також активно сприяти процесу відновлення та побудови нового життя.

Враховуючи усе, можна сказати, що хоча жінки і діти в Одесі зазнали неймовірних труднощів під час Голокосту, їхній досвід, боротьба та воля до виживання проливають світло на героїзм і незламність людського духу. Їхня історія нагадує нам про важливість співчуття, толерантності та боротьби з антисемітизмом. Вивчення досвіду жінок і дітей під час Голокосту в Одесі має велике значення для сучасного суспільства, оскільки це допомагає зберегти пам'ять про минулі події і попереджати повторення геноциду.

Список використаних джерел

1. Jane Marksthe. Hidden Children. The Secret Survivors Of The Holocaust. USA. 1993. URL: <http://surl.li/itllo>
2. Johanna Reiss. The Upstairs Room. USA. 2007. URL: https://archive.org/details/upstairsroom00reis_0/mode/1up?view=theater
3. Sarah Helm. Ravensbrück: Life and Death in Hitler's Concentration Camp for Women. USA. 2015. URL: <http://surl.li/itllx>
4. Effects and Aftermath of the Holocaust. Holocaust Encyclopedia. URL: <http://surl.li/itlmu>

Дилян Анна Віталіївна, студентка 2 курсу соціально-гуманітарного факультету спеціальності 28 «Менеджмент соціокультурної діяльності» ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Науковий керівник - **Борінштейн Євген Русланович** - завідувач, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний університет імені К.Д. Ушинського»

СЕКСУАЛЬНІ ДЕВІАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Перед тим, як ознайомитися з сексуальними девіаціями, треба зазначити, що є нормами сексуальної поведінки.

Сексуальні норми, з моєї точки зору, є протилежністю сексуальної девіації, вони уявляють собою різновид нормативної поведінки.

З клінічної точки зору, сексуальні норми можна розділити на такі категорії:

1) оптимальні норми (визначаються як найбільш особистісно та соціально бажана поведінка і слугують зразком для виховання);

2) прийнятні норми (включають форми поведінки, які не є оптимальними, але не обмежують особистісний ріст та розвиток міжособистісних стосунків);

3) терпимі норми (які є неоднозначними і можуть бути визначені як нормальні або патологічні залежно від особистості, партнера та ситуативного контексту). У цих формах поведінки правильний (але не зовсім вдалий) вибір може забезпечити гармонійне сексуальне життя пари) [3, с. 24].

Взагалі, девіації (відхилення) у поведінці людини – це поведінка, яка не відповідає прийнятим нормам суспільства (мораль, закон, дисципліна, сім'я тощо). Згідно з ними, девіантна поведінка включає в себе: моральні (аморальні), правові (протиправні), медичні (поведінка хворого) та інші норми.

У сучасних дослідженнях із філософії права девіантну поведінку визначають як поведінку, що відхиляється, яка розглядається як поведінки або вчинки людини (групи людей), що не відповідають офіційно встановленим або справді сформованим нормам та очікуванням даного суспільства (культури, субкультури або групи) [1, с. 2-3].

Сексуальна девіація – це відхилення від нормативної сексуальної поведінки, яка вважається соціально прийнятною в певному культурному контексті. Таке відхилення може включати цілу низку видів сексуальної поведінки, які відрізняються від того, що прийнято вважати прийнятним або нормальним.

Сексуальна девіація - це складне і делікатне питання, яке потребує обговорення в усіх суспільствах, в тому числі і в Україні. В Україні, як і в інших країнах, існують різні стандарти та норми, які визначають, що є нормальним, а що неприйнятним у сексуальній поведінці.

З одного боку, українське суспільство залишається консервативним, традиційним і релігійно орієнтованим. Багато українців дотримуються стандартних моделей поведінки відповідно до традиційних сімейних цінностей, і відхилення від цих норм можуть вважатися неприйнятними.

З іншого боку, завдяки соціальному розвитку та розвитку інтернет-комунікації, Україна, як і інші країни, стала більш відкритою для різних сексуальних практик та ідеологій. З'явилося більше свободи у вираженні сексуальної ідентичності та сексуальних уподобань, що сприяє розширенню спектру прийнятних форм сексуальної поведінки.

Перелік класичних сексуальних девіацій останнім часом зазнав значних змін, оскільки він доповнився новими, раніше невідомими формами. Поява цих форм пов'язана з технічним прогресом (телебачення, інтернет та інші інформаційні технології).

Поширеність сексуальної девіації серед населення оцінюється по-різному. Наприклад, садистські відхилення спостерігаються у 5% чоловіків і 2% жінок, мазохізм – у 2,5% чоловіків і 4,6% жінок, трансвестизм – у 1% людей [1, с. 4].

Звички та ставлення до сексуальної девіації в українському суспільстві можуть відрізнятися залежно від культурних, релігійних, етичних та особистих цінностей.

Нижче наведено список сексуальних відхилень, які часто включаються до сексологічних класифікацій, з короткими тлумаченнями:

- фетишизм (сексуальний символізм, сексуальна пристрасть) - об'єктом сексуального бажання є частина тіла, предмет одягу або інший об'єкт, що символізує сексуального партнера. Це форма сексуальної поведінки, яка може бути соціально неоднозначною. Тоді як одні можуть сприймати її девіантною, інші вважають її відносно нормальним проявом сексуального самовираження;

- нарцисизм (аутофілія, аутоеротизм, нарцисизм) - це девіація (форма фетишизму), за якої об'єктом сексуального бажання є власне тіло;

- гомосексуальність (Україна, як і багато інших країн, має суспільство, в якому одностатеві стосунки викликають неоднозначну реакцію. Хоча в Україні немає прямої заборони на гомосексуалізм, у деяких консервативних регіонах це питання стало стигматизованим і може призвести до дискримінації та насильства щодо ЛГБТ+ людей);

- педофілія (сексуальний інтерес до дітей, є серйозним порушенням закону в Україні, як і в багатьох інших країнах. Педофілія вважається серйозним злочином, і будь-яка особа, звинувачена в педофілії, підлягає суворій юридичній відповідальності);

- сексуальна залежність (стан, коли людина втрачає контроль над своєю сексуальною поведінкою, що негативно впливає на фізичне, емоційне та соціальне благополуччя самої людини та її близьких. В Україні проблема сексуальної залежності не розуміється і не визнається суспільством, тому може стикатися зі стигматизацією та відторгненням);

- порнографія (відверта сексуальна порнографія може викликати неоднозначну реакцію в українському суспільстві. Деякі вважає її неприйнятним і збоченим вираженням сексуальності, тоді як інші можуть сприймати її як нормальну частину культури та розваг);

- сексуальна революція (за останні роки в Україні відбулися певні зміни у ставленні до сексуальності та сексуальних девіацій, особливо серед молоді. Впровадження нових технологій та доступ до інформації може змінити ставлення до різних форм сексуальної поведінки, і раніше табуйовані теми можуть обговорюватися більш відкрито) [2, с. 8].

Ситуація ускладнюється, перш за все, тим, що майже всі "типи" сексуальних девіацій можуть мати відтінки гетеросексуальних, гомосексуальних та бісексуальних уподобань. У зв'язку з цим більш доцільним і практичним є надання феноменологічного опису виявленого під час обстеження сексуального девіантного розладу, а не підганяти виявлені у обстежуваної особи симптоми під існуючі термінологічні класифікації (і, тим, ще більше ускладнювати класифікацію сексуальних девіацій шляхом вигадування нових термінів) [2, с. 12].

Отже, ставлення до сексуальної девіації в українському суспільстві може змінюватися залежно від багатьох факторів, включаючи вікову групу, рівень освіти, культурні та релігійні переконання, соціальний статус та особисті цінності. Це складне і багатогранне питання, яке може призвести до різних думок і дискусій в українському суспільстві.

Список використаної літератури

1. Кушпіт В. П. Сексуальні девіації як об'єкт кримінологічного аналізу. Львів, 2014. 5 с.
2. Саричев Я.В., Устенко Р.Л., Сонник Є.Г. Сексуальні девіації. Судова сексологія (для студентів вищих медичних навчальних закладів), Полтава, 2018. 144 с.
3. Чуприков, А. П., Цуприк Б. М. Нормальна та кримінальна сексологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: «Вид. дім «Персонал», 2011. 252 с.

Йорж Руслан Анатолійович - здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського (Одеса).

Науковий керівник – **Атаманюк Зоя Миколаївна**, доктор філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

ОСОБИСТІТЬ НА ШЛЯХУ ДО САМОПІЗНАННЯ

Як відзначав американський психолог, один із засновників і лідерів гуманістичної психології К. Роджерс: «людина прагне відмовитися від маскуваності свого істинного «Я», від догоджання іншим; вона рухається до повної відкритості тому, що відбувається усередині неї, вона вчиться тонко прислухатися до себе» [1]. Тобто людина аналізує свої внутрішні процеси та хоче максимально збільшити рівень внутрішніх змін і росту. За словами датського теолога С. Кьєркегора на шляху самопізнання необхідно постійно робити нові кроки до «буття у свідомості», бути «тим Я, яким ти істинно є» [2].

Кожна людина є унікальною особистістю і по своєму сприймає як саму себе, так і навколишній світ, в якому вона піддається різним впливам, через які і формується самопізнання людини і її самоідентичність. На думку американського психоаналітика і психологині, однієї з ключових фігур неофрейдизму К. Хорні, в багатьох теоретичних посиланнях передбачається, що пізнати себе – справа доволі проста. Але це ілюзія, причому ілюзія, безумовно, шкідлива [3]. На її думку, якщо людина аналізує себе, не маючи при цьому за потребу самозвеличання, то залишається потяг до удосконалювання. Але якщо нарцисичні прояви привалюють в процесі самопізнання, вони також пробуджують бажання людини саморозкриватися, але в той самий час і перешкоджають її реалізації.

На шляху до самопізнання перед людиною постає задача – чесно і прямо подивитися на власні проблеми, цілі, усвідомити фактори, що дотепер

залишилися неусвідомлюваними. Самопізнання не є тільки інтелектуальним процесом, що також ускладнює задачу. У працях Ш. Ференці і О. Ранка, наприклад, підкреслюється, що самопізнання – це водночас і інтелектуальний процес, і емоційне переживання, це ніби витягування всієї інформації про себе з середини душі та підсвідомості [4, 5].

Треба також згадати класичне невір'я З. Фрейда, що у прагненні до саморозвитку людське «Я» – немічний посередник, що кидається між вимогами інстинктивних потягів, зовнішнім світом і свідомістю. Але Фрейд у своїй роботі про тлумачення сновидінь, аналізуючи власні сновидіння, все ж таки визнав, що деякою мірою самоаналіз є можливим. Це особливо цікаво з того погляду, що всією філософією Фрейда можливість самоаналізу заперечувалася [6].

В сучасному світі останнім часом популяризується тема особистісного росту, самореалізації, пізнання себе з метою досягнення життєвого успіху, щастя та інших цілей. І це явище носить масовий характер. Людина намагається швидко і легко вирішити психологічні проблеми, викопує дитячі травми і без необхідних знань намагається їх позбутися. Людина постійно виходить із зони комфорту, змінює своє життя навмання, іноді навіть не усвідомлюючи, що шлях, яким вона іде може бути психологічно травматичним, або хибним, який веде до цілей, які саме цій людині чужі і непотрібні. І тоді настає розпач, людина може навіть загнати себе у кут чи захворіти.

Я згоден із багатьма науковцями, що самопізнання – це поступовий, важкий, тернистий шлях, часом болісний і неприємний процес, і якщо людина цього не усвідомлює, тоді це стає просто небезпечним.

Самопізнання – це постійний процес, що починається з моменту народження людини і триває все життя. Знання, що відображають сутність людини, формують її цінність для суспільства. Простіше кажучи, чим краще людина розуміє свою унікальність (характер, здібності, мислення, мотивацію тощо), тим більше задоволення вона отримує від життя. Самопізнання пропонує шлях до реалізації власних бажань та прагнень. Знаючи себе, відкриваючи крок за кроком глибину своєї особистості, ми починаємо рухатися до самореалізації. І це допомагає знайти місце у величезному зовнішньому світі. Місце для всіх.

Коли знань про себе недостатньо, людина може:

1. Почуватися невпевнено, тривожно і легко вибиватися з колії. Якщо ми не пізнаємо себе, ми завжди перебуваємо в небезпеці. Адже відсутність ясного набору цінностей ставить нас у невизначене становище та змушує витратити більше енергії і навіть нервів. Знання того, що для нас важливо, з чим ми готові миритися, а з чим ні, зробить наше життя комфортнішим і спокійнішим.

2. Створювати невиправдано напружені та складні стосунки. Ми не зможемо налагодити стосунки з іншими людьми, якщо не налагодимо стосунки із собою. Розуміння своїх мотивів і моделей поведінки в певних ситуаціях допоможе перервати їх циклічність. Циклічність відбувається саме через брак

інформації про себе. Ми схильні проектувати свої риси на інших людей, і якщо ми не приймаємо наші тіньові сторони, це викликає у нас негативну реакцію і, як наслідок, негативне ставлення до іншої людини.

3. Вибирати невідповідну нам роботу і переслідувати хибні цілі. Коли настає час вибирати професію або хоча б напрямок діяльності, найімовірніше, більшість із нас керується думками інших людей. Коли ми орієнтуємося на потреби та бажання інших, зростає можливість пропустити власні. Безумовно, до порад варто прислухатися, але керуватися потрібно лише обґрунтованими власними переконаннями та бажаннями. А щоб ними керуватись, їх треба визначити.

4. Витратити свій час та гроші на те, що не приносить щастя. Без самопізнання людина робитиме невірний вибір. Знаючи себе, ми перестанемо витрачати час на людей, з якими відчуваємо себе слабше або з якими нам просто не цікаво, і перестанемо займатися марними речами, такими як, наприклад, купівля непотрібного одягу на розпродажі.

Але, чому ж людині так важко пізнати саму себе і відповісти соціуму, і самому собі на питання «Хто я є?».

Перш за все, тому що цей процес є комплексом дій – самопостереження, рефлексії, самоаналізу та самооцінки. Люди, які вважають, що шлях до себе буде простим, рано чи пізно стикаються з труднощами розчаруються і вирішують припинити пошук істини, пошук свого «Я». Небезпеку на шляху до самопізнання становить хибне самоідентифікування людини.

Існує три сфери, з якими люди себе ідентифікують:

1. Я є тим, що роблю, чим займаюсь. Якщо особа має уяву про себе поєднуючи з професією, статусом, роботою, діяльністю, то вона дуже ризикує розчаруватися в житті. Наприклад, у випадку, коли за станом здоров'я не може виконувати професійну діяльність.

2. Поєднання себе з тим що маю. Коли особа пишається своїми статками, здоров'ям, освітою. В такому випадку дім життя побудований на піску.

3. Я є тим, що про мене кажуть інші.

Тобто проблемою на шляху до самопізнання є полярність можливостей. З одного боку людина може мріяти, уявляти себе такою, якою вона себе хоче бачити, жити чи бути де вона хоче, необмеженість уяви дає певну свободу. Але з іншого боку, людина обмежена часом, станом здоров'я, початковими життєвими умовами, оточенням, старістю і смертністю, врешті решт. Слабкість людини обмежує і ставить рамки, внутрішні страхи робить шлях самопізнання довгим, болісним, а іноді навіть нестерпним.

Ще однією проблемою є неможливість зупинитися на шляху до самопізнання. Цей процес потребує постійної залучення інтелектуального і емоційного. Зупиняючись, людина згодом повертається до старих психологічних програм і установок, що робить процес самопізнання ще психологічно складнішим, бо людина вимушена проходити одні й тіж самі цикли саморозвитку, які були нею покинуті через ті чи інші причини.

Самопізнання допомагає змінити неефективні звички поведінки на ефективні та корисні. За допомогою самопізнання у нас з'являється можливість:

- вносити позитивні зміни у життя;
- створювати та підтримувати відносини;
- менше розчаровуватись у роботі;
- менше піддаватися спільній паніці та чужим емоційним реакціям;
- бути більш чуйними та виявляти співчуття до оточуючих.

Але, стаючи на шлях усвідомленого самопізнання, треба враховувати усі труднощі і небезпеки які можуть вас спіткати.

Список використаних джерел

1. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека. – М., 1994. – 480 с.
2. Левичева Е.Н. Существование человека в контексте философии Кьеркегора // АСПЕКТЫ: Сборник статей по философским проблемам истории и современности. М., 2002. – 145 с.
3. Хорни К. Самоанализ. Психология женщины. Новые пути в психоанализе. СПб., 2002. – 425 с.
4. Ференци Ш. Тело и подсознание. Снятие запретов с сексуальности. М., 2003.
5. Ранк О. Миф о рождении героя. М. Киев. – 1997. – 115 с.
6. Процес самопізнання, його структура і роль у становленні особистості / Л. Г. Терлецька // [Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки](#). – 2012. – Вип. 14. – С. 152 – 158. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apspp_2012_14_22

Либо Марія Володимирівна — студентка 4 курсу, спеціальності 034 Культурологія, соціально-гуманітарний факультет, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Науковий керівник - **Борінштейн Євген Русланович** - завідувач, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний університет імені К.Д. Ушинського»

ГЕНОЦИД ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНЕ ЯВИЩЕ

Геноцид є міжнародно визнаним злочином, коли дії вчиняються з наміром знищити, повністю або частково, національну, етнічну, расову чи релігійну групу. Геноцид є міжнародно визнаним злочином, коли дії вчиняються з наміром знищити, повністю або частково, національну, етнічну, расову чи релігійну групу. Дії які є актом геноциду поділяють на такі категорії: вбивства членів групи, заподіяння тяжких тілесних або психічних ушкоджень

членам групи, умисне створення для групи неможливих умов існування, розрахованих на її повне або часткове фізичне знищення.

Терміну «геноцид» не існував до 1944 року. Тоді польський єврейський юрист Рафаель Лемкін (1900-1959) ввів термін «геноцид» у книзі, яка документувала нацистську політику систематичного знищення національних та етнічних груп, включаючи масове вбивство європейських євреїв. Він утворив слово, поєднавши *geno* -, від грецького слова, що означає расу або плем'я, з *-cide* , від латинського слова, що означає вбивство. Зазначаючи, що цей термін позначає «стару практику в її сучасному розвитку», Лемкін визначив геноцид як «узгоджений план різних дій, спрямованих на знищення істотних основ життя національних груп, з метою знищення самих груп».

Хоча Лемкін вперше запропонував «геноцид» для того, щоб встановити його як юридичну категорію, очевидно, що він завжди розглядав його також як соціологічну та історичну категорію. На відміну від юридичного визначення геноциду, концепція геноциду як соціальної практики дозволяє історикам і соціологам прийняти ширший і більш гнучкий підхід до проблем причинності та відповідальності. Це також допомагає відрізнити геноцид від інших соціальних процесів масового знищення, які відбувалися в різні періоди історії, наприклад, високий рівень смертності серед певних верств населення внаслідок економічної політики або більш-менш навмисне знищення навколишнього середовища, що призвело до масової загибелі.

Тепер, незважаючи на очевидні відмінності між правом і соціальними науками, ми повинні зазначити, що саме організація, навчання, практика, легітимація та консенсус відрізняють геноцид як соціальну практику від інших більш спонтанних або менш навмисних актів вбивства та масового знищення. Крім того, оскільки соціальна практика складається зі спільних переконань, а також спільних дій, геноцидна соціальна практика може бути такою, що сприяє геноциду або спробі геноциду, включаючи символічні уявлення, що сприяють або виправдовують геноцид.

З цього визначення зрозуміло, що соціальні практики тривають і перебувають у стадії постійного розвитку. У багатьох випадках відповідність терміну «геноцид» ставилася під сумнів на тій підставі, що процес не зайшов настільки далеко, щоб говорити про повномасштабний геноцид. Але коли насправді починається геноцид? У який момент ми можемо вважати, що термін застосовано правильно? Прийняття концепції геноцидних соціальних практик дозволяє нам вирішити складне методологічне питання історії та соціальних наук, а саме питання періодизації. Крім того, оскільки соціальні практики є конструкціями, які відкриті для деконструкції, академічні дослідження повинні мати можливість зробити внесок у політику запобігання геноциду та протидії йому.

Маючи все це на увазі, можна визначити соціальну практику геноциду як технологію влади – спосіб управління людьми як групою – який має на меті зруйнувати соціальні відносини, засновані на автономії та співпраці, знищивши значну частину населення (значну з точки зору чисельності), і використовувати

терор знищення для встановлення нових моделей ідентичності та соціальних відносин серед тих, хто вижив. На відміну від того, що відбувається під час війни, зникнення жертв змушує тих, хто вижив, заперечувати власну ідентичність — ідентичність, створену в результаті синтезу буття та діяльності, — у той час як спосіб життя, який колись визначав певну форму ідентичності, пригнічується.

Щоб краще розібратися в тому, як геноцид як соціокультурне явище впливає на людей, розглянемо конкретні випадки геноциду. До прикладу, Голокост, який безсумнівно вважається одним з найгучніших і найтрагічніших подій в історії людства, був спонсорованим державою геноцидом, здійсненим нацистською Німеччиною в період Другої світової війни. Під час режиму Адольфа Гітлера приблизно шість мільйонів євреїв разом із мільйонами інших людей, включаючи ромів, німецьких, польських, українських та інших цивільних осіб і політичних дисидентів, були систематично переслідувані, жорстоко вбиті та піддані неймовірним звірствам за свою належність до єврейського народу.

Голокост розгортався через ретельно розроблений план, який передбачав масові депортації, примусову працю, гетто, концентраційні табори та табори смерті, такі як Бухенвальд, Треблінка та Собібор. Євреї та інші цільові групи були позбавлені основних прав людини, піддані дегуманізації та масовим розстрілам, газовим камерам та іншим методам знищення. Масштаб механізму смерті Голокосту був безпрецедентним, а його вплив на тих, хто вижив, їхніх сімей і наступних поколінь є незмірним.

Ще одним актом соціокультурного впливу є Геноцид вірмен — це систематичні масові вбивства та депортації вірменського населення Османською імперією під час Першої світової війни. Геноцид, який відбувався з 1915 по 1923 рік, призвів до загибелі приблизно 1,5 мільйонів осіб вірмени.

Під прикриттям Першої світової війни османський уряд розпочав серію депортацій, примусових маршів і масових вбивств вірменського населення. Вірмени зазнали масового насильства, включаючи масові вбивства, примусову працю, сексуальне насильство та примусовий голод. Звірства, вчинені проти вірмен, були свідомою спробою вигнання вірменського народу з його історичної батьківщини.

Геноцид вірмен широко визнаний вченими та багатьма країнами світу як геноцид. Він мав глибокий і тривалий вплив на вірменський народ, що призвело до вимушених переселень, втрати культурної спадщини та глобальної вірменської діаспори. Геноцид вірмен є не лише жахливою головою в історії вірменського народу, але й яскравим прикладом наслідків нестримної ненависті, нетерпимості та зловживання владою. Визнання та пам'ять про геноцид вірмен залишається важливим питанням у міжнародній політиці та дискусіях про права людини.

Наша країна також зазнала жахливого геноциду, який зазвичай називають Голодомором, він є трагічною сторінкою в історії України. Це відбувалося з

1932 по 1933 рік, коли радянський уряд під правлінням Йосипа Сталіна впроваджував навмисну політику, яка призвела до штучного голоду в Україні.

У цей період радянська влада вилучала в українських селян зерно та сільськогосподарську продукцію, встановлюючи жорсткі норми та суворі покарання за їх невиконання. Ця політика в поєднанні з примусовою колективізацією та іншими репресивними заходами призвела до гострої нестачі продовольства та масового голоду по всій Україні.

Голодомор був не просто природним голодом, це був свідомий акт геноциду, спрямований на придушення українського народу та його прагнень до незалежності. Мільйони українців загинули внаслідок голоду, а незліченні інші потерпали від недоїдання, хвороб і розпаду соціальних структур.

Голодомор мав тривалий вплив на Україну, не лише з точки зору величезних людських страждань, але й на демографічну, соціальну та культурну структуру країни. Підсумовуючи, можна стверджувати, що геноцид є жахливим свідченням людської жорстокості та руйнівних наслідків, які він має для суспільства. Як соціокультурне явище геноцид демонструє глибокий вплив цілеспрямованого насильства на окремих осіб, спільноти та колективну ідентичність групи. Розуміння геноциду як соціокультурного явища дає нам змогу досліджувати його причини, наслідки та складну взаємодію історичних, політичних і соціальних факторів, які сприяють його виникненню. Досліджуючи конкретні приклади, такі як Голокост, Голодомор та геноцид вірмен, ми стаємо свідками навмисного знищення життів та культурної спадщини конкретних національностей. Покарання за геноцид залишається складним завданням в наші дні. Ще важчим залишається завдання запобігання геноциду.

Список використаних джерел

1. «Автономія» Вірменії та Антанта. Док. періоду імперіалістичної війни / [Предисл. Аш. Іонісяна]. - Єреван, 1926.
2. Василенко В. Голодомор 1932–1933 років в Україні як злочин геноциду: правова оцінка. — К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2009. – 104 с.
3. Кнопп Г. Голокост. Невідомі сторінки історії: Пров. з ним. А. Дмитришина. - Харків: Книжковий Клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 2007. - 336 с.
4. Лемкін Р. Радянський геноцид в Україні (стаття 28 мовами) / ред. Р. Сербин, упоряд. О.Стасюк. К.: Майстерня книги, 2009. 208 с.

Марчук Михайло Володимирович, студент 3 курсу соціально-гуманітарного факультету спеціальності 033 Філософія Університету Ушинського

Виноградова Наталія Михайлівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,

ОБРАЗ ПОНТІЯ ПІЛАТА В ХРИСТІЯНСЬКІЙ ТА СВІТСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Понтій Пілат (лат. Pontius Pilatus, др.-греч. Πόντιος Πιλάτος; народився біля 12 року до н. е., Апруцій, Римська імперія — помер після 37 року) — римський префект Юдеї з 26 по 36 рік, з вершників. Корнелій Тацит називає його прокурором Юдеї, Джозеф Флавій - правителем (Ігемоном) та губернатором, однак, напис, знайдений у Кесарії, в 1961 році, датований періодом правління Пілата, показує, що він, як і інші римські правителі Юдеї з 6 до 41 року, перебував на посаді префекта. Правління Пілата було відзначено масовим насильством та стратами. Податки та політичне гноблення, провокаційні дії Понтія Пілата, ображаючі релігійні вірування та звичаї євреїв, викликали масштабні народні виступи, жорстоко придушені римлянами. Сучасник Пілата філософ Філон Олександрійський характеризує його як жорстокого і корумпованого тирана, винного у численних стратах, здійснених без будь-якого судового розгляду. Єврейський цар Агріппа I у листі до імператора Калігула також перераховує численні злочини Пілата: "підкупи, насильство, пограбування, жадливе поводження з людьми, образи, безперервні страти без судового вироку та його нестерпну жорстокість". Після скарги самаритян на криваву розправу Понтія Пілата, у 36 році римський легат у Сирії Луцій Вітеллі (батько майбутнього імператора Вітеллі) зняв його з посади і відправив його до Риму. Подальша доля Пілата невідома.

Понтій Пілат у християнській традиції. Згідно з Новим Завітом, Понтій Пілат під час суду тричі відмовлявся засудити Ісуса Христа до смерті. Синедріон на чолі з первосвященником Каяфою, навпаки, був зацікавлений в цьому. «... Але вони кричали: розпніть його! Розпніть! Він сказав їм втретє: яке зло він зробив? Я не знайшов у ньому нічого гідного смерті; Отже, покаравши його, я відпущу це. Але вони продовжували з великим криком вимагати його розп'яття; І переміг крик їх і первосвященників. І Пілат вирішив на їхнє прохання відпустити посаженого за підбурювання та вбивства до в'язниці, а Ісуса віддав на їхню волю».

Згідно з євангельською історією, Пілат в той же час «взяв воду і вимив руки перед людьми», таким чином використовуючи стародавній єврейський звичай, символізуючи невинність у проливанні крові (звідси вираз «мийте руки»). І він написав фразу, яка була прикріплена до хреста, на якому Христос був розп'ятий. І було написано: Ісус Назорей, Цар Юдейський. Багато євреїв читали цей напис, тому що місце, де Ісус був розп'ятий, було біля міста, і воно

було написано на івриті, грецькою і римською мовами. Первосвященики євреїв сказали Пілату: Не пишть: Цар юдеїв, і те, що він сказав: я є царем юдеїв. Пілат відповів: що я написав, те і написав. Що стосується подальшого життя Пілата, то існує багато легенд, історична надійність яких сумнівна. За словами Євсея Кесарії (IV століття), він потрапив у різні нещастя, які в кінцевому підсумку привели його до самогубства. Згідно з іншою апокрифічною легендою, його тіло після самогубства було кинуте в Тибр, але це викликало таке обурення, що тіло було вилучено, відвезено до Відня і утоплено в Родані, де спостерігали ті ж явища, так що врешті-решт воно було вилучено і знову потоплено в озері, названому його ім'ям на висоті 1548 метрів поблизу Люцерни. У цьому місці сьогодні - болото. У Швейцарії ця легенда настільки широко відома, що навіть головну гору Люцерни називають Пілатусберг Маунт Пілат. Згідно з іншими повідомленнями, його стратив Нерон. У Відні - пірамідальну колону цирку (іподрому), тривалий час видавали за гробницю Пілата. Ім'я Понтій Пілат - одне з трьох (окрім імен Ісуса та Марії), згадане в християнському символі віри: «І в єдиного Господа Ісуса Христа, який страждав і похований за нас... при Понтії Пілаті». Згідно з загальною богословською інтерпретацією, слова «при Понтії Пілаті» - вказівка на конкретну дату, щоб земне життя Христа стало фактом людської історії.

Апокрифа про Понтія Пілата. Початкова ворожнеча християнства до Понтія Пілата поступово зникає, і «покаянний» та «навернувшись до християнства» Пілат стає героєм ряду новозавітних апокрифів, а Ефіопська православна церква навіть канонізувала дружину Пілата Прокулу (ім'я є відомим із ряду списків Євангелія від Нікодима), яке почало ототожнюватися у християнкою-римлянкою Клавдією, згадується апостолом Павлом (2 Тим. 4:21). Як результат, виникло подвійне ім'я - Клавдія з Прокула. Ефіопська церква канонізувала Пілата серед святих і вшановує пам'ять з його дружиною 25 червня.

Параджук Олена Олександрівна, здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського (Одеса).

АКТУАЛІЗАЦІЯ ІСТОРИЧНОЇ СВІДОМОСТІ У ПЕРЕХІДНІ ЕПОХИ

Будучи духовним продуктом суспільних процесів, особливого роду людської практики, історична свідомість є структурою нормативно-ціннісного простору, що задає певний спосіб існування суспільства, індивідуальна історична свідомість – складова духовної інтенції життєдіяльності людини. Історична свідомість, визначаючи просторово-часову орієнтацію суспільства, сприяє його самопізнанню. Суспільство загалом зацікавлене у формуванні

несуперечливого погляду на своє минуле та зв'язок його з сьогоденням та майбутнім. Цілісна історична свідомість виступає як один із чинників соціальної стабільності, виконуючи функцію інтеграції, консолідації різних поколінь, соціальних груп та індивідів на основі усвідомлення спільності своєї історичної долі. Ця функція історичної свідомості визначає її зв'язок з панівною в даному суспільстві ідеологією. Нормативне історичне знання, що відбиває «загальноприйняту» чи офіційну думку щодо минулого, санкціонується, зазвичай, державною пропагандою, і виступає тому складовою панівної у цьому суспільстві ідеології. У сфері нормативного історичного знання формується уявлення про оптимальні, з погляду панівної ідеології, форми вирішення соціальних протиріч, норми поведінки. Кожна епоха прагне знайти у минулому своїх героїв, чиї діяння відповідають її духу та цінностям.

Актуалізація історичної свідомості як одного з регуляторів соціальної поведінки особливо зростає у кризові моменти суспільного розвитку. Загалом причини актуалізації історичної свідомості за умов глобальної кризи можна поділити на дві основні групи. Перша група причин об'єктивного характеру пов'язана з особливостями розвитку людського суспільства на сучасному етапі історії. Зміна тисячоліть у світовій історії завжди, з тим чи іншим ступенем умовності, збігалася з драматичними очікуваннями та переломами в історичному перебігу подій. Так, перехід до I тисячоліття нашої ери був пов'язаний з очікуванням Месії та подіями виникнення християнської цивілізації; настання II тисячоліття н.е. проходило в очікуванні «кінця світу», прогнозованого на X століття. Перехід у III тисячоліття сучасної історії відзначений ідеологією «кінця історії» та формаційним стрибком до постіндустріальних соціумів.

Сучасна історія набуває вигляду шквалу науково-технічних і гуманітарних новацій, коли формуються електронна цивілізація з властивою їй екранною культурою, відкриваються перспективи розшифрування інформаційних начал духу та інтелектуалізації всієї техносфери на комп'ютерній основі. Синергетичне моделювання історичних процесів показало, що їх імовірнісне уявлення передбачає не один, а безліч наслідків майбутнього. «Хід історії не має єдиного перманентного ланцюга заподіяння. Щодо цього історія (за відомою метафорою), нагадує сад розбіжних стежок» [2, с. 32].

Американський футуролог Ф. Фукуяма, модернізувавши відому концепцію Гегеля, пов'язав ідею історичного кінця з ліберально-демократичним завершенням історії як прогресу свободи, яка нібито вже досягнута в західному світі та підлягає лише подальшому розширенню слаборозвинених регіонів планети [4, с. 13]. Перехід у нове століття, а тим більше в нове тисячоліття породжував психологічно зрозумілий феномен: осмислити та узагальнити історичні підсумки тисячоліття, що минає, і «зазирнути» в майбутнє. При цьому особлива увага приділяється прогнозуванню проблем, які мають вирішуватися в новому часі як людській спільноті в цілому, так і її окремим соціумам. Такі проблеми дедалі частіше почали називати терміном «виклик».

Введення в обіг цієї категорії, а також парної їй категорії «відповідь на виклик» є відображенням якоїсь нової якості людського буття. Обґрунтуванням цього твердження є те, що науковою спільнотою визнано той факт, що з кінця II тисячоліття відбуваються фундаментальні в кількісному та якісному відношенні зміни в умовах існування людської цивілізації. У найближчому майбутньому вони приведуть, якщо вже не привели, до її якісно нового стану – «цивілізаційного зрушення».

Д. Сорокін серед цих змін виділяє такі найбільш видимі:

- досягнення такого рубежу у використанні традиційних технологій, на якому результати їх функціонування (включаючи техногенні катастрофи) можуть призвести до незворотних змін довкілля людини;
- освоєння нових технологій, «потужність» яких можна порівняти з «потужністю» природних процесів. Важливим наслідком цього є те, що людство живе в умовах постійної загрози фізичного знищення;
- поява технологій, здатних як внаслідок цілеспрямованих дій, так і стихійно змінювати біосоціальну природу самої людини, що, можливо, можна порівняти з тими змінами, які породили сам вид людини розумної;
- становлення глобального інформаційного простору вибудовує нову систему соціальних зв'язків, тобто кожен може отримати доступ до всього накопиченого інтелектуального багатства і водночас відбувається формування особистості, для якої альтернативою безпосереднього спілкування стає віртуальний простір;
- створення умов для взаємодії та взаємовпливу між окремими особами та різними людськими спільнотами в режимі реального часу, що породили у тому числі феномен так званої глобальної економіки;
- якісна зміна політичної конфігурації світу, складання монополярної системи, багатополярного світу може призвести до дестабілізації, яка в минулому нерідко призводила до збройних зіткнень [2, с. 32].

Викладене підтверджує висунуту низкою вчених гіпотезу, що на нинішньому рубежі вперше в історії все людство зіткнулося з таким комплексом змін умов свого існування, аналогу яким не було раніше, що вони вимагають настільки ж масштабних якісних змін форм і способів буття людства в цілому і складових його соціумів. Враховуючи масштаби необхідної трансформації, слід вважати, що вона неминуче призведе до вищезгаданого «цивілізаційного зрушення». Таким чином, виклик постає як точка біфуркації (історична «розвилка»), проходження якої визначає подальшу історичну долю соціуму.

У такій ситуації кризового періоду виникає соціальне завдання ціннісного присвоєння нових характеристик минулого, сьогодення та майбутнього як компонентів історичного часу. «Формується, – за словами С. Б. Кримського – нове бачення глобальної історії» [1, с. 43].

Відповідно розширюється діапазон освоєння минулого у формах соціокультурної рефлексії, прямого практичного використання історичних цінностей, розкриваються нетрадиційні ракурси висвітлення змісту, форм,

шляхів та результатів історичної діяльності. Це особливо виразно проявляється у процесах національних ренесансів, настільки характерних для сучасного світу. Адже національне відродження потребує ціннісного пробудження всього того, що зберігається в часі, інваріантне в досвіді нації. Історичні традиції відроджуються нині повсюдно, як під знаком традиціоналізму, так й у житті розвинених країн, в яких посилюється соціальна значимість сім'ї, релігії, громади. Ці приклади можна брати як свідчення того, що сучасна історія дедалі більше пов'язує рух уперед із перетворенням сьогодення під кутом зору невикористаних можливостей минулого, тобто реалізує майбутнє не тільки у запитах сьогодення, а й у складі досвіду минулого, що входить у сучасність. І, таким чином, затребуване практикою минуле набуває гідності сьогодення та не відокремлюється відчутним інтервалом від майбутнього.

Актуалізація історичної свідомості обумовлена також різким прискоренням історичного поступу, нестримним рухом історії. Якщо східні цивілізації давнини та античний світ протягом багатьох століть перебували в рамках традиційних економічних, політичних, соціальних, духовних відносин, то лише за ХХ століття людство пройшло шлях від індустріального до постіндустріального, а потім і до інформаційного суспільства. Лише післявоєнний період ХХ ст. характеризувався швидкою зміною політичного режиму у багатьох країнах Європи, Азії та Латинської Америки, крахом колоніальної системи, соціалізацією суспільного життя, бурхливим розвитком науки та техніки. Глобальний світ, створивши найскладнішу техніку, змінив ритм та рух суспільних процесів. Глобалізація несе у собі такі негативні явища, як руйнація звичного життя, прискорення темпів розвитку, надзвичай швидкості.

Таке масоване оновлення суспільства веде до його певної нестійкості, створюючи враження загального «руйнування», і людина виявляється віч-на-віч з непередбачуваним, невідомим, чужим. Вона звертається до наркотиків, спиртного, містики, вдається до насильства, стає агресивною або апатичною – у вік космічних швидкостей людина безнадійно відстає, не встигаючи адекватно реагувати на всілякі стрибки та зміни. Навіть Америка, незважаючи на високий рівень життя, є «країною, в якій десятки тисяч молодих людей рятуються від дійсності, в якій мільйони дорослих вкидають себе у постійний телевізійний ступор чи алкогольний туман; країною, в якій легіони людей похилого віку живуть і вмирають на самоті; в якій втеча з сім'ї та від прийнятої відповідальності стає масовою; у якій широкі маси придушують свої пристрасні бажання різними транквілізаторами та психотропними препаратами» [3, с. 399].

Людина не встигає в умовах стрімкості та зростаючої динамічності реагувати на новації та «перетравлювати» їх відповідно до свого духу, до національно-традиційного. Найголовніша небезпека полягає не тільки в тому, що глобалізація, як вона зараз розгортається в горизонті підпорядкованості суб'єктивним інтересам, веде до зміни, а в тенденції та усунення національних культур, які досі виступають основою цивілізаційного розмаїття людства. В історичному плані, на наш погляд, глобалізація є певною мірою новою формою

колонізації, продовженням історичного неомондіалізму, сутність якого зводиться в кінцевому рахунку до постулювання неминучості повної планетарної інтеграції, переходу від множинності держав, народів, націй та культур до уніформеного світу.

Список використаних джерел

1. Крымский С. Б. Культурно-экзистенциальные измерения познавательного процесса. *Вопросы философии*. 1998. № 4. С.40-49.
2. Крымский С. Б. Метаисторические ракурсы философии истории. *Вопросы философии*. 2001. №6. С. 32-41.
3. Тоффлер Э. Шок будущего. Москва : АСТ, 2001. 557 с.
4. Фукуяма Ф. Конец истории? *Вопросы философии*. 1990. № 3. С. 134-147

Поплавська Тетяна Миколаївна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У ХХ столітті освіта стала однією з найважливіших галузей людської діяльності. Однак бурхливе розширення цієї сфери, а також зміна її статусу супроводжувалося загостренням низки проблем, які дозволили деяким дослідникам зробити та обґрунтувати висновок про світову кризу освіти.

Інформаційна революція, що розгорнулася в останні десятиліття, ще більше загострила проблеми освіти. Перехід до інформаційного суспільства, в якому інформація, знання виступають як основна соціальна цінність, означає радикальні зміни в освітній системі. Яка сутність цих змін? Чи означає перехід до інформаційного суспільства взагалі, та інформатизація сфери освіти зокрема, торжество технократизму або це висловлювання тенденції до гуманізації життя? Які перспективи людини та її освіти в інформаційному світі? Ці питання активно обговорюються філософами, соціологами та футурологами.

Дослідження філософських проблем освіти в інформаційному суспільстві є особливо актуальним, оскільки дозволяє виявити основні тенденції розвитку освітньої системи в сучасному світі та шляхи подолання кризових явищ у сфері освіти.

Слід зазначити, що поява нового напрямку в сучасній філософії - філософії освіти - стала своєрідною спробою західних і вітчизняних інтелектуалів осмислити причини цивілізаційної кризи, тенденції інформаційного суспільства, а також і проблеми існуючої системи освіти, яка вже до кінця ХХ століття вичерпала свої пізнавальні можливості і гостро потребує нових

філософських засад, потребує оновленню своєї концептуалізації, яка змогла б інтегрувати філософське уможливлення теоретизування, різні теорії освіти та емпірику в їх орієнтації на реалії та об'єктивні тенденції розвитку світової та вітчизняної освіти.

У зв'язку з цим, здається, що холистична парадигма освіти, яка розвивається рядом філософів і педагогів, може інтегрувати останні досягнення природознавства та гуманітарних наук з метою створення у підростаючого покоління більш цілісної картини світу, а відповідно і більш цілісного світогляду.

Чим відрізняється пропонована до розгляду холистична парадигма освіти від альтернативних, які широко обговорюються в педагогічній та філософській періодиці?

По-перше, центрованістю на особистість учня, що може означати професійну допомогу як психологічного, так і педагогічного характеру, спрямовану на розвиток гармонійного, повноцінного, здорового члена суспільства.

По-друге, центрованістю на природоподібні методи навчання, що ставлять ті самі цілі, що й персонорієнтовані педагогічні концепції.

Здавалося б, що нового в тому, щоби формувати гармонійних і повноцінних членів суспільства? Такими закликами рясніють практично всі підручники з педагогіки. Проте проблема в тому, що існуюча й у наш час радянська педагогічна концепція не передбачала жодних практичних способів досягнення задекларованого результату освіти. Причин тому кілька - це і пріоритет суспільних інтересів над особистісними, і система цінностей, установок і стереотипів мислення, що нав'язувалися ідеологією, і поверхове знання внутрішнього світу особистості, структури її самосвідомості, які тільки останнім часом стали предметом дослідження сучасних психологів і філософів, та ще багато інших, головною з яких, напевно, було ототожнення понять "гармонійна особистість" з поняттям "всебічно розвинена особистість".

Тому слід пояснити тут сенс поняття «гармонійна особистість», який зберігся у деяких філософських та психологічних концепціях з метою розуміння проблем, що стоять перед сучасною педагогікою.

Гармонійна особистість - це такий стан самосвідомості людини, в якому всі елементи (когнітивні, емоційні та поведінкові) перебувають у гармонійній взаємодії один з одним. Як пояснював свого часу Платон у діалозі «Лакхес», гармонія в людині – це відповідність зовнішнього та внутрішнього, слова та справи: «Справді, коли я чую, як говорить про чесноту чи якусь мудрість людина, яку воістину можна називати людиною і яка сама цілком відповідає тому, що вона говорить, я надзвичайно радію, дивлячись зараз і на того, хто говорить, і на те, що він говорить, як одне до іншого йде та узгоджується. І така людина здається мені справді музичною, тому що вона отримала прекрасну гармонію не з ліри або ще якоїсь знаряддя гри, а з самого життя, погодивши в собі самому слова зі справами, точнісінько на доричний лад, а не на іонічний, гадаю, і не на зразок єдиної істинно еллінської гармонії» [1].

Знайти саме свою мелодію, саме своє покликання в цьому житті дуже складно, але можливо і навіть необхідно для успішного просування життєвим шляхом. Вирішенню цього завдання було присвячено практично всі роботи відомого австрійського психоаналітика К.Г. Юнга. Згідно з його уявленнями, людина перебуває у владі різних архетипів або образів колективного несвідомого, тобто такого несвідомого, яке включає загальнолюдський досвід, що передається у спадок від покоління до покоління. Зокрема, живучи разом із іншими людьми, людина стає персоною, виконує певні функції у суспільстві. Вона одягає на себе маску, щоб справити сприятливе враження на оточуючих її людей і приховати від них свою Самість, тобто справжнє обличчя, якщо в цьому є необхідність. При цьому вона так часто одягає маску, що та навіть може «прирости» до обличчя. За допомогою персони, маски, людина грає ту чи іншу соціальну роль у суспільстві. Вона як би відокремлюється від себе на користь штучної особистості. Але відділення від себе не проходить безслідно і безкарно. Воно може супроводжуватися різними несвідомими реакціями, що є поживним ґрунтом для виникнення неврозу. Зовні людина виглядає сильною особистістю, грає роль процвітаючого в житті індивіда. Внутрішньо вона відчуває слабкість, охоплена всілякими страхами, відчуває свою нікчемність. Розрив і подальший конфлікт між зовнішнім та внутрішнім світом людини супроводжується психічними зривами та душевними надломами.

Вихід із конфліктної, кризової ситуації можливий лише за допомогою психотерапевта, а процес вивільнення особистості з колективних основ своєї психіки К.Г. Юнг назвав індивідуацією. У його розумінні індивідуація не означає відхід людини від світу та замикання її на самої собі. Вона не має нічого спільного з егоцентризмом, тобто з зосередженням людини тільки і виключно на своєму Я. Індивідуація є особливий шлях людини до самої себе, це такий шлях, завдяки якому зовнішній і внутрішній світ людини не протистоять одне одному, а утворюють певну єдність, єдність, яка переживається людиною як щастя або повнота буття.

Індивідуація - це рух від розщепленості та фрагментарності психічних процесів до єдності та цілісності душі. Але ця єдність колись була втрачена, і втрачена вона була якраз у процесі освіти та виховання. Тому однією з насущних проблем сучасної системи освіти є просвітницька робота в середовищі педагогів та шкільних психологів, спрямована на роз'яснення причин розвитку негативних явищ як у їхньому власному внутрішньому світі, так і у зовнішньому, де їм доводиться спілкуватися з дітьми та їхніми батьками, у своїй масі фрагментарними, негармонійними, а по суті, глибоко нещасними людьми.

Сучасна система освіти дійсно потребує нових філософських засад, але як показує досвід розвитку сучасної цивілізації, європейський тип світогляду та ментальності вичерпав свої позитивні потенційні можливості, про що свідчить глобальна криза, що переживається всіма нами. У той же час звернення до східних, холістичних за своєю суттю, філософських концепцій, що надихали не лише німецьких філософів XVIII і XIX століть, але й багатьох європейських

мислителів ХХ століття, є актуальним і продуктивним. Завдяки саме своїй філософії на Сході змогла скластися холістична ментальність і такий ж самий світогляд.

Філософсько-педагогічні концепції Стародавньої Індії, Китаю, Японії та Кореї чекають на своїх дослідників і можуть бути дуже корисними у розвитку нових методів виховання більш цілісного та успішного покоління. Адже не випадково, що саме ці країни є провідними у розвитку інформаційних технологій, інформаційних комунікацій, віртуальних форм освіти тощо.

У наш час вже є деякі дослідники, які під впливом східної філософії та психології вже створили новий напрямок наукових пошуків, що отримав назву науки про суб'єктивне благополуччя (Subjective Well Being). Це тільки один приклад. Існує і багато інших. Але нам важливий саме прецедент звернення до східної духовної традиції та її наслідки.

Розуміння суб'єктивного благополуччя у сучасній західній психології має два варіанти. Згідно з першими, суб'єктивне благополуччя - це переживання позитивних емоцій, низький рівень неприємних емоцій та високий рівень задоволеності життям (Diener, 2002). Як наслідок, розуміння благополуччя в рамках такого підходу дає підстави для його розуміння як «гедонії». Суб'єктивне благополуччя, що оцінюється подібним чином, часто використовується багатьма зарубіжними авторами як синонім щастя.

Таке розуміння спирається на очевидно безперечну тезу про те, що бути щасливим є однією з найголовніших, якщо не найважливішою метою людського буття.

Інший варіант до розуміння благополуччя полягає в уявленні про нього як про щось більше, ніж просто переживання щастя, і спирається на тезу про їхню нетотожність: думка людей про те, що вони щасливі ще не означає, що вони психологічно благополучні. В рамках цього підходу, благополуччя є не результатом і не кінцевим станом, а процесом реалізації індивідом свого потенціалу (Deci, 2008), що є основою розуміння його як «евдемонії».

Однак останніми роками у публікаціях відображається думка про те, що добробут або щастя містить, принаймні, обидва цих основних компонентів – і гедонію, і евдемонію.

Таким чином, суб'єктивне благополуччя пов'язане з позитивною якістю феноменальної свідомості та самосвідомості. Переживаючи стан суб'єктивного благополуччя, ми відчуваємося добре і позитивно оцінюємо своє життя. Цьому можна навчитися самому та навчити інших і це може бути однією з цілей освітнього процесу, отже головне у цьому процесі – відкритість інформації та новому досвіду.

Список використаних джерел

1. Платон. Собрание сочинений. В 4 т. Т.2. Харьков: Наука. 2013. 528 с.
2. Юнг К.Г. Аналитическая психология. Семинары К.Г. Юнга 1925г. Сумы. Изд-во «Университетская книга». 2012. 200с.

3. Diener E., Lucas R.E., Oishi S. Subjective well-being: The science of happiness and life satisfaction. The handbook of positive psychology. New York: Oxford University Press. 2002, pp. 63–73.
4. Deci E.L., Ryan R.M. Hedonia, eudaimonia, and well-being: An introduction. *Journal of Happiness Studies*, 2008, no. 9, pp. 1–11.

Рибак Олександра Русланівна, студентка 4 року навчання ОПП Соціологія за першим (бакалаврським) рівнем навчання соціально-гуманитарного факультету Університету Ушинського

Науковий керівник - **Борінштейн Євген Русланович** - завідувач, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний університет імені К.Д. Ушинського»

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності теми. Сьогодні Україна як суспільство знаходиться у періоді різких переломів. Виникають труднощі у засвоєнні та пристосуванні до норм соціального життя або труднощі в дозволі тих норм, що є соціально небезпечними, несуть у собі загрозу для життя й здоров'я. Це проблеми, які пов'язані з неадекватною та девіантною поведінкою у суспільстві та дезадаптацією дітей і підлітків у соціальному середовищі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Девіантна поведінка, формувалася в основному в соціологічних школах, у дослідженнях соціологів кінця XIX – початку XX ст. Е. Дюркгейма, Ж. Кетле, М. Вебера, Д. Дьюї, Л. Леві-Брюля та ін. Аналіз різних аномальних проявів, проведений Ж. Кетле та Е. Дюркгеймом, показав, що кількість аномалій щоразу неминуче зростала в періоди воєн, економічних криз, соціальних потрясінь, що спростовувало теорію «вродженого» злочинця та свідчило про соціальне коріння цього явища. [6] Одним із перших дослідників девіантної (лат. *deviatio* – відхилення) поведінки був Еміль Дюркгейм – засновник французької соціологічної школи. Він дав визначення поняттю «соціальної аномії» як стану суспільства, коли старі норми та цінності вже не відповідають реальним відносинам, а нові ще не затвердилися [4]. Проблемі девіантної поведінки присвячено низку досліджень вітчизняних науковців (І. Єрмаков, Л. Сохань, М. Рижков, Є. Павлютенков, В. Крижко, Т. Титаренко).

Мета дослідження. Розглянути поняття девіантної поведінки в соціальному аспекті, з'ясувати причини виникнення цього явища.

Викладення основного матеріалу. Девіантна поведінка виникає, коли не дотримується норма поведінки, яка діє в групі людей. Щоб можна було описати конкретну поведінку як відхиляючу, необхідно мати знання про поведінку відповідно до норми (нормальність). Відхиляється і нормальна поведінка

пов'язані один з одним і взаємозалежні. Зміни в одній сфері також викликають зміни в іншому рівні.

Оскільки соціальні норми поведінки постійно змінюються, змінюються і уявлення про нормальну та девіантну поведінку. Крім того, більшість норм поведінки не однаково дійсні в усіх частинах суспільства (класі).[2] Таким чином, девіантна поведінка залежить від часу та простору, а також від конкретних соціальних груп і культурних контекстів, у яких живуть люди. Те, що тут вважається нормальною поведінкою, може класифікуватися як девіантна (Молодь). Усі люди протягом свого життя так чи інакше поведуться, відхиляючись від норм поведінки. Тому девіантна поведінка певною мірою толерується і тим самим стає основою соціальних змін. У стабільному суспільстві, однак, існує основний набір поведінкових очікувань, які необхідно поважати і нехтування якими може призвести до значних негативних наслідків (злочинність, проституція, залежність).

Наукові дослідження девіантної поведінки зосереджені на дослідженні причин в особистості і тому довгий час пояснювали девіантну поведінку на основі психологічних, фізичних і соціальних характеристик особистості. Пізніше відмінність між визнаними суспільними цілями та відсутністю засобів для досягнення цих цілей (розбіжність) стала використовуватися як пояснення девіантної поведінки. Більш сучасні підходи розглядають соціальну реакцію на девіантну поведінку (стигматизацію) як причину розвитку девіантної поведінки (емпіричні соціальні дослідження).

На цьому тлі соціальні працівники та соціальні педагоги подолали раніше некритичну позицію соціального контролю над людьми з девіантною поведінкою. Сьогодні вони пов'язані з професійно обґрунтованим внеском (професіоналізація) у соціальні зміни суспільства. Наприклад, соціальні працівники та соціальні педагоги сприяли тому, що сьогодні населення має більше розуміння помітної поведінки психічно хворих.[5]

Поведінка людини під час війни залежить від багатьох факторів, здатних негативно впливати на поведінку людини в цілому, і на девіантну зокрема. Під впливом страху ігноруються моральні норми, створюється загроза життю, соціальному статусу суб'єкта активності чи безпеки інших людей. [1] Сьогодні необхідно закласти фундамент на подолання після перемоги травматичного досвіду воєнних дій, який може призводити до загострення інших соціальних проблем, наприклад, девіантної поведінки. Особливо вразливою групою є жінки та діти із соціально незахищених категорій, сім'ї, члени яких загинули або були поранені в ході трагічних подій, зокрема вдови, які залишилися єдиними годувальниками родин, сім'ї військовослужбовців, які стають внутрішніми мігрантами. Надзвичайної уваги потребують діти із сімей, у яких загинули їхні рідні та близькі, друзі й знайомі. Травма війни за принципом ланцюгової реакції може призводити до загострення інших проблем у суспільстві. Зокрема, вона може виявитися каталізатором поширення різних негативних явищ у суспільстві, наприклад, таких різновидів девіантної поведінки як злочинність, алкоголізм, наркоманія, суїцид тощо.[3] Причини

поширення злочинності внаслідок отримання травми війни полягають у тому, що військовий або мирний житель, може відчувати підвищений рівень тривожності, нервозності, агресивності.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Визначення та теорія девіантної поведінки стикаються з труднощами, пов'язаними з тим, що навряд чи існує будь-який тип соціальної поведінки, який би не вважався девіантним у певному суспільстві та в будь-який час. Здається, що суспільство може розглядати будь-яку поведінку як девіантну залежно від обставин. Це означає, що загальне визначення девіантної поведінки не можна звести до конкретних, нормативно закріплених видів поведінки; скоріше девіантність – це аспект будь-якої соціальної поведінки, будь-яких соціальних відносин:[5] Девіантна поведінка – це аспект соціальних відносин, який пов'язаний з ймовірністю санкцій. Кожен соціальний зв'язок, кожна соціальна поведінка має ймовірність санкцій, яка також відрізняється. Не існує поведінки, яка б не була санкціонована в якийсь час жодним суспільством, і немає поведінки, яка завжди санкціонувалася в усіх суспільствах. У конкретному суспільстві така поведінка визначається як девіантна, для якої фактично існує емпірично визначена ймовірність санкцій. Для визначення факту накладення санкцій не має значення. Навіть ідеальний злочин має відмінну від нуля ймовірність санкцій і являє собою девіантну поведінку. Оскільки будь-яка поведінка в суспільстві може бути визначена як девіантна, але не кожна поведінка насправді визначається як девіантна, потрібна теорія, яка пояснює, коли і чому соціальна поведінка визначається як девіантна чи недевіантна.

Теорію також можна застосувати в рамках моделі нерівноваги. Загалом, девіантну поведінку та соціальні санкції можна використовувати для маніпулювання рівнем інтеграції: як для його підтримки, так і для його зміни. Це робить девіантну поведінку центральною категорією соціальних змін. Структурний функціоналізм, який має справу з функціональністю соціальних фактів, і теорія конфлікту, яка наголошує на неминучості конфлікту, очевидно, не такі несумісні, як вважалось раніше.

Список використаної літератури:

1. Єнін М. Н. Девіантна поведінка // Соціологія: терміни і поняття / За заг. ред. В. М. Пічі. Львів : Новий Світ-2000, 2018. С. 123.
2. Девіантна поведінка: соціологічний, психологічний та юридичний аспекти: матеріали наук.-практ.конф. (Харків, 10 квіт. 2015 р.) / МВС України, Харк.нац.ун-т внутр.справ,Ф-т права та масових комунікацій, Кафедра соціології та психології; Соціологічна асоціація України.Х.:ХНУВС, 2015.- 166 с.
3. Соціологія суспільних рухів : навч.-метод. комплекс для студ. спец. 8.03010101 «Соціологія» / уклад. Л. Ф. Фостер. – К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2015. – 56 с.

4. Освіта та соціалізація особистості : матеріали X Інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвяченої 30-річчю створення кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності та 205-річчю Університету Ушинського (Одеса, 22-23 квітня 2022 року) / оргком. : А. В. Красножон, О. А. Копусь, Г. В. Музиченко, Є. В. Борінштейн. – Одеса: Університет Ушинського, 2022. – 92 с.

5. Emelyanov, O.A. (2016). The Model of the system problem of pedagogical previntion deviant behavior jf the militari servicemen. Emelyanov, 77-91. doi: <https://doi.org/10.18454/IRJ.2016.51.041>.

6. Соціологія особистості та девіантної поведінки. Текст лекцій для студентів спеціальності 054 «Соціологія» / І. П. Рущенко – Харків : НТУ «ХП», 2020. – С. 130.

Самчук Лариса Сергіївна – кандидат філософських наук, викладач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

Юренко Валерія Сергіївна – студентка I року навчання ОПП спеціальна освіта (Логопедія) за першим (бакалаврським) рівнем навчально-наукового інституту фізичної культури, спорту та реабілітації Університету Ушинського

РОЛЬ БАТЬКІВ В ОЦІНЮВАННІ РОЗВИТКУ СВОЄЇ ДИТИНИ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Соціальна адаптація дітей надважлива в сучасному світі. Передусім, помічниками в розвитку дітей з особливими освітніми потребами є батьки. Вони – творці здібностей дитини, не дарма Жан-Жак Руссо радив батькам «поволі діяти на дітей, керувати ними, не пригнічуючи волю і не застосовувати заходів прямого примусу, і, разом з тим, проявляти наполегливість, вимогливість, не поспішати з задоволенням небажаних і нав'язаних дитячих прохань» [3, с. 67].

Інклюзивний розвиток дитини підпорядковується безпосереднім залученням батьків до освітнього процесу. Для неї є взірцем поведінка дорослих, які постійно перебувають поруч. Тому батьки повинні належну увагу приділяти спочатку власному ставленню до ситуацій, що спіткають їх, коли поруч дитина. Лише за такої умови можливим є раціональне оцінювання темпу розвитку власної дитини, що безсумнівно відіграє значну роль.

Неможливо не погодитися зі словами Олександра Духновича, у своїх наукових працях він червоною ниткою пронизував таку думку: «Дай синові своєму здоровий розум, дай йому добрий звичай, дай йому добру волю – і ти вже дав йому багатство» [2, с. 43]. Весь сенс його фрази полягає в тому, що батьки спочатку повинні дати щось дитині, у духовному, педагогічному плані, а потім уже оцінювати результат.

Норми поведінки, моральні цінності, естетичні уподобання, правила взаємовідносин, соціальні установки – фундамент цього всього закладають батьки. Будь-яка дитина буде почувати себе впевнено за умови, якщо рідні правильно оцінили масштаб роботи ще з раннього дитинства, акцентували увагу на потрібних складниках педагогічного виховання. Для проведення оцінювання інтелектуального, соціального, емоційного, фізичного, сенсорного, комунікативного та поведінкового розвитку дитини можна використати різноманітні способи оцінювання, скажімо, в одній сфері чи в різних її поєднаннях, залежно від потреб дитини [1, 8].

Складним є процес дорослішання для будь-яких дітей, особливо для діток з певними відхиленнями фізичними або розумовими. Він стає ще складнішим для батьків цих дітей. Але ні в якому разі сім'я не повинна закривати очі на труднощі й пускати все на самоплив. Родинне виховання відомий педагог Костянтин Ушинський розглядав, як громадянський обов'язок кожного члена суспільства [5, с. 48]. У період дорослішання рідним важливо правильно оцінити умови за яких це буде відбуватися. Оточити дитину з інклюзією правильною обстановкою, навіть, можна сказати, атмосферою, що буде сприяти безперервному прогресивному розвитку.

Головне завдання батьків – це прийняти особливості дитини та реагувати на труднощі, що через це виникають, спокійно. Стресостійкість дорослих значно допомагає в процесі розвитку, адже родині доводиться мати справу з різними фахівцями, що також пов'язані зі сферою навчально-педагогічного виховання. Очікуваних результатів можна досягти лише в тому разі, якщо сімейна освіта тісно пов'язана із соціальним вихованням. Досягнення у сфері сімейного виховання також залежить від знання батьками педагогічних навичок, обміну досвідом у галузі сімейного виховання та активного залучення батьків до виховної роботи.

«Діти – писав Василь Сухомлинський – продовження не тільки нашого роду, а й нашого соціального ладу, наших завоювань і благородних намірів. І від того, які духовні цінності візьме від нас молодь, залежатиме майбутнє нашого народу і суспільства» [4, с. 234]. Перед тим як починати критично оцінювати поведінку власної дитини дорослим варто пам'ятати, що саме від їх праці, внеску буде залежати майбутнє роду. Оцінювання може знадобитися в будь-який момент навчання дитини. А для тих дітей, хто справді має особливі освітні потреби, така завчасна ідентифікація та втручання є оптимальним підходом. Однак особливі потреби можуть бути все життя і можуть змінюватися залежно від оточення, розвитку застосовуваних до дитини стратегій та багатьох інших факторів [1, 8].

Батьки мають право на те, щоб брати участь у прийнятті рішень, які впливають на освіту дитини; надавати дозвіл іншим педагогам оцінювати рівень розвитку дитини; мати повну інформацію про навчальний процес своєї інклюзивної дитини та впливати на нього. Сім'я може звертатися до фахівців за консультацією перед залученням дитини до інклюзивного навчання. Дорослі

можуть регулярно отримувати звіти про успіхи дитини від навчального закладу і таким чином оцінювати прогрес, або ж регрес, у освітньому плані.

Насправді, батьки – це повноправні члени педагогічного колективу і перші помічники для власної дитини. Тому в повному обсязі досягнути фронт роботи можуть лише вони. Ні один викладач, лікар, психолог не зможе зрозуміти так дитину, як рідні люди, цінити її сильні та слабкі сторони.

Діти з особливими потребами, серед яких виокремлюють помірні, середні й значні порушення психофізичного розвитку, потребують спеціальних умов навчання, які відповідають їхнім освітнім потребам. Батьківська компетентність – поняття, яке нині широко використовується в психолого-педагогічній практиці. Зарубіжні та українські дослідники цього феномена підкреслюють його інтегративну природу, яка виявляється в поєднанні усвідомленні розуміння, відчуттів та дій батьків (Н. Боде, І. Бех, Вейз та ін.). Сучасна дитиноцентристська освітня парадигма передбачає переформатування традиційної практики взаємодії з сім'єю в руслі залучення батьків до освітнього процесу та його оцінки [1, с. 6].

Отже, роль батьків у оцінюванні своєї дитини безмірна. Саме вони є першовідкривачами здібностей, вони – це люди, які прищеплюють перші знання про світ, суспільство, загальнолюдські цінності ... Сім'я – це єдиний механізм, який працює для спільної мети – якісне навчально-педагогічне виховання.

Список використаних джерел

1. Гузій О. В. Батьки та інклюзія. співробітництво - основа роботи з батьками. роль сім'ї в процесі інтегрування дитини з особливими освітніми потребами в соціокультурне середовище. : курс лекцій. Львів, 2018. 19 с. URL:<https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/21197/1/%D0%9B%D0%B5%D0%BA6.pdf>
2. Духнович О. В. Вибране : підручник. Полтава, 1963. 430 с.
3. Левківський М. В. Історія педагогіки : підручник. Київ : Центр навч. літ., 2002. 360 с.
4. Сухомлинський В. Батьківська педагогіка : підручник. Київ, 1978. 487 с.
5. Ушинський К. Д. Про сімейне виховання : підручник. Київ : Рад. шк., 1974. 150 с.

Саницька В. Л., студентка факультету початкового навчання Університету Ушинського,

Науковий керівник: проф. Петінова Оксана Борисівна, доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

МУРАЛИ ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ ПАТРІОТИЗМУ, НЕЗЛАМНОСТІ ТА СИЛИ ДУХУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ (на матеріалах соціологічного дослідження)

Муралізм в Україні став популярним з 2014 року, на відміну від держав Америки й Європи, де формування мурал-арту відбувалося протягом 1930–2000-х рр. Це був рік великого перелому для України. Вуличним мистецтвом швидко почали цікавитися українці [2]. Кожен із нас бачив хоч раз у житті мурал. Вони викликають неабияке захоплення, і завжди хочеться розуміти, що саме символізує те чи інше зображення. Велика частина муралів має патріотичний зміст. Сьогодні вуличне мистецтво, таке як мурали, впливає на нашу свідомість навіть сильніше, ніж телевізійна реклама, саме мурали в наш скрутний час виступили в ролі засобу вираження незламності та сили духу українського народу.

Оскільки цей вид мистецтва є досить сучасним, то розуміємо, що про нього не так вже й багато інформації, але вона все таки є. Дослідження даної теми поки що перебуває на етапі становлення. В сучасних наукових працях міські графіті висвітлювали Ж. Бодрійяр, Д. Бушнелл, Д. Козловська, М. Купер, М. Лур'є, Я. Оледзькі, Г. Чалфонт та інші [3].

До початку російсько-української війни в 2014 році, мурали в Україні не були настільки популярними, як зараз. Проте після початку конфлікту і анексії Криму вони стали способом для громадських активістів та художників висловлювати свої погляди на політичні та соціальні проблеми, а також для вшанування національної історії та культури. Багато муралів стали символами підтримки національної єдності та боротьби за територіальну цілісність України.

У контексті конфлікту між Україною та Росією мурали стали важливим засобом незламності та сили духу українського народу. В багатьох містах України, зокрема в Києві, Львові, Одесі та Дніпрі, були створені мурали, які відображають національну гордість та протест проти російської агресії [1].

Нами було проведено соціологічне дослідження, метою якого було дослідити відношення респондентів до муралів як засобу вираження патріотизму українців, незламності та сили духу українського народу.

Задачі:

1. Вивчити взаємозв'язок між патріотичними муралами та рівнем патріотизму серед населення.
2. Обґрунтувати різницю частоти використання патріотичних муралів до 2014 року та після;
3. З'ясувати найбільш популярні патріотичні теми муралів;
4. Визначити відсоток прихильників муралів серед жінок та чоловіків;
5. Визначити, які елементи національної символіки найчастіше використовуються на патріотичних муралах.

Гіпотези:

1. Наявність патріотичних муралів у міському просторі сприяє формуванню патріотичного ставлення до країни серед населення;
2. До 2014 року патріотичні мурали не користувалися великою популярністю;

3. Найбільш популярними патріотичними темами муралів є: бойова діяльність військових, українська культура та народна творчість, громадянський рух, національні символи України.

4. Відсоток прихильників муралізму достатньо високий — 79% серед чоловіків та 70% серед жінок. І чоловіки, і жінки активно реагують на патріотичні мурали, що сприяє формуванню патріотичного ставлення до країни;

5. Найпоширенішими елементами національної символіки на муралах є: прапор, герб, вишиванка та калина.

Дослідження проводилося на онлайн платформі. На основі проведеного опитування та аналізу емпіричних даних ми простежили, чи підтвердилися зазначені гіпотези. Перша гіпотеза, стосовно того, що наявність патріотичних муралів у міському просторі сприяє формуванню патріотичного ставлення до країни серед населення, підтверджується. Респонденти погодилися з тим, що наявність патріотичних муралів може сприяти формуванню патріотичного ставлення до країни серед населення, особливо у віковій групі молоді. Візуальна естетика муралів може спонукати до відчуття належності до культурного спадку та історії своєї країни, що може збільшити патріотичну свідомість.

Друга гіпотеза соціологічного дослідження, стосовно того, що до 2014 року патріотичні мурали не користувалися великою популярністю, теж підтвердилася. До 2014 року патріотичні мурали також мали свою популярність серед певної частини населення, але можна сказати, що вони не були настільки широко розповсюджені та не мали такого суспільного впливу, як після цього періоду. Варто зазначити, що в наш час патріотичні мурали набули великої популярності.

Наступна гіпотеза, що найбільш популярними патріотичними темами муралів є: бойова діяльність військових, українська культура та народна творчість, громадянський рух, національні символи України також підтвердилася. Ці теми є серед найбільш популярних патріотичних тем для муралів в Україні. На цих муралах можуть бути зображені українські національні символи, фольклорні персонажі, історичні події, військові подвиги, а також визначні особистості, які внесли вагомий внесок у розвиток української культури та історії. Такі мурали можуть мати не тільки естетичну цінність, але й символічне значення для українського народу, створюючи атмосферу національної гордості та єдності.

Щодо четвертої гіпотези, що і чоловіки, і жінки активно реагують на патріотичні мурали, що сприяє формуванню патріотичного ставлення до країни, не підтвердилася. Чоловіки майже не проявили ініціативи в опитуванні. Відсоток прихильників муралізму серед жінок вищий, ніж серед чоловіків.

Остання гіпотеза соціологічного дослідження, що найпоширенішими елементами національної символіки на муралах є: прапор, герб, вишиванка та калина, підтвердилася. Втім герб та вишиванка набули більшої переваги, ніж інші. Але всі національні символи набули широкого визнання та відображають

українську ідентичність та культуру, і їх використання на муралах допомагає підтримувати та поширювати ці цінності.

На основі проведеного дослідження ми дійшли висновку, що мурали й справді є вираженням патріотизму, незламності та сили духу українського народу.

Список використаних джерел

1. Даркович А. Голос вулиць і 100 днів війни. LB.ua. URL: https://lb.ua/blog/andrii_darkovich/518764_golos_vulits_i_100_dniv_viyni_pro_shcho.html
2. Кайс З. В. Соціальна семантика урбаністичного світу: символіка графіті: автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03; НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди. Київ, 2015. 20 с.
3. Кайс З. Як народжується графіті. Філософія і політологія в контексті сучасної культури. 2017. Т. 2, № 17. С. 123–130.

Семенісова Аріна Костянтинівна, студентка I року навчання ОПП Музичне мистецтво за першим (бакалаврським) рівнем факультету музичного та хореографічної освіти Університету Ушинського

Науковий керівник – **Атаманюк Зоя Миколаївна**, доктор філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

СЕНС ЖИТТЯ, В ЧОМУ ВІН?

Питання про сенс життя є одним з найбільш складних та глибоких питань, які ставить людство. На жаль, не існує однозначної відповіді на це питання, оскільки кожна людина має свій унікальний світогляд та переживає свої власні життєві ситуації.

Проте, існують деякі загальні погляди на сенс життя, які можуть бути корисними для кожної людини в пошуку своєї власної відповіді на це питання. Один з таких поглядів - це те, що сенс життя полягає в пошуку щастя та задоволення від життя. Це можна здійснити через розвиток своїх здібностей та знаходження того, що дійсно цікаво та важливо для вас. Інший погляд полягає в тому, що сенс життя полягає в пошуку свого призначення та реалізації його. Це може включати в себе виконання професійних обов'язків, допомогу близьким людям, волонтерство та інші дії, які допомагають розвивати суспільство та покращувати життя людей.

Окрім цього, деякі вважають, що сенс життя полягає в розвитку духовності та пошуку внутрішнього миру та гармонії. Це може бути досягнуто через медитацію, релігійну практику та інші духовні заняття.

Варто зазначити, що ці погляди не виключають один одного, і кожна людина може мати свої власні відповіді на питання про сенс життя. Головне - це пошук та розвиток власного світогляду та здібностей.

В різні епохи розвитку людства розуміння сенсу буття змінювалось в залежності від стану суспільства та його мислителів.

Варто зазначити основні світоглядні позиції найвідоміших філософів у хронологічній послідовності:

Для Арістотеля, одного з найвідоміших давньогрецьких філософів, питання про сенс життя було одним з центральних питань його філософської теорії. Він вважав, що сенс життя полягає в досягненні евдемонії - щастя та благополуччя. Мислитель розглядав щастя як найвище добро для людини, і він вважав, що це досягається через виконання мети, яка є найбільшою та найважливішою для кожної конкретної людини. Він вважав, що ця мета залежить від індивідуальних потреб та здібностей кожної людини. Давньогрецький філософ також вважав, що щастя та благополуччя можуть бути досягнуті тільки через розвиток розуму та моралі. Він вважав, що людина повинна розвивати свої здібності та потенціал, щоб досягти своєї мети та виконати своє призначення. Крім того, Арістотель був переконаний, що людина повинна жити в гармонії з природою та іншими людьми, щоб досягти щастя та благополуччя.

Отже, для Арістотеля сенс життя полягає в досягненні щастя та благополуччя через розвиток здібностей та потенціалу кожної людини. Це досягається через виконання мети, яка залежить від індивідуальних потреб та здібностей, а також через розвиток розуму та моралі та життя в гармонії з природою та іншими людьми.

У філософії епохи середньовіччя Августина з Гіппони, одного з найвпливовіших філософів цієї доби, сенс життя був пов'язаний з розумінням людської природи та любов'ю до Бога. Він вважав, що люди були створені Богом з метою любити Його та служити Йому.

Також була важлива ідея про здобуття мудрості та знань.

Філософи того часу вважали, що людина повинна зосередитися на пошуку знань про Бога та навколишній світ, щоб зрозуміти своє призначення та роль у створенні.

Отже, в середньовічній філософії сенс життя був пов'язаний з релігійними уявленнями та ідеями про людське призначення. Він полягав у служінні Богу та досягненні вічного життя, а також у пошуку мудрості та знань про Бога та світ.

Еммануель Кант - німецький філософ Просвітництва, який вважав, що сенс життя полягає виключно в підкоренні моральним принципам, зокрема, дотриманні імперативу категоричного обов'язку. Він писав про це у своїй філософській праці "Критика практичного розуму". За Кантом, сенс життя полягає в розвитку наших розумових та моральних здібностей, що він називав "вічними цінностями". Ці цінності мають бути базовими для нашого життя, і ми маємо розвивати їх через наші вчинки та поведінку. повинні жити за принципом "радості від діяльності", тобто ми маємо знаходити задоволення в

тому, що ми робимо, а не в результаті нашої діяльності. За Кантом, радість від діяльності дозволяє нам розвиватися як особистості та досягати наших цілей.

Один з ключових аспектів Кантової філософії є його поняття "категоричного імперативу", який є фундаментальним принципом моральності. За Кантом, цей імператив вимагає, щоб ми поводитися з іншими людьми так, як ми б хотіли, щоб вони поводитися з нами, і щоб ми поводитися з собою як з ціннісними істотами, а не просто як засобом для досягнення своїх цілей.

Ознайомившись із поглядами видатних філософів можу поділитися власним міркуванням щодо поданої проблеми.

Як про мене, пізнаючи сенс життя через здобуття знань або розвитку своїх здібностей, досягнення своїх цілей – важливо, проте така установка більше стосується до реалізації потреб. Прямувати до задоволення своїх потреб – лише етапи життєвого шляху. Насамперед для пізнання сенсу життя є насолода саме життям. Ціна життя - не в пошуку свого призначення та реалізації своїх планів, а навпаки радість кожному дню і миті, що даровані. Життя – коротке, а найголовніше – моменти, варто краще провести час із рідними та близькими людьми або подорожувати світом і зрозуміти його красу, любити когось або допомагати тим хто потребує у цьому. Один з філософів, Альбер Камю стверджував, що світ і життя в ньому немає задалегідь заданої мети або сенсу. Проте, за його словами, людина може знайти сенс життя через любов до життя, через відчуття дива та радості в тому, що вона живе.

Французький філософ вірив, що людина може знайти сенс у житті, не звертаючись до релігійних або метафізичних концепцій, а шляхом прийняття свого життя як цінності. Він стверджував, що любов до життя дає змогу людині переживати світ таким, яким він є, та робити свій внесок у його покращення. Отже, сенс життя полягає не в тому, що людина може досягти, а в тому, як вона живе своє життя і які відчуття це життя у неї викликає.

Семенов Ігор Сергійович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського (Одеса).

ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКІ ЦІННОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сьогодні національний та культурний простір будь-якої сучасної країни та всі сфери життєдіяльності людського суспільства знаходяться під системним впливом глобалізації. Саме вона є однією із панівних тенденцій світового розвитку. Окремі суспільства дедалі більше залежать один від одного, і масштаб цієї залежності справді стає глобальним. Людство перетворюється на єдину світову спільноту, до якої входять всі країни та народи [1]. Це дозволяє з

упевненістю говорити про існування глобальної структури культурних, економічних, політичних відносин, що пов'язує окремі соціуми в єдину систему.

Зачіпаючи всі сторони та аспекти життєдіяльності сучасної людини, глобалізація безпосередньо впливає на формування особистості та її цінності. Причому завдяки технічному прогресу, що супроводжує глобалізацію відбулися глибокі зміни у всіх сферах суспільного життя. Ціннісні орієнтації суспільства, також значно змінилися [3].

Характерними явищами нашого часу стали масова цифровізація і комп'ютеризація, загальнодоступність Інтернету та соціальних мереж [2]. Перевагами цих змін, стало розширення можливостей суспільства для безмежного спілкування, дистанційної роботи та навчання, здійснення покупок в Інтернет-магазинах по всьому світу, можливості брати участь у величезній кількості онлайн-розваг.

Глобалізація призвела до культурного розмаїття, зблизивши людей із різними культурами та походженням, сприяючи повазі до різноманітних традицій, звичаїв, мов і способів життя. У зв'язку з розширенням контактів з різними культурами, люди почали більше цінувати відкритість і толерантність, приймати різноманітні точки зору та вірування.

Але з іншого боку, внаслідок глобалізації, простежується надмірно активне освоєння віртуального світу, що негативно впливає на активність у реальному житті. Вже зараз у багатьох людей дискомфорт від взаємодії із зовнішнім середовищем, спілкування з реальними людьми. Часто простежується підвищена тривожність та почуття самотності, невпевненість у завтрашньому дні та бажання шукати спокій у віртуальному світі. В результаті знижується активність участі людей у реальних життєвих процесах.

Щоденне використання соціальних мереж, спричинило тенденцію серед молоді до ведення блогів, які дозволяють заробляти їм легкі гроші. Такі молоді люди, часто не маючи вищої освіти, фізичних чи інтелектуальних ресурсів витрачають весь свій час на відпочинок та розваги, паралельно транслюючи це своїй аудиторії. Це стає причиною того, що сьогодні сумлінна праця в ієрархії цінностей молоді поступається місцем неробству й гедоністичному світогляду. Враховуючи всеохопний феномен глобалізації, такі цінності поширюються серед молоді всього світу завдяки мережі Інтернет.

Українське суспільство також значно піддалося впливу тенденціям глобалізації, але сучасні зміни загальнолюдських цінностей в ньому, також пов'язані із подіями повномасштабної війни, яку розпочала в Україні РФ. Значення подій цієї війни актуалізували дослідження проблематики глобалізації для всієї світової спільноти.

Війна спонукала українське суспільство до переоцінки цінностей. Адже відбулося посилення почуття патріотизму та націоналістичної гордості. Люди почали віддавати пріоритет захисту своєї країни, відбувся розвиток почуття обов'язку. Адже безліч українців добровільно відмовилось від особистих зручностей і свобод заради великої мети захисту своєї нації та своїх близьких.

Війна в нашій країні сприяла почуттю єдності та солідарності. Адже знаходячись в умовах спільної загрози люди стали робити більший акцент на співпраці, взаємодопомозі та колективному добробуті. Навіть ті українці, що виїхали за кордон часто збираються разом, щоб підтримати свою країну та співгромадян.

Важливо зазначити, що ці зміни цінностей під час війни не є рівномірними чи універсальними. Вплив сучасних подій та тенденцій на цінності залежить від культурних, соціальних та індивідуальних факторів, а також від конкретних обставин. Крім того, цінності різних людей і спільнот можуть розвиватися по-різному.

З цього можна зробити висновок, що сучасне українське суспільство зазнає складного і багатогранного впливу на загальнолюдські цінності, як зі сторони глобалізаційних процесів, так і внаслідок воєнних дій. Але різні люди та спільноти можуть реагувати на цей вплив по-різному.

Список використаних джерел

1. Запорожець О. Ю. Глобалізація як чинник ідеологічного впливу у сучасному світі. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. Вип. 111(1). С. 43-49.
2. Новоскольцева, Л. Україна в сучасних глобалізаційних процесах: виклики національній державі. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2020. Вип. 42, С. 70–76.
3. Рогова О. Г. Глобалізація та зміни правової системи України в умовах війни. *Публічне право*. 2020. Вип. 3 (47). С.101-109

Семко Яна Сергіївна, кандидат філософських наук, викладач кафедри всесвітньої історії та методології науки, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

АРТ-РИНОК У РАКУРСІ СПОЖИВАННЯ

Сучасний арт-ринок, по-перше, передбачає глобалізацію своєї діяльності. Виділити єдиний центр, столицю арт-бізнесу наших днів, неможливо. В орбіту останнього втягуються території, що колись перебували на його периферії. Міжнародні ярмарки з'являються на всіх континентах. Разом зі зміною особливостей функціонування художнього ринку змінюються види споживання мистецтва. «Раніше колекціонери мали звичку щосуботи обходити галереї. Сьогодні формула споживання зовсім інша. Пропозиція стала міжнародною, і спільнота колекціонерів переміщається світом до місця чергової події» [2, с. 123].

В результаті найбільш затребуваним інститутом сьогоденного арт-ринку стає художній ярмарок, який представляє витвори мистецтва. Ярмарок являє собою організований на певний термін локальний ринковий простір, що є

місцем зустрічі продавців та споживачів арт-продукції. Учасниками події можуть бути художники, галереї, салони та магазини. Кожен ярмарок має свою спеціалізацію (наприклад, ярмарки антикваріату, сучасного мистецтва, ярмарки, що представляють національне мистецтво – індійське, китайське, українське), відповідно до якої формується склад її учасників. Організатори ярмарок переслідують різні цілі, серед яких продаж творів мистецтва, реклама, набуття ділових зв'язків, пошук нових партнерів та покупців. Якщо коло учасників ярмарку досить широке і неоднорідне, то експозиції, що представляються, дають можливість познайомитися та оцінити ситуацію в сучасному мистецтві в цілому, що важливо не тільки для пересічних глядачів, а й для художніх критиків, експертів, арт-агентів і самих художників.

Ярмарок стає супермаркетом мистецтва, який, порівняно з іншими ринковими формами споживання мистецтва (такими, як покупка предметів на аукціонних торгах, у художній галереї чи салоні, у дилера, майстерні автора), має кілька переваг. По-перше, тут пропонується багато творів одразу, і всі вони вже пройшли відбір. По-друге, під час ярмарку відбувається ціла низка заходів – виставки, конференції, відвідування приватних галерей. По-третє, на ярмарках можна поспілкуватися з «людьми свого кола», тут зустрічаються люди, які розділяють однакові самі смаки та пристрасті. Дивно, але сьогодні на ярмарки – події комерційного призначення – приїжджають, як на просвітницькі заходи. Сьогодні тут присутні не лише споживачі мистецтва, ті, хто купують і прицінюються, а й художні критики, мистецтвознавці і просто всі, кому цікаве мистецтво, особливо мистецтво сучасне.

Проте сучасне мистецтво – це не просто мистецтво, створене нашими сучасниками. Це мистецтво актуальне – те мистецтво, в якому являє себе епоха, світ, у якому ми живемо, і наш погляд на цей світ та на самих себе. Сучасне мистецтво активно рефлексує, є мистецтвом, яке потрібно осягати знову та знову. І сутність його можна знайти тільки в тканинах сучасної культури, яскравою ілюстрацією чого є висловлювання німецького художника і теоретика медіа-мистецтва Петера Вайбеля про те, що зараз трансформується не стільки витвір мистецтва як поняття, скільки весь світ. Мистецтво давно перестало бути лише мистецтвом, ставши одночасно філософією, культурологією, антропологією, соціальною практикою та власне життям, життям, яке передбачає відсутність кордонів. «Сьогодні термін "сучасне мистецтво" не просто означає мистецтво, яке створюється в наш час. Швидше сьогоднішнє сучасне мистецтво демонструє спосіб, яким сучасність представляє свою сутність, – акт презентації сьогодення» [4].

Інтернет-портали, що спеціалізуються на інвестиціях у мистецтво, щороку складають рейтинги найдорожчих художників. Твори цієї категорії мають не просто стабільний попит, вони продаються за рекордні суми, що перевищують ціни на мистецтво старих майстрів. Проте саме якісний антикваріат є «золотим зливком», який рік у рік стабільно зростає в ціні та приносить своїм власникам гарантований дохід. Купівля сучасного мистецтва, у свою чергу, не може вважатися перевіреною інвестиційною стратегією. Проте

твори цієї категорії сьогодні у великій ціні. Відповідно до методології, запропонованої Ж. Батаєм у його праці «Проклята частка», таке споживання актуального мистецтва можна трактувати як одну з форм показної витрати. «У споживанні слід розрізняти дві окремі сторони. Перша сторона, що зводиться до виробництва та збереження, є використання індивідами даного суспільства необхідного їм мінімуму для збереження життя і продовження виробничої діяльності. Друга сторона – це так звані непродуктивні витрати: розкіш, жалоба, війни, культу, зведення марних пам'ятників, ігри, видовища, мистецтво <...> діяльність, мета якої полягає в ній самій» [1, с. 188].

Згідно Ж. Бодрійяру, сенс багатства проявляється саме у невиробничій витраті. «Акт споживання ніколи не є просто покупкою (зворотне перетворення мінової вартості на споживчу), адже він ще й витрата, тобто декларація багатства, декларована руйнація багатства» [3, с. 145]. Як об'єкти показної витрати, твори сучасного мистецтва самі по собі не важливі – їхня мистецька цінність не має для споживача великого значення. Купуючи витвори актуального мистецтва, покупець керується не принципом фінансової вигоди, який, поряд з художньою та історичною цінністю, беруть до уваги збирачі «старого» мистецтва. Купуючи річ, «старі» колекціонери нерідко замикають її в недоступних для публіки сейфах, де створюються оптимальні умови зберігання, що забезпечують витвору довге життя. Їх намагаються вберегти не лише через художню чи історичну, а й через фінансову вартість, адже згодом ціна таких витворів тільки зростає. У свою чергу, багато робіт сучасного мистецтва навіть технологічно не піддаються довгому зберіганню. Споживач часом не потребує чогось дуже якісного – в епоху одноразових речей мистецтво теж стає «одноразовим».

Купівля актуального мистецтва стає соціально стратифікованим жестом, що дозволяє відокремити «своїх» від «чужих». Витвори перетворюються на свого роду фетиші. Особливе значення надається сьогодні не стільки їх творцю, художнику, скільки колекціонеру, якому вони раніше належали. Легітимність, яка, на думку Ж. Бодрійяра, починаючи з мистецтва модерну, зміщувалася на акт малювання, трансформувалася сьогодні у факт приналежності значній особі. Споживчий успіх витвору багато в чому забезпечується постатями минулих власників. Саме колекціонер створює «новим» художникам імена.

Придбати предмет мистецтва, що належав раніше якійсь відомій особі, означає наблизитися до неї, стати її спадкоємцем, мати частинку міфу про неї. Арт-ринок торгує сьогодні не просто картинами-художніми цінностями та картинами-товарами. Він торгує картинами-знаками. «Магія нинішнього ринку полягає в тому, що в угоду включається і набір мрій, пов'язаних з предметом покупки» [2, с. 87]. Бренд, на який перетворюється колекція попереднього власника витвору, дозволяє новому покупцеві відчути впевненість у своєму виборі, акт покупки супроводжується позитивними емоціями. Логічним завершенням цього фетишистського поклоніння речі є те, що аура, яка її оточує, стає важливішою за саму річ – споживання, зрештою, веде до зникнення твору мистецтва як такого, перетворюючи його на порожній знак, на

симулякр. І споживання сучасного мистецтва стає споживанням, багато в чому не пов'язаним із істинною природою споживаного продукту.

Тотальність масової культури та стандартів сучасного суспільства зробили споживання сучасного мистецтва заняттям не просто масово модним, але вишуканим елітарним. Це призвело до розширення традиційно вузької та обмеженої групи покупців мистецтва. «Для цих нових колекціонерів принцип швидкої купівлі та перепродажу – річ природна. Рішення приймаються миттєво як на фінансовому ринку. Тепер уже не йдеться про те, щоб зберігати роботи десятиліттями, як вимагала велика традиція колекціонування. Усі ці люди «ринково орієнтовані» [2, с. 78]. Арт-ринок сучасного мистецтва починає функціонувати за законами інших інвестиційних ринків, коли потрібно зуміти швидко купити та швидко «скинути» активи. У свою чергу, автономізація поля символічного виробництва та внутрішній розкол у ньому на полі масового виробництва та полі обмеженого виробництва призвели до того, що сучасне мистецтво стало для широкої публіки таємницею за сімома печатками. Це й стимулювало появу класу посередників — людей зі спеціальною освітою, великим «візуальним» досвідом, високим мистецьким чуттям та тонким смаком. Вони стали необхідні новим колекціонерам, які не завжди знаються на сучасному мистецтві, як професійні та авторитетні консультанти. Виділити ясні об'єктивні критерії формування ціни на предмет мистецтва, і особливо на мистецтво сучасне, неможливо.

Споживачу доступне лише зображення предмета. Сьогодні багато угод здійснюються в умовах, коли клієнти бачать картину, фотографію або скульптуру тільки на репродукції, максимум — у 3D моделі. Очевидно, що навіть дуже якісна репродукція не може передати художню специфіку твору — колорит, експресію мазків, контрасти, розмір полотна. Ці традиційно ціновані якості твору також не є ключовими для актуальних арт-об'єктів. Після тиражування, проаналізованої Беньяміном «технічної відтворюваності», віртуалізація стала наступним кроком до руйнування «аури» витвору мистецтва. До віртуального простору поняття «аури» не можна віднести апріорі. Аргумент про художню цінність твору споживача нової арт-продукції не вважається вирішальним. Його місце поступово посідає питання «справжності» роботи. Так витвір мистецтва переходить у категорію бренду, а у бренді створені людиною суб'єктивні «чудесні» «над-властивості» твору переважають над їхніми «об'єктивними» характеристиками (естетичними, художніми, історичними). Купівля таких творів-брендів стає маркером, що позначає «своїх» колекціонерів знаком, що відрізняє VIP-споживачів від інших індивідів, ознакою приналежності до закритого кола обраних.

Отже, арт-ринок нового часу характеризується глобалізацією своєї діяльності, зміною традиційних функцій художніх інституцій та гіпертрофованою роллю професійних посередників, відсутністю чіткої цінової політики та апріорною неможливістю контролю рівня цін, віртуалізацією. Симптоматичною найяскравішою рисою сучасного художнього ринку є активне та пристрасне споживання предметів contemporary art – актуального

мистецтва. Сьогодні рівень цін на твори цієї категорії можна порівняти з рівнем цін на перевірене часом мистецтво старих майстрів, споживання якого, у свою чергу, поряд з любов'ю до мистецтва та колекціонування, має інвестиційний характер. У свою чергу, «нові» колекціонери, які споживають найновішу та «свіжу» арт-продукцію, керуються іншими цілями. Купівля актуального мистецтва, з одного боку, згідно з методологією Ж. Батая, може бути зрозуміла як показна трата — демонстративна руйнація багатства з метою підтвердження, утримання чи підвищення свого соціального статусу. З іншого боку, споживання сучасного мистецтва не є поодиноким актом покупки. Таке споживання стає стилем життя. Через споживання, покупки сучасного мистецтва нові еліти збільшують свій символічний капітал. Таке споживання — споживання культурно та соціально диференційоване — це маркер, що дозволяє виділити касту «своїх» від «чужих».

Список використаних джерел

1. Батай Ж. Проклятая доля. Москва : Гнозис; Логос, 2003. 208 с.
2. Бенаму-Юэ Ж. Цена искусства. Москва : Артмедиа групп, 2008. 158 с.
3. Бодрийяр Ж. К критике политической экономии знака. Москва : Библион, 2003. 272 с.
4. Гройс Б. Топология современного искусства. *Художественный журнал*. 2006. № 61/62. URL : <http://moscowartmagazine.com/issue/36/article/696>

Скалицька В. А., студентка факультету початкової освіти Університету Ушинського,

Науковий керівник: проф. **Петінова Оксана Борисівна**, доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКА ТЕМАТИКА У ПОГЛЯДАХ ІВАНА ФРАНКА: ЩО ТАКЕ ПОСТУП?

Слово «поступ» почуєте часто в наших днях із різних уст. Усі закликають до поступу, дехто тішиться ним, дехто нарікає на нові «поступові» думки та порядки. І. Франко пише працю «Що таке поступ?». З висоти власного життєвого досвіду, зі спостережень над розвитком еволюційних процесів у світовій цивілізації він робить висновок, що поступ, хоч він і має «два значення: все змінюється, але чи на краще, чи на гірше?», все-таки веде до добра. І. Франко визначив критерій суспільного поступу — щастя людини. Щастя в його розумінні — це єдина мета, до якої людина прагне споконвіку, заради якої народжується на світ, навчається, трудиться, взагалі живе. Франко дослідив процес становлення людини, її важку боротьбу за виживання, виявив дві тенденції в цьому процесі, що обумовлені об'єктивними чинниками: перевагою зовнішніх обставин над людиною в боротьбі за існування і, навпаки,

коли людина починає контролювати ці обставини і отримує над ними певну перевагу [1, 2].

Одним із чинників державності він вважає війни між племенами. Війни поширювали знання людей, а внаслідок формування військового прошарку поклали підвалини до поділу суспільства на верстви. Виникаюча державність і релігія спричиняють появу політичної влади, тобто панування одних над іншими [10].

І. Франко чітко зрозумів суть марксистського вчення про державу, що красномовно засвідчила радянська соціалістична дійсність. Зрозумів він і те, що керманічі такої держави-тюрми матимуть «таку величезну владу над життям і долею мільйонів своїх товаришів, якої ніколи не мали найбільші деспоти [9].

Суспільний прогрес — явище неоднорідне і нерівномірне, часто на цьому шляху люди втрачають багато позитивних надбань, хоча по дорозі вперед «знаходять все щось нового». Однак Франка-філософа хвилюють, насамперед, внутрішні пружини поступу — самопочуття людини. Він ілюструє це, порівнюючи людину-лісовика і людину, яка живе серед інших людей, тобто представника цивілізованого світу. Лісовий чоловік, «що має, те все зробив собі сам, і не потребує нічого більше» [7, 8].

Франко був прихильником позитивізму. Під впливом позитивізму запропонував свою концепцію науки, яку поділив на природничу і антропологічну. Найвищою наукою вважав етику, бо вона формує найвищий етичний ідеал людини [4].

Франко багато зробив для злуки Західної і Східної України. Мріяв про вільну, незалежну, демократичну Україну і всіма своїми діями наближав цей час. На думку Франка, в його роботі перелічені всі основні питання, які виникають при розгляді того, що таке поступ. Головною рушійною силою поступу є поділ праці, який внаслідок розвитку вироджує громадську й освітню нерівність, а нерівність, зрештою, має велику різницю між крайньою бідністю і багатством [3].

Чого шукають усі ті люди? Вони шукають дорогу до змін (поступу), їх не задовольняє поступ багатства, а саме хто користується ним, в чіїх воно руках. Не задовольняє не поступ науки та штуки (вміння), а те, щоб всі надбання належали людям, «прояснювали» їх розум і змінювали їх життя. Люди починають переконуватися, що саме багатство, сама наука, саме вміння не може дати людям повного щастя.

Франко зробив вагомий внесок у розширення і збагачення суспільно-психологічної та філософсько-моральної проблематики нашої літератури. З його творів постав образ соціально активного героя, органічно пов'язаного своєю діяльністю із змаганнями широких народних мас. Свою працю «Що таке поступ?» він закінчує такими словами: розвитком людства керують два фактори: голод і любов. Голод він розуміє як матеріальні та духовні потреби людини, а любов — як почуття, що поєднує людину з іншими людьми. А людського розуму, каже він, серед цих факторів немає і, напевно, ще довго не буде [6].

Список використаних джерел:

1. https://chtyvo.org.ua/authors/Franko/Scho_take_postup7/
2. <https://ukrreferat.com/chapters/filosofiya/sotsialni-ta-filosofski-poglyadi-ifranka-shho-take-postup-referat.html>
3. Спогади про Івана Франка. К., 1981.
4. Шевчук В. Із вершин та низин: Книжка цікавих фактів із історії української літератури, К., 1990.
5. https://shron1.chtyvo.org.ua/Mykytiuk_Volodymyr/Pedahohichni_kontsepty_Ivana_Franka_teorii_ta_metodyka_navchannia_literatury.pdf
6. <https://studfile.net/preview/9159768/page:63/>
7. Франко І. Що таке поступ? // Збір. творів: у 50-ти т., К., 1986. Т.45, с. 345.
8. Берко П., Небелюк М. Еволюція філософічно-політичних поглядів Івана Франка. Борислав, 2001, С. 11.
9. <https://lib.if.ua/franko/1321278202.html>
10. <https://comentarios.wordpress.com/2012/07>

Стебловська Олександра Сергіївна - студентка другого курсу соціально-гуманітарного факультету спеціальності 028 Менеджмент соціокультурної діяльності Університету Ушинського

Науковий керівник – **Борінштейн Євген Русланович** - завідувач, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

АКТИВІЗМ ТА СУСПІЛЬНІ РУХИ В УКРАЇНІ: НОРМИ ТА ВІДХИЛЕННЯ

Активізм та суспільні рухи є важливою складовою демократичного розвитку України. Суспільні рухи виникають з ініціативи громадян і стають важливим механізмом формування громадської думки, впливу на владу та здійснення змін у суспільстві. Активізм, у свою чергу, є формою діяльності, спрямованої на здійснення змін у суспільстві та виконання громадських обов'язків. Активісти часто виступають як критики діяльності влади, вносять пропозиції щодо вдосконалення законодавства та забезпечення прав та свобод громадян.

Україна відома своїми суспільними рухами та активним громадським життям. Найбільш відомим прикладом суспільного руху є Майдан, який був важливою подією в історії України та привів до зміни політичного курсу країни. Також в Україні активно діють різноманітні громадські організації, які займаються захистом прав людини, захистом навколишнього середовища та

іншими важливими суспільними питаннями. Активізм та суспільні рухи не тільки важливі для формування громадської думки, але й допомагають здійснювати зміни у суспільстві та сприяють демократичному розвитку країни.

Загалом, активізм та суспільні рухи є важливою складовою розвитку демократії не тільки в Україні, а й у всьому світі. Вони створюють умови для більш активної участі громадян у прийнятті рішень, демократичному контролі над владою та забезпечують належний рівень захисту прав та інтересів громадян. Проте, активізм та суспільні рухи можуть мати й свої недоліки, наприклад, занадто радикальні методи боротьби, порушення законодавства та порядку, викликані певними діями. Тому важливо збалансувати активізм та правовість та забезпечити, щоб громадянські рухи працювали в межах закону та не завдали шкоди суспільству.

В Україні також важливо забезпечити належний рівень підтримки та фінансування громадських організацій та ініціатив, а також забезпечити належну увагу з боку влади до проблем, які порушуються громадськими організаціями та активістами.

Крім того, важливо забезпечити свободу слова, незалежність ЗМІ та доступ до інформації, що є передумовою для розвитку громадського суспільства та активізму. Тільки вільні ЗМІ можуть повідомляти про проблеми та недоліки влади, і тільки з вільним доступом до інформації громадські організації та активісти можуть працювати на користь громадян [3].

Норми та відхилення в активізмі можуть бути визначені залежно від того, які цілі та методи використовуються у руху. Наприклад, якщо активісти пропагують насильство або порушують закон, то це є відхиленням від норм суспільства. З іншого боку, якщо активісти діють мирно та законно, то це є відповідністю нормам суспільства. Проблеми в суспільстві можуть бути виявлені через активізм та суспільні рухи. Наприклад, якщо у певній галузі діяльності багато активістів, то це може вказувати на проблеми у цій галузі. Також, якщо активісти виступають проти якоїсь певної політики чи закону, то це може вказувати на те, що ця політика чи закон є неприйнятною для значної кількості людей. Подальше вирішення проблем в суспільстві може бути здійснене через активізм та суспільні рухи. Наприклад, якщо активісти протестують проти низьких зарплат у певній галузі, то це може привести до змін у законодавстві щодо мінімальної зарплати. Також, якщо активісти пропагують нові ідеї та підходи до розв'язання проблем, то це може привести до інновацій та покращень у суспільстві. Отже, норми та відхилення в активізмі та суспільних рухах можуть виявити проблеми в суспільстві і стати стимулом для їх подальшого вирішення. Однак, деякі форми активізму можуть бути непродуктивними або навіть шкідливими для суспільства.

Наприклад, насильницькі форми активізму, такі як тероризм або екстремізм, не тільки не вирішують проблему, але й створюють нові, що може призвести до більшої ескалації конфлікту та насильства. Також, форми активізму, які не враховують права та свободи інших людей, можуть викликати опір і негативну реакцію у ширшому суспільстві. Для того, щоб активізм був

продуктивним та привів до позитивних змін у суспільстві, важливо використовувати мирні та законні методи діяльності, дотримуватись прав людини та громадянських свобод, а також співпрацювати з державними та іншими організаціями, що мають відповідальність за розв'язання проблем.

Крім того, активісти та суспільні рухи можуть виконувати важливу роль у просуванні соціальної та культурної зміни, підвищенні громадської свідомості та залученні уваги до проблем, які інакше можуть залишатись непоміченими.

Рух за права ЛГБТ+ - цей рух бореться за права людей, які належать до ЛГБТ+ спільноти, і вимагає прийняття законодавства, що захистить їх від дискримінації та насильства. Нормою для цього руху є рівноправність усіх людей, незалежно від їх орієнтації та статі. Відхилення від цієї норми включає дискримінацію на роботі, в школі, у відносинах та інші прояви насильства. Завдяки активізму за права ЛГБТ+ відбулися зміни у законодавстві та культурі, що сприяє більшій прийнятності та рівноправності усіх людей, незалежно від їх орієнтації та статі.

Рух за захист довкілля - цей рух бореться за збереження природних ресурсів та бореться зі змінами клімату. Нормою для цього руху є бережливе використання природних ресурсів та збереження довкілля для майбутніх поколінь. Відхилення від цієї норми включає забруднення довкілля, знищення природних ресурсів та інші проблеми, що виникають через бездумне та непродумане використання природних ресурсів. Завдяки активізму за захист довкілля, уряди та компанії змушені були приймати заходи для зменшення впливу на довкілля та ставити перед собою цілі щодо збереження природних ресурсів [2].

Активізм та суспільні рухи можуть бути потужним засобом зміни влади та політичного режиму. Історія свідчить про те, що активісти та суспільні рухи зуміли змінити політичні режими та керівництва країн.

Наприклад, в Індії в 1947 році відбулася незалежність від Британської імперії завдяки активізму громадськості та національного руху, очолюваного Махатмою Ганді. В 1989 році в результаті Мирного визвольного руху на Тибеті керівництво Китаю підписало з Тибетом договір про автономію та захист тибетської культури.

У 2011 році в Єгипті стався Революція Гідності, в результаті якої було повалено президента Хосні Мубарака. Ця революція була спричинена активізмом громадськості та масовими протестами, які тривали більше місяця. У результаті цих протестів було сформовано новий уряд, що передав владу народу. Наступним прикладом може бути Помаранчева революція в Україні у 2004 році, коли активісти та суспільні рухи стали на захист демократичних прав і свобод у країні. В результаті було проведено повторні президентські вибори, що привели до перемоги опозиції.

Ці приклади свідчать про те, що активізм та суспільні рухи можуть змінити владу та політичний режим у країні. Активісти та суспільні рухи здатні об'єднувати людей та створювати масові рухи, які змушують уряди та політичні лідери слухатися думки народу.

Дії активістів та суспільних рухів можуть виявлятися найбільш ефективним засобом протистояння або зміни політичного режиму, особливо тоді, коли офіційні інституції та правоохоронні органи відмовляються вирішувати певні проблеми або ігнорують громадські прохання. Наприклад, у США у 1950-і роки відбувся рух за громадянські права, під час якого активісти боролися за рівність та скасування сегрегації на расовій ґрунті. Цей рух був успішним і призвів до прийняття законів, що запобігли дискримінації за расовою ознакою. Інший приклад – рух #MeToo, який виник у 2017 році і став відомим по всьому світу. Його учасники боролися проти сексуального насильства та домагань на робочому місці та в інших сферах життя. Рух #MeToo викликав свідомість та поширення інформації про цю проблему та призвів до складання нових законів та політик, спрямованих на боротьбу зі сексуальним насильством.

Активізм та суспільні рухи можуть також впливати на зовнішню політику країни. Наприклад, рух за мир відповідальних громадян, який активно протестував проти війни в Іраку, змусив уряд США переглянути свою зовнішню політику та змінити стратегію проведення військових операцій.

Отже, активізм та суспільні рухи можуть бути потужним засобом зміни політичного режиму, привернення уваги до важливих проблем та зміни національної чи міжнародної політики. Ці рухи можуть виникати у зв'язку з різними питаннями, від екології та прав людини до рівності та боротьби з корупцією. У деяких країнах активізм та суспільні рухи можуть мати більш загрозливий характер, зокрема, якщо національний режим стає авторитарним і демократія під загрозою. В таких випадках активісти можуть бути піддані переслідуванням, затриманням та іншим формам насильства. Проте, не дивлячись на можливі ризики, активізм та суспільні рухи можуть відігравати важливу роль у зміні світу на краще. Зокрема, вони можуть допомогти привернути увагу до питань, які інакше були б проігноровані, та прискорити процес прийняття рішень. Крім того, ці рухи можуть об'єднувати людей, які мають спільну мету та цінності, та створювати платформи для обміну думками та ідеями.

Надмірний активізм та розколи в суспільних рухах можуть призвести до втрати їх легітимності та ефективності. Коли суспільний рух стає надто радикальним і агресивним, то це може відіграти протилежний ефект від очікуваного. Люди можуть почати відчувати страх і відвернутися від руху, що може призвести до його занепаду. Крім того, розколи в суспільних рухах можуть призвести до того, що рух стає менш об'єднаним і менш ефективним у досягненні своїх цілей. Також можна згадати суспільний рух "Євромайдан" у 2004 році, який був спрямований на захист демократичних прав та свобод в Україні. Однак, після успіху руху, його лідери не змогли домовитися між собою та розколи в суспільному русі привели до зниження ефективності руху та його подальшого занепаду.

Таким чином, надмірний активізм та розколи в суспільних рухах можуть призвести до втрати їх легітимності та ефективності, тому важливо

забезпечувати їх організацію та координацію, а також дотримуватися принципів демократії та діалогу всередині руху. На прикладі України можна згадати суспільний рух "Феміністична хода", який почався в 2019 році і був спрямований на боротьбу з насильством та дискримінацією на гендерній основі. Рух був активним у соціальних мережах та організував масові акції, проте з часом з'явилися протиріччя внутрішньої політики руху, а також надмірний активізм деяких його учасників, що призвело до розколів та втрати легітимності руху в деяких громадських середовищах.

Можна згадати суспільний рух "Відкрите судочинство", який був започаткований у 2011 році з метою боротьби з корупцією в Україні та підвищення рівня прозорості та законності в судовій системі. Рух здобув певні перемоги, зокрема, була ухвалена реформа судової системи, проте з часом з'явилися конфлікти між лідерами руху та надмірний активізм деяких його учасників, що призвело до розколу внутрішньої структури та втрати легітимності в деяких громадських середовищах.

Додатково можна згадати приклад з 2017 року, коли український суспільний рух "Вільна держава" зазнав розколу через різні погляди на стратегії боротьби з корупцією та політичної реформи. Це призвело до зменшення масштабів руху та його зменшення впливу на політику країни. Також можна згадати приклад надмірного активізму в суспільному русі захисту тварин в Україні. У 2017 році активісти заблокували одну з центральних вулиць Києва, вимагаючи заборони транспортування живих тварин на м'ясокомбінати. Акція тривала протягом декількох днів і стала причиною транспортної затору в центрі міста. Це спричинило негативні наслідки для місцевих жителів та підприємств, які мали проблеми з доставкою товарів.

Отже, надмірний активізм та розколи в суспільних рухах можуть призвести до втрати їх легітимності та ефективності. Важливо зберігати баланс між активізмом та уважним вивченням ситуації, щоб діяти ефективно та не заподіяти негативних наслідків для суспільства [4].

Ці приклади демонструють, що надмірний активізм та розколи в суспільних рухах можуть призвести до втрати їх легітимності та ефективності, оскільки це може призвести до конфліктів між учасниками руху, відведення уваги від основної мети руху та зменшення підтримки з боку громадськості.

Норми та відхилення в активізмі можуть вплинути на економічний розвиток. Наприклад, якщо активісти виступають проти певних корпорацій або урядів, це може призвести до зменшення інвестицій та стабільності на ринку, що може негативно вплинути на економічний розвиток. З іншого боку, активізм, спрямований на розвиток екологічної економіки або підтримку соціально відповідального бізнесу, може позитивно вплинути на економічний розвиток та створити нові можливості для бізнесу. Суспільні рухи та активізм також можуть впливати на екологічні проблеми. Активісти можуть протестувати проти забруднення довкілля, змін клімату та інших екологічних проблем, що вимагають уряду та бізнесу змінити свої практики. Це може привести до створення нових законів та політик, спрямованих на зменшення

екологічних проблем. Крім того, активізм та суспільні рухи можуть впливати на культурні процеси, такі як відносини між різними групами людей та соціальний розвиток. Наприклад, активісти можуть боротися за права меншин, гендерну рівність та інші соціальні питання, що можуть змінити ставлення людей до цих питань та сприяти соціальному розвитку, можуть мати значний вплив на суспільне життя в цілому. Ці процеси можуть бути досить складними та неочікуваними, іноді навіть зворотніми, але вони можуть також привести до важливих позитивних змін у суспільстві. норми та відхилення в активізмі та суспільних рухах можуть мати значний вплив на суспільне життя в цілому. Ці процеси можуть бути досить складними та неочікуваними, іноді навіть зворотніми, але вони можуть також привести до важливих позитивних змін у суспільстві.

Зважаючи на те, що активізм та суспільні рухи можуть мати значний вплив на різні аспекти суспільного життя, деякі дослідники вивчають, як ці процеси взаємодіють з економічним розвитком, екологічними проблемами та культурними процесами. Наприклад, дослідження показують, що успішні суспільні рухи, такі як рух за права жінок, можуть мати позитивний вплив на економіку, зокрема шляхом зменшення нерівності та забезпечення більшої участі жінок у робочій силі. У той же час, інші суспільні рухи можуть мати негативний вплив на економіку, наприклад, через насильство або протидію розвитку інфраструктури.

Щодо екологічних проблем, активізм та суспільні рухи можуть привести до збільшення уваги до екологічних проблем та підвищення рівня свідомості громадян щодо збереження довкілля. Наприклад, глобальний рух за боротьбу зі зміною клімату дав поштовх до прийняття більш суворих екологічних норм та стандартів. Однак, активізм може також призвести до конфліктів між різними групами людей, які прагнуть до різних рішень щодо екологічних проблем. Щодо культурних процесів, активізм та суспільні рухи можуть мати значний вплив на культурні практики та переконання людей. Наприклад, суспільні рухи за права меншин можуть привести до змін у стереотипах та переконаннях людей щодо інших груп в суспільстві. Однак, такі зміни можуть бути повільними та зустрічати опір з боку тих, хто не хоче змінювати свої погляди або переконання. З іншого боку, активізм та суспільні рухи можуть стимулювати культурний розвиток та творчість, сприяючи розвитку нових ідей та підходів до розв'язання проблем.

Нарешті, важливо зазначити, що активізм та суспільні рухи можуть впливати на різні аспекти суспільного життя не тільки безпосередньо, але і опосередковано, шляхом впливу на різні інституції та структури суспільства. Наприклад, успішний суспільний рух може привести до змін у законодавстві, політичній культурі та судовій системі. Такі зміни можуть мати значний вплив на різні аспекти суспільного життя, включаючи економічний розвиток, екологічні проблеми та культурні процеси.

Узагалі, активізм та суспільні рухи є важливими компонентами сучасного суспільства, які можуть стимулювати зміни та прогрес. Однак, важливо

зберігати баланс між різними інтересами та потребами, щоб забезпечити стабільність та розвиток суспільства в цілому [1].

Отже, активізм та суспільні рухи є важливими компонентами сучасного суспільства, які можуть впливати на різні аспекти суспільного життя, включаючи економічний розвиток, екологічні проблеми та культурні процеси. В Україні такі рухи виникали та розвивалися протягом останніх десятиліть, зокрема, під час Помаранчевої революції, Майдану та Революції Гідності. Норми активізму та суспільних рухів включають в себе мирні прояви громадянської позиції, право на свободу слова та зборів, а також дотримання законів та регуляцій держави. Однак, в Україні спостерігається і відхилення від цих норм, зокрема, випадки насильства під час протестів та ігнорування законодавства. Такі відхилення можуть мати негативні наслідки для розвитку суспільства, включаючи загрози безпеці, порушення закону та порядку, та інші негативні наслідки. Тому важливо, щоб активізм та суспільні рухи відбувалися в межах закону та дотримували норм демократичної держави. Важливо зберігати баланс між різними інтересами та потребами, щоб забезпечити стабільність та розвиток суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Шевченко Н. В. Громадськість як соціальний феномен та складова демократії в Україні // Соціально-економічні проблеми і держава. 2019. Т. 21. № 2. С. 137-145.
2. Кухар В. Молодіжні неформальні рухи в Україні (кінець ХХ - початок ХХІ століття). Освіта і управління. 2011. Т. 14, ч. 2/3. С. 173–179.
3. Метельова Т. О. Протестні рухи та феномен "Майдану" в контексті розвитку громадянського суспільства в Україні. Трибуна. 2014. № 5/12. С. 35–39.
4. Кизименко І. О. Політичні партії та рухи в Україні наприкінці ХХ століття (історіографічні аспекти). Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2001. Вип. 57. С. 14–17.

Стойкова Кароліна Миколаївна - студентка другого курсу соціально-гуманітарного факультету спеціальності 028 Менеджмент соціокультурної діяльності Університету Ушинського

Науковий керівник - **Борінштейн Євген Русланович** - завідувач, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний університет імені К.Д. Ушинського»

РОЗВИТОК НАВИЧОК МАЙБУТНЬОГО В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ, КРЕАТИВНІСТЬ ТА КОМУНІКАЦІЙНІ ВМІННЯ

Сучасні технології не стоять на місці і з кожним роком ми стикаємось з все з більшою кількістю інновацій, які нам треба освоїти. За останні роки інновації настільки захопили наше життя, що на сьогоднішній день комп'ютерні технології серед нас всюди. І освіта не є виключенням.

Діти вже за малечку мають змогу оволодіти сучасністю, інноваціями. Будучи гіперактивними, кмітливими, вони більш швидше розвиваються та уловлюють набагато більше інформації. І виклад інформації у закладах освітніх процесів змінився, осучаснився, модернізувався. Дітей починають навчати всіма необхідними навичками, які знадобляться у сучасному майбутньому.

Креативність - одна з найцінніших навиків навчання в ХХІ столітті. Розвиток креативності вважався важливим для досягнення ефективного та високого рівня навчання. Відповідно до різних підходів до її вивчення, креативність визначається як результат, як процес, як конструкт, що походить від впливу контексту та досвіду, і як особистісна риса людської природи [2].

Творчість є невід'ємною складовою розвитку людини та її особистості. Вона починає розвиватися з перших років навчання в школі і продовжує у вищій освіті та збільшується через кількість досвіду, який має людина, і в тій мірі, в якій діяльність викладачів може цьому сприяти.

Джеймс Кауфман виділяє чотири рівні креативності: перший - результат важливий для суб'єкта, другий - результат може бути корисним для близьких до суб'єкта людей, третій - результат об'єктивно корисний для громади, четвертий - результат об'єктивно ціннісний для людства [1].

Творчість є невід'ємною частиною навчання. Кожного разу, коли опановується щось нове, є елемент творчості. Існують різні рівні креативності, і креативність розвивається з часом і досвідом. Модель креативності, яку часто цитують -це 4С (Назва 4К походить від перших чотирьох букв назви навичок англійською мовою 4C: комунікація (communication), командна робота (collaboration), критичне мислення (critical thinking), креативність (creativity)) [1]. На рівні міні-с творчості те, що хтось створює, може не бути революційним, але воно є новим і значущим для них. Наприклад, дитина приносить зі школи свій перший малюнок. Це щось означає для дитини, і вони раді, що створили

це. Це може свідчити про дуже низький рівень навичок, але викликати високий рівень емоційної реакції, що надихає дитину ділитися цим зі своїми батьками.

Рівень креативності little-c є на один рівень вищим від рівня міні-c, оскільки він включає зворотній зв'язок від інших у поєднанні зі спробою накопичити знання та навички в певній галузі. Наприклад, картина, яку дитина принесла додому, може отримати позитивний відгук від батьків. Вони ставлять його на холодильник, щоб показати, що він має цінність, дають своїй дитині альбом для малювання та пропонують кілька пропозицій щодо покращення їхнього малюнка. З точки зору учнів у школі, переважна більшість творчих здібностей учнів знаходиться на рівні mini-c і little-c.

Рівень творчості Pro-c у школах, як правило, є цариною вчителів. Вчитель образотворчого мистецтва в цьому випадку знаходить різноманітні педагогічні підходи, які покращують знання та вміння студента-митця в мистецтві, а також формують його творчу компетентність у створенні творів мистецтва. Вони вчителі Pro-c . Студенту знадобиться багато років цілеспрямованої практики, щоб вважати його творчим професійним митцем на професійному рівні.

Рівень креативності Big-C є розрідженою територією небагатьох. Доводячи цей приклад до крайності, студент стає одним із найвидатніших художників усіх часів. Після їхньої смерті їхні роботи обговорюються експертами, оскільки їхні творчі здібності до нових форм вираження мистецтва на найвищому рівні. Більшість із нас працює на рівні mini-c і little-c зі своїми захопленнями та діяльністю.

Творчість є цінною в освіті, оскільки вона створює когнітивну складність. Бути творчим передбачає використання наявного набору знань або навичок у певному предметі чи контексті для експериментування з новими можливостями в пошуках цінних результатів, таким чином підвищуючи як знання, так і навички.

Творчість - це не просто вигадкування. Щоб щось відповідало визначенню креативності, воно повинно бути не тільки новим, але й актуальним і корисним. Наприклад, якщо учневі запропонувати виготовити новий вид музичного інструменту, то такий із шматочків салямі може бути оригінальним і цікавим, але не актуальним і не корисним. Творчість також найкраще працює з обмеженнями, а не з відкритими завданнями. Наприклад, учням можна надати обмеження на кількість рядків, які використовуються під час написання вірша, або встановлений список інгредієнтів під час складання рецепту. Обмеження призводять до того, що когнітивні вчені називають бажаними труднощами оскільки студентам потрібно приймати більш складні рішення щодо того, що вони включають і виключають у свій кінцевий продукт. Поширеним прикладом STEM є створення будівлі за допомогою трубочок для напоїв, але без клейкої стрічки чи клею. Студенти повинні глибше думати про те, як різні елементи будівлі з'єднуються, щоб будівля витримала [5].

Студент, якого захочують до критичного мислення, незмінно розвиває почуття цікавості до подій навколо нього. Сильне та щире почуття

допитливості призводить до бажання студентів аналізувати та засвоювати інформацію та події.

У процесі у студентів формуються власні обґрунтовані ідеї, переважно нестандартні, що, у свою чергу, покращує їхні творчі здібності, розвиває креативність..

Як я розумію, креативність – це навичка, якою всі критично мислячі особи будуть займатися у своєму професійному та особистому житті. У процесі пошуку відповідей логічно й раціонально, вони, як правило, зможуть розкрити свої творчі сили.

Оскільки освіта набуває різних форм у світі, важливо, щоб студенти володіли такими навичками, як критичне мислення, які підготують їх до завтрашнього дня. Адже сьогоднішні діти – лідери завтрашнього дня.

Критичне мислення підвищує креативність і покращує спосіб використання та управління своїм часом, а критичне мислення не лише описує здатність мислити відповідно до правил логіки та ймовірності, але й здатність застосовувати ці навички до проблем реального життя, які не залежить від змісту. Критичне мислення може дати більш глибоке розуміння себе. Це дасть вам можливість бути об'єктивним, менш емоційним і більш відкритим, оскільки ви цінуватимете погляди та думки інших.

Критичне мислення виникає, коли студенти аналізують, оцінюють, інтерпретують або синтезують інформацію та застосовують творчі думки, щоб сформулювати аргумент, вирішити проблему або дійти висновку. Метою критичного мислення є сприяння незалежному мисленню, особистій автономії та аргументованому судженню в думках і діях.

Критичне мислення включає логіку, а також творчість. Це може включати індуктивне та дедуктивне міркування, аналіз та вирішення проблем, а також творчі, інноваційні та комплексні підходи до вирішення питань та викликів.

Однією з важливих цілей освіти є виховання добре поінформованих учнів, тобто учні повинні розуміти ідеї, які є важливими, корисними, красивими та потужними [3]. На мій погляд, дуже важливо формувати у учнів вміння володіти кількома мовами.

Добре володіння мовами є життєво важливим у спілкуванні в академічній сфері. Ще одна річ, про яку люди часто уникають говорити в академічних колах, це обмін думками, з якими вони не згодні. Ефективні комунікативні навички допомагають людям ефективніше викладати свої ідеї та, отже, вести інтелектуальні дебати більш творче.

Щоб краще вчитися у вчителів, студенти повинні задавати запитання та обговорювати свої суб'єктивні та об'єктивні сумніви. Однак більшість студентів не ставлять запитань через страх, вагання та низьку самооцінку. Навички спілкування допомагають їм слухати, розуміти точку зору вчителів у класі та впевнено ставити їм запитання, що допоможе їм отримати більше знань.

Чіткість у спілкуванні щодо навичок, знань і словникового запасу в словах під час спілкування з інтерв'юерами допомагає студентам отримати

роботу після закінчення навчання. Ефективне спілкування може зайти так далеко, що повністю змінити їх особистість. Як сказав психолог і письменник Джордан Петерсон: «Немає нічого більш потужного, ніж чітке мовлення» [4].

Студенти сьогодні можуть стати лікарями, яким потрібно буде ефективно спілкуватися зі своїми пацієнтами. Вони можуть вирости до інженерів, яким доведеться передавати інструкції своєму технічному персоналу. Вони можуть стати юристами, яким доведеться використовувати закон і мову, щоб донести свої думки.

Розвиток навичок майбутнього, таких як критичне мислення, креативність та комунікаційні вміння, в освітньому процесі є надзвичайно важливим завданням. Ці навички допомагають здобувачам бути готовими до майбутнього, в якому швидко змінюються технології та потреби ринку.

Критичне мислення дозволяє людині аналізувати інформацію, розвивати свою точку зору та вміти раціонально вирішувати задачі, які перед нею постають

Креативність дає можливість нестандартно мислити та з творчістю підходити до вирішення тривіальних питань і задач. Комунікаційні вміння допомагають вирішити будь яку проблему, яка виникає у роботі з людьми, це надає можливість співпрацювати з іншими людьми, що є ключовими навичками для успіху в буд-якій галузі.

Отже, розвиток цих навичок є важливою складовою освітнього процесу. Вчителі та батьки повинні допомагати майбутньому поколінню розвинути критичне мислення, креативність та комунікативні вміння, створюючи певні умови для розвитку таких навичок.

Список використаних джерел

1. Бабійчук С. Формування навичок «4к» на основі дослідницької діяльності учня. Інформаційні технології в освіті. 2020. С. 171–174. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/729415/2/4312-Article%20Text-9301-2-10-20201102.pdf> (дата звернення: 18.04.2023).
2. а освіта - нові перспективи. Лондон: IntechOpen, 2021. 172 с. URL: <https://www.intechopen.com/chapters/76737> (дата звернення: 18.04.2023).
3. THE IMPORTANCE OF CRITICAL THINKING IN EDUCATION - Rahul Education. Rahul Education -. URL: https://rahuleducation-org.translate.goog/our-scribes/the-importance-of-critical-thinking-in-education/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=sc (date of access: 18.04.2023).
4. Vishwaroop A. What is the importance of communication skills in academics?. Google Translate. URL: https://blog-teachmint-com.translate.goog/what-is-the-importance-of-communication-skills-in-academics/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=sc (date of access: 18.04.2023).

5. What is creativity in education? - THE EDUCATION HUB. THE EDUCATION HUB. URL: https://theeducationhub-org-nz.translate.google.com/what-is-creativity-in-education/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=sc#_edn1 (date of access: 18.04.2023).

Стоянова Ольга Русланівна, студентка I року навчання ОПП Музичне мистецтво за першим (бакалаврським) рівнем факультету музичного та хореографічної освіти Університету Ушинського

Науковий керівник – **Атаманюк Зоя Миколаївна**, доктор філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

ПРО АБСТРАКТНІСТЬ І КОНКРЕТНІСТЬ ІСТИНИ

Від початку своєї історії люди шукають відповідь на ряд «вічних» питань. Одне з таких питань є питання про істину. У чому вона полягає, та яку роль відіграє у житті кожного з нас, та людства в цілому. Про те перш ніж говорити про абстрактність чи конкретність істини необхідно дати визначення самому поняттю «істина». Не тому, в чому вона полягає, а тому, що взагалі мають на увазі люди коли говорять про пошук істини. Адже істина, у тій чи іншій своїй формі, торкається абсолютно усіх аспектів життя. Як кожної конкретної людини, так і людства в цілому.

Поняття істини базує в людській діяльності. У філософії та богослов'ї воно є предметом аналізу. Представники інших видів діяльності: науки, права, журналістики тощо, люди в повсякденному житті, використовують його інтуїтивно, як дане, вважаючи, що істина — це певна відповідність між думками та незалежною реальністю. З цього видно що істина повсякчас існує поряд з нами, проте коли і як люди вперше збагнули, що вона існує та відчули у ній потребу? Поняття істини запровадив Парменід. Пізніше вчення про істину розроблялося Платоном і Аристотелем. Отже про істину як і про безліч інших речей в нашому світі вперше замислилися ще давні греки. А потім їх ідеї підхопили інші мислителі, вчені та інші епохи. Поговоримо про те як розвивалося та модифікувалося поняття про істину упродовж історії нашого існування. Деякі філософи, наприклад Георг Гегель та представники діалектичного матеріалізму, вважають важливим поділ на абсолютну й відносну істини.

Абсолютна істина – визначається як повне, вичерпне знання. Існування такого знання постулюється, але воно недосяжне на кожному конкретному рівні розвитку науки поза межами банальних тверджень.

Відносна істина — форма вираження істини, яка відображає певну повноту знань, певну міру чіткості і точності, якої досягли на певному етапі розвитку науки.

Гаутама Будда закликав «зберігати істину в собі, як єдиний світоч», а «чотири шляхетні істини» були покладені в основу буддистського світогляду. Джайністська філософія наголошує на відносності істини (анекантавада). Точне всебічне знання доступне тільки досконалій особі, а звичайні люди можуть бачити й збагнути тільки окремі аспекти істини.

У класичній філософії оформлюються дві альтернативні парадигми трактування істини — одна з них ґрунтується на принципі кореспонденції як відповідності знання об'єктивному стану справ предметного світу (Аристотель, Френсіс Бекон, Спіноза, Дідро, Гельвецій, Гольбах, Фейєрбах, Ленін та інші), інша — на принципі когеренції як відповідності знання іманентним характеристикам ідеальної сфери: утримання Абсолюту (Платон, Гегель та інші), вродженим когнітивним структурам (Августин, Декарт), самоочевидності раціоналістичної інтуїції (Теофраст), чуттєвим відчуттям суб'єкта (Юм), апіорним формам мислення (Кант).

У некласичній філософії істина позбавлена об'єктивного статусу й мислиться як форма психічного стану особистості (К'еркегор), як цінність, що «не існує, але означає».

Постмодерна філософія уникає формулювання проблеми істини взагалі, оскільки як єдина й гранична предметність в постмодернізмі виступає текст, що розглядається як самодостатня реальність, співвідношення якої до реальності об'єктивної не є актуальним. Мішель Фуко позначає статус істини як рід «ефекту», що виникає в результаті когнітивного вольового зусилля (через процедуру фальсифікації): «воля до істини... має тенденцію робити на інші дискурси свого роду тиск і щось начебто примусової дії».

Отже ми бачимо як у різні часи розвивалося поняття про істину у філософії, що різні філософи думали, та як ставилися до неї. Проте, як вже було сказано вище істина в тій чи іншій формі торкається кожного аспекту нашого життя. Але де ще потреба у істині може бути настільки ж гострою як у філософії? Мабуть перше, що спадає на думку багатьом це наука.

«Є три стадії визнання наукової істини: перша — це абсурд, друга — в цьому щось є, третя — це загальновідомо...» - Ернест Резерфорд.

У суспільно-гуманітарних, природничих, технічних науках під істиною розуміють відповідність її положень можливості емпіричної або теоретичної перевірки. З одного боку, істина постає як мета наукового пізнання, а з іншого — самостійна цінність, що забезпечує принципову можливість наукового знання збігатися з об'єктивною реальністю. Сама наука при цьому є безмежним процесом досягнення такого збігу, рух від знання обмеженого, приблизного до все загальнішого, глибокого і точного.

Тепер коли ми розглянули поняття про істину з різних боків можемо нарешті поговорити про її абстрактність чи конкретність.

Георг Гегель зазначав: *«Якщо істина абстрактна, то вона — не істина. Здоровий людський глузд прагне конкретного.»*

Що до мене, то на мою скромну, суб'єктивну думку істина настільки абстрактна наскільки і конкретна. Адже не можна говорити про істину як про щось цілісне, єдине. Адже як ми вже знаємо вона все існуюча та всеосяжна. Тому не можна говорити про неї як про щось настільки очевидне як наприклад стілець. Проте навряд чи хтось заперечить той факт, що навіть така проста річ як стілець існує у безлічі форм та варіантів, але при цьому функція у нього залишається одна і та ж. Так і істина. У процесі написання есе я неодноразово і сама задумувалася над тим, що саме Я думаю про істину? Абстрактна вона все ж таки чи конкретна? Особисто для себе я розділяю істину на форми за її проявом та впливом на життя. На мою думку існує:

Побутова істина – тобто та істина що супроводжує нас у звичайному житті. Наприклад для мене вона полягає ще й в тому, що аби не виникали проблеми я маю справно відвідувати заняття в університеті та вчасно виконувати домашні завдання. Цю істину можна назвати конкретною, проте вона теж з часом змінюється у ході нашого життя.

Істина однієї миті – це та істина, що існує тут і зараз. Наприклад для мене саме зараз ця істина полягає в тому, що розмірковую про істину та пишу есе, небо затягнули хмари, а поряд зі мною муркотить моя кицька. Ця істина і конкретна і абстрактна. Конкретна вона тому, що зараз все так і є, а абстрактна тому, що через мить все може змінитися. Есе буде дописано, кицька піде, а на небі вийде сонце.

Інформаційна істина – це конкретна істина достовірних фактів, що нас оточують.

Філософська істина – це і абстрактна і конкретна істина вічних питань. Наприклад питання про те абстрактна чи конкретна істина? Чи в чому вона полягає? Така істина конкретна для кожного конкретного філософа, який торкається цього питання, проте вона абстрактна адже у кожного з них своє поро конання з цього приводу.

Наукова істина – це конкретна істина наукових фактів про наш світ. Конкретна вона тому, що скільки б не сперечалися вчені з того чи іншого твердження на істинність самого твердження це аж ніяк не вплине.

Особиста істина – це і абстрактний і конкретний життєвий уклад який кожна людина на підставі тих чи інших переконань формує сама для себе.

Глибинна істина – це і є саме поняття про істину яке шукає людство.

Федорова Інна Валеріївна, здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», спеціальність 033 Філософія Університету Ушинського,

Науковий керівник: **Поплавська Тетяна Миколаївна**, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університет Ушинського, м.Одеса, Україна

ПРОБЛЕМА САМОВИЗНАЧЕННЯ ЛЮДИНИ В ЕПОХУ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН

Світова цивілізаційна криза початку ХХІ століття та повномасштабна війна в Україні висунули до центру філософських та гуманітарно орієнтованих досліджень та розробок проблему буття людини. Знецінення людської особистості та її життя в ході повномасштабної війни, у практиці тоталітарних режимів та терористичних організацій, поставили філософію перед дилемою: є чи ні реальне майбутнє у Людини взагалі, бути чи не бути Людині у можливій новій картині світу? Як писав італійський філософ Е. Агацці: «Був час, коли однією з найсерйозніших завдань філософії вважався доказ буття Бога; мабуть, вже важко сумніватися у тому, що у наш час найважливішим завданням філософії є доказ буття людини»[1].

Основним питанням низки сучасних досліджень у галузі культури, освіти, науки та філософії є наступне: яка основна характеристика нашої епохи – її кризовість чи перехідність? Як правило, у різних інтерпретаціях сучасного історичного періоду ці характеристики зближуються аж до ототожнення, тому що жодні трансформації, особливо глобального масштабу, не відбуваються без кризових явищ тією чи іншою мірою.

Завдання філософії, зокрема, і освіти в цілому, допомогти нашому сучаснику осмислено здійснювати своє самовизначення, не впадаючи в жах від усвідомлення можливого, прогнозованого глобалістикою катастрофічного результату сучасної кризи, з одного боку, але й не розраховуючи на те, що перехід до нового сталого стану цивілізації здійсниться сам собою, з іншого.

Кожна людина в нашій країні і не тільки, сьогодні змушена думати не лише про повсякденне виживання, осмислюючи ризики, що постійно виникають, але й про необхідність самостійно визначати горизонти і рамки, в яких вона повинна самовизначатися, будувати своє життя і діяльність, оскільки війна зруйнувала всі опори і підстави її буття: онтологічні, культурні, соціальні, і навіть повсякденні. Після девальвації колись загальних регулятивів — онтологічних ідей (Бога, Розуму, Історії та інших.), «розмиваються» соціальні структури (наприклад, сім'я), які здавалися непорушними, стають ненадійними структури повсякденності. Навіть фізична ідентичність істоти роду homo сьогодні опинилася під сумнівом. Як зазначав Ж. Бодрійяр, сьогодні перед індивідом постає не лише питання: хто я, чоловік чи жінка, а й – людина я чи машина? Усьому цьому супроводжують явища кризової свідомості: шок від швидкості та непередбачуваності змін, переживання відсутності сенсу та перспектив життя, що веде до депресій чи проявів часом невмотивованої

агресії. Загальний стан справ посилюється відсутністю єдиної картини світу при домінуванні процесів глобалізації, з одного боку, та його (світу) фрагментації, з іншого. Втративши координати, в яких вона могла би розуміти світ і себе, «вести своє життя» (Х. Плеснер) і будувати свою діяльність, людина опинилась у ситуації безмежності, беззаперечності та безперспективності. Людина справді стала бездомною. Усе викладене за необхідністю вимагає філософсько-антропологічного осмислення таких питань, як «Що означає бути людиною і як бути людиною в кризову епоху?».

В історії європейської та вітчизняної філософії тема самовизначення людини пройшла довгий шлях: становлення (від Сократа до Аристотеля), розвитку (Г.Сковорода), подальшої розробки у ХХ ст., розпочатої у працях П. Юркевича, М. Бердяєва, І. Франка, М. Шеллера, Х. Плеснера, К. Ясперса та багатьох інших, де базовою проблемою стає можливість і здатність самовизначення людини по відношенню до світу та Бога, у свободі та творчості[3]. Паралельно цьому в той же період у західній та вітчизняній філософській думці позначився «крен» у бік розробки теми самоідентифікації людини. Приводом для цього стали: процес збільшення кількості домагань різних соціальних груп та спільностей на ту чи іншу ідентичність (громадянську, політичну, культурну, лінгвістичну, національну, расову, статеву тощо) і, відповідно, різної сили конфлікти та зіткнення на цьому ґрунті, про що писав у своїх книгах С. Хантінгтон[2].

Фактично проблему кризи ідентичності і самоідентифікації у минулому столітті поставила психологія (Е. Еріксон та інші), що було сприйнято філософією, зокрема і постмодерністського штибу, яка оголосила про вичерпаність «ресурсів» «Я» як центру людської свідомості та людської активності.

Безумовно, проблема цілісності людини, її самототожності в умовах постсучасної множинної, фрагментарної реальності, що стрімко змінюється, дуже актуальна. Але вийшло так, що у багатьох філософських дослідженнях відбулася підміна теми самовизначення людини темою її ідентичності.

Як мені здається, виникла потреба розрізнення цих двох тем і відповідних їм понять, особливо сьогодні, у постсучасній ситуації. Остання, перш за все, вимагає відповіді на запитання, що людині робити в цих нових та небезпечних обставинах, оскільки звичні реакції та необдумані дії в умовах посиленої світової кризи та воєнного часу можуть призвести до таких катастрофічних наслідків, коли вже не буде кому відповідати на запитання: Хто я?

Постановка проблеми буття людини в епоху змін у філософсько-антропологічному ключі виводить тему самовизначення на інший узагальнений рівень філософського питання, збираючи всю попередню історію думки у спробу побудови практичного філософського знання щодо самовизначення сучасної людини. Необхідно на матеріалі історії філософської думки показати, що власне самовизначення та відповідна йому діяльність мислителів різних епох у переломні періоди історії призводили до появи в культурі нових форм

буття людини, які фіксують різні варіанти відповіді на питання – що означає бути людиною?

Даний досвід мислителів різних епох показує нам конкретні шляхи та методи виходу з кризових ситуацій, як особистого, так і соціального характеру, найкращим і найпродуктивнішим з яких є екзистенційний.

Екзистенціалізм актуалізує ідеї про людину існуючу, про таку, що здійснює пошук сенсу, робить вибір, що самовизначається у своєму ставленні до дійсності, що володіє активною суб'єктною сутністю (Н. Аббан'яно, Д. Б'юдженталь, Р. Мей, В. Франкл, К. Ясперс).

Життєстверджуючі ідеї позитивного екзистенціалізму як продовження гуманістичних традицій у філософії та психології стають ключовими для дослідника опорами в обґрунтуванні ціннісних та сенсорних орієнтирів освіти людини, її самоздійснення. Антропологічна значимість екзистенціалізму виявляється у закликати робити вибір на користь справжніх людських цінностей як основи прийняття рішень (А. Ленглі), а бути людиною означає «бути вирішальною» (К. Ясперс).

Екзистенційний вибір себе, свого здійснення відбувається тоді, коли людині у бутті важливе її буття (М.Хайдеггер). Самоздійснення – це найважливіше вільне рішення людини, сильної і впевненої, яка володіє собою і може дійсно вільно розпоряджатися собою. Здійснена людина у своєму житті – це людина, яка чітко розуміє себе, живе обраними цінностями, орієнтується на сенс, вміє бути відповідальною за свій вибір та життєвий шлях. Як бути такою людиною? – фундаментальна людська проблема-виклик.

Таким чином, людина завжди перебуває перед вибором: здійснити себе, зробити своє життя гідним, позитивним, сповненим цінностей і смислів, або бути відчуженою від себе і світу. Протиставлення життя і нежиття, самоздійснення та відчуження, утвердження та руйнування, смислів та безглуздості – протиріччя та протистояння, які людина змушена вирішити щоб подолати дихотомічність буття.

Новий час та нові можливості відкривають для людини можливість обирати, але людина не готова обирати. Вона не знає, як і що вибирати, не відчуває відповідальності за свій вибір, не вміє виявляти волю, приймати рішення та залишатися ним вірною. У цьому виявляється незрілість людини стосовно свободи та свого життя, зворотним боком якої виступає дезадаптивність та деструктивність.

У зв'язку з цим, назріла гостра необхідність постановки наукового завдання у розробці такої концепції самовизначення та самоздійснення людини, яка б мала потенційну можливість засобами освіти та самоосвіти допомогти людині вирішувати проблеми адаптації до суперечливої соціальної дійсності, здатної до подолання соціальної та власної обмеженості на шляху до самоздійснення, до формування глибокої рефлексивної позиції у пізнанні себе та світу.

Список використаних джерел

1. Аггаці Е. Людина як предмет філософії. *Проблеми філософії*. 1989. №2. С. 24–35. Електронне видання: Центр гуманітарних технологій. 02.12.2009. URL: <https://gtmarket.ru/library/articles/5269> (дата звернення: 16.04.2023)
2. Samuel P. Huntington. Clash of Civilizations and Remaking of World Order. 1996. URL: <https://web.archive.org/web/20100821191056/http://history.club.fatih.edu.tr/103%20Huntington%20Clash%20of%20Civilizations%20full%20text.htm> (дата звернення: 16.04.2023)
3. Чернега Т. М. Рациональне та містичне у філософії Григорія Сковороди: Монографія. Одеса: Астропринт, 2007. С.284-286.

Хівренко Тетяна Русланівна – студентка I року навчання ОПП Спеціальна освіта (Логопедія) за першим (бакалаврським) рівнем навчально-наукового інституту фізичної культури, спорту та реабілітації Університету Ушинського

Науковий керівник – **Самчук Лариса Сергіївна**, кандидат філософських наук, викладач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

КОМАНДА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ПРОЦЕСІ

У 2017 розпочалася всеукраїнська реформа освіти відповідно до Концепції Нової української школи [3]. Її метою є створення для учнів сприятливих освітніх умов, а також допомога в опануванні знань та навичок, що стануть їм у нагоді в повсякденному житті. Невід’ємною складовою такого навчання є *інклюзивне освітнє середовище*, що разом з командою психолого-педагогічного супроводу становить інклюзивний процес.

Одна з важливих умов впровадження інклюзивного навчання у закладі освіти – організація професійного співробітництва команди психолого-педагогічного супроводу, результатом якого має стати освітнє середовище, максимально сприятливе для різнобічного розвитку всіх учнів, у тому числі й учнів з особливими освітніми потребами (далі ООП) [5, с. 4].

Інтеграція дітей з порушеннями психофізичного розвитку в заклади загальної середньої освіти становить складну проблему, адже саме лише перебування дитини у широкому соціумі – це ще не запорука її успішного навчання та соціалізації. Кінцевий результат значною мірою залежить від того, які умови для цього створені, а також від наполегливої та цілеспрямованої роботи всіх учасників освітнього процесу [5, с. 5].

Закон України «Про освіту» [3] зазначає таке тлумачення термінів:

Інклюзивне навчання – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципі недискримінації, врахуванні багатоманітностей

людини, ефективному залученні та включенні до освітнього процесу всіх його учасників.

Інклюзивне освітнє середовище – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей.

Особа з особливими освітніми потребами – особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі, з метою забезпечення її права на освіту.

Психолого-педагогічний супровід - це комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку дитини, передбачена індивідуальною програмою розвитку. Психолого-педагогічний супровід включає в себе надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг.

Склад команди психолого-педагогічного супроводу (далі КППС) визначається з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП.

Постійні учасники: директор або заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель початкових класів (класний керівник), учитель-предметник, асистент учителя, практичний психолог, соціальний педагог, учитель-дефектолог (з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП), вчитель-реабілітолог і батьки або законні представники дитини з ООП та інші.

Залучені фахівці: медичний працівник закладу освіти, лікар, асистент дитини, спеціалісти системи соціального захисту населення, служби у справах дітей та інші.

Загальне керівництво КППС покладається на директора або заступника директора з навчально-виховної роботи, який несе відповідальність за виконання покладених на КППС завдань і розподіл функцій між її учасниками [4].

Основні функції учасників Команди супроводу [2, с. 4-6]

Практичний психолог:

- вивчення та моніторинг психічного розвитку дитини з ООП;
- психологічний супровід дитини з ООП;
- надання корекційно-розвиткових послуг дитині з ООП згідно з ІПР;
- надання рекомендацій, консультацій та методичної допомоги педагогічним працівникам закладу освіти у роботі з дитиною з ООП;
- консультативна робота з батьками дитини з ООП;
- просвітницька робота щодо формування психологічної готовності в учасників освітнього процесу до взаємодії в інклюзивному середовищі.

Вчителі-дефектологи (вчитель-логопед, сурдопедагог, тифлопедагог, олігофренопедагог), учитель-реабілітолог:

- надання корекційно-розвиткових послуг дитині з ООП, згідно ІПР;
- моніторинг досягнень у відповідній сфері розвитку дитини, згідно ІПР;
- надання рекомендацій педагогічним працівникам щодо особливостей організації освітнього процесу, реалізації корекційно-

розвиткових цілей в процесі навчання, технології для досягнення кінцевих цілей навчання, визначених в ІІР та застосування адаптацій (модифікацій);

- консультативна робота з батьками дитини з ООП.

Вчитель початкових класів (класний керівник), вчителі предметів/вихователь:

- забезпечення освітнього процесу дитини з ООП з урахуванням особливостей її розвитку та ІІР;

- підготовка інформації для учасників засідання Команди супроводу про особливості навчально-пізнавальної діяльності дитини з ООП, її сильні сторони та потреби, результати виконання дитиною навчальної програми/освітнього плану;

- участь у підготовці індивідуального навчального плану дитини з ООП;

- визначення спільно з іншими педагогічними працівниками рівня досягнення кінцевих цілей навчання, передбачених ІІР;

- створення належного мікроклімату в колективі;

- надання інформації батькам про стан засвоєння навчальної програми/освітнього плану дитиною з ООП;

Асистент вчителя/вихователя:

- спостереження за дитиною з метою вивчення її індивідуальних особливостей, схильностей, інтересів та потреб;

- участь в організації освітнього процесу дитини з ООП;

- участь у розробці ІІР;

- участь у підготовці індивідуального навчального плану та індивідуальної навчальної програми/індивідуального освітнього плану (для закладів дошкільної освіти);

- адаптація освітнього середовища, навчальних матеріалів відповідно до потенційних можливостей та з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини з ООП;

- оцінка спільно з вчителем/вихователем рівня досягнення кінцевих цілей навчання, передбачених ІІР;

- підготовка інформації для учасників засідання Команди супроводу за результатами спостереження за дитиною щодо її індивідуальних особливостей, інтересів та потреб;

- надання інформації батькам, педагогічним працівникам щодо особливостей розвитку дитини з ООП.

Медичний працівник закладу освіти:

- інформування учасників Команди супроводу про стан здоров'я дитини та її психофізичні особливості;

- за необхідністю, здійснює збір додаткової інформації від батьків, закладу охорони здоров'я щодо стану здоров'я дитини.

Організація роботи команди супроводу. Команда супроводу зустрічається щонайменше тричі на рік для засідань. Під час зустрічей відбувається обговорення та аналіз результатів навчання дитини, ухвалюються рішення

щодо індивідуальної програми розвитку дитини, можливої її корекції тощо. Команда також вирішує питання запровадження індивідуального розкладу відвідування класу дитиною з ООП та інші питання, від яких залежить створення належних умов для інтеграції дитини в освітнє середовище. Рішення під час засідання команди супроводу ухвалюється за результатами обговорення відкритим голосуванням (за умови присутності не менше 2/3 членів) та оформлюється протоколом. Водночас учасники команди супроводу працюють із дитиною протягом року, допомагають опанувати програму, проводять корекційні заняття тощо [1].

Якісна організація взаємодії в інклюзивному процесі вкрай важлива для навчання як нормотипових дітей, так і дітей з особливими освітніми потребами. Для забезпечення продуктивного розвитку учнів необхідні: належне виконання своїх обов'язків кожним членом КППС, висока кваліфікованість спеціалістів, моральні, етичні та правові принципи працівників та батьків (дотримання і відстоювання інтересів і прав дитини, повага до її індивідуальних особливостей, конфіденційність).

Список використаних джерел

1. Державна служба якості освіти. Як організувати якісну роботу команди психолого-педагогічного супроводу: поради для керівника закладу освіти. URL: <https://sqe.gov.ua/yak-organizuvati-yakisnu-robotu-komand/>

2. Наказ МОН України «Про затвердження Примірною положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти» від 06.08.2018 №609. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5b1/e72/1d2/5b1e721d2c67a022705177.pdf>

3. Про освіту: Закон України від 28.09.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page#Text>

4. Рогатин ІРЦ. Інклюзивна освіта: Команда психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами. URL: <http://inclusive.org.ua/%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%81%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D1%83/>

5. Холодцько Н. В. Команда психолого-педагогічного супроводу дитини в закладі освіти. Сварищевичі, 2021. 52 с.

Чумак Єгор Олександрович, студент 3 курсу соціально-гуманітарного факультету спеціальності 033 Філософія Університету Ушинського

Виноградова Наталія Михайлівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,

ПРОБЛЕМА ПРОВИНИ ТА ПОКАРАННЯ В КНИЗІ ЙОВА

Книга Йова - книга Старого Заповіту Біблії і Танаху. Книга названа за іменем головного персонажу - Йова. Книга постала імовірно у V ст. до н. е., тобто в часи коли ізраїльтяни з болем пізнавали, що повернення з неволі до Єрусалима не супроводжується так довго очікуваним щастям і добробутом. Поетична частина книги є більш ранньою. Прозовий пролог та епілог є більш пізніми частинами. Остаточного вигляду книга набрала у часи Селевкідів у III ст. до н. е., з цього періоду походить ймовірно гімн на честь мудрості та промова Елігу.

Книга Йова - високопоетичний твір Святого Письма, складається із трьох частин: прологу та епілогу, написаних прозою та середньої частини написаної віршами.

Книга починається із представлення її головного героя. Йов жив у землі Уц, в північній частині Аравії, "був невинний та праведний, і богобоязливий і віддалявся від зла", а за своїм багатством "був більший від усіх синів Сходу". У нього було сім синів і три дочки, що склали щасливе сімейство. Цьому щастю позаздрив Сатана і перед обличчям Бога став стверджувати, що Йов праведний і богобоязливий тільки завдяки своєму земному щастю, з втратою якого зникнуть і всі його благочестя. Щоб викрити цю брехню, Бог дозволив Сатані випробувати Йова всіма лихами земного життя.

Сатану не слід конче ототожнювати з князем темряви, оскільки ця постать не є однозначна. Не применшуючи його ролі в оповіданні слід зазначити, що не Ворог, а Бог є головною дійовою особою. Сатана - лише його знаряддя. Він позбавляє його всього багатства, всіх слуг і всіх дітей, а коли і це не похитнуло Йова, то Сатана вразив його тіло страшною проказою. Хвороба позбавила його права перебування в місті: він повинен був піти за його межі і там, скребти струпи на своєму тілі черепком, сидів у попелі і гною. Всі відвернулися від нього. Бачачи його страждання, його дружина говорила йому: "Ти ще міцно тримаєшся в невинності своїй? Прокляни Бога і помреш!... А він до неї відказав: Ти говориш отак, як говорить яка з божевільних!... Чи ж ми будемо приймати від Бога добре, а злого не приймемо? При всьому тому Йов не згрішив своїми устами...". Таким терплячим був Йов. Він позбувся всього і сам захворів, терпів образи і приниження, але не нарікав, не скаржився на Бога і не сказав проти Бога жодного грубого слова. Про нещастя Йова почувли друзі його Еліфаз, Білдад і Цофар.

Після короткого вступу вміщено довгий поетичний діалог у формі розмови чотирьох приятелів, що становить основну другу частину Книги. Сім днів вони мовчки оплакували його страждання; нарешті вони стали втішати його, запевняючи, що Бог справедливий, і якщо він страждає тепер, то страждає за якісь гріхи свої, в яких повинен покаятися. Ця заява виходила із загального старозавітного уявлення, що всяке страждання є відплата за якусь неправду. Втішаючи його друзі вступають у суперечку і намагаються знайти в Йова будь-які гріхи, які виправдали б його нещасну долю, як доцільну і осмислену. Але і в такому стражданні Йов жодним словом нарікання не згрішив перед Богом. Він твердить, що не згрішив і відкидає цю думку друзів. Зло бо й страждання можуть, мовляв не тільки мати значення кари за гріхи, а й значення проби і іспиту, очищення й викупу, перестороги й заслуги. Ця остання властивість зла — саме його заслуговувальний, заступний характер, коли хтось страждає за інших стала ясною для людської думки лише у Новому Завіті, по стражданнях Ісуса Христа за гріхи людей.

Молодий Елігу, що приєднався до дискусії, незадоволений словами ані Йова ані його співбесідників подає думки про виховний бік болю та страждання. Поетична частина Книги закінчується виступом самого Бога. Спочатку Він звертається до Йова і за допомогою численних питань підводить його до усвідомлення того, що людина не має права піддавати сумнівам вироки Бога, безконечно мудрого і всемогутнього, навіть коли вони є незрозумілими для людського розуму. Вислухавши аргументи Бога, Йов визнає нерозважливність своїх слів, якими він домагався пояснень від Бога.

В епілозі засуджуються висновки приятелів Йова й коротко розповідається про щасливе повернення Йовові його давнього благополуччя. Скоро він зцілювався від своєї хвороби і розбагатів вдвічі більше, ніж раніше. У нього знову народилося семеро синів і три дочки. Він прожив після цього в щасті 140 років і помер у глибокій старості, залишивши всім приклад терпіння.

ЗМІСТ

Борінштейн Євген Русланович	ОСВІТНІЙ СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ: КАУЗАЛЬНА ПЛОЩИНА РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ	5
Dobrolyubska Y. A.	PRINCIPLES OF POST-NEOCLASSICAL RESEARCH SUBSYSTEMS OF THE PHILOSOPHY OF HISTORY	7
Kisse Anton Ivanovich	SOCIALIZATION OF THE EDUCATIONAL SPHERE: THE PROBLEM OF PRIORITIES	11
Аксьонова Віра Ігорівна, Сидорова А. О.	ГУМАНІСТИЧНІ ОБРІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ У КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ	13
Арапакі Марина Володимирівна	ПРОБЛЕМА РОЗУМІННЯ СОЦІАЛЬНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ СУСПІЛЬСТВА У КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ МАРГІНАЛЬНОСТІ	15
Атаманюк Зоя Миколаївна	ДОСЛІДЖЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ АСПЕКТІ	19
Барновська Вікторія Ярославівна, Самчук Лариса Сергіївна	ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ ЯК ТРЕНД У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	21
Бордіян А.Е., Петінова Оксана Борисівна	ЕТИЧНА ФІЛОСОФІЯ СОКРАТА (НА ПРИКЛАДІ «АПОЛОГІЇ СОКРАТА»)	24
Бутенко Елеонора Геннадіївна	СОЦІАЛЬНО ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ	27
Велкова Вікторія Анатоліївна, Самчук Лариса Сергіївна	КОМПЕНСАТОРНА ФУНКЦІЯ ФІЛОСОФІЇ: СУТНІСТЬ І ЗМІСТ	29
Гмиря Анастасія Андріївна, Шуст Наталія Борисівна	СОЦІАЛІЗАЦІЯ В УМОВАХ ПЕРЕЇЗДУ	32
Городнюк Людмила Степанівна	ВІДКРИТА ПІЗНАВАЛЬНА ПОЗИЦІЯ В КОГНІТИВНОМУ І ЖИТТЄВОМУ ДОСВІДІ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ	34
Даниленко Анастасія Володимирівна, Борінштейн Євген Русланович	МАЙБУТНЄ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ	36

Данильчук Крістіна Віталіївна, Борінштейн Євген Русланович ЖІНКИ ТА ДІТИ ПІД ЧАС ГОЛОКОСТУ	38
Дилян Анна Віталіївна, Борінштейн Євген Русланович СЕКСУАЛЬНІ ДЕВІАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ	40
Йорж Руслан Анатолійович, Атаманюк Зоя Миколаївна, ОСОБИСТІТЬ НА ШЛЯХУ ДО САМОПІЗНАННЯ	3
Либо Марія Володимирівна, Борінштейн Євген Русланович ГЕНОЦИД ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНЕ ЯВИЩЕ	46
Марчук Михайло Володимирович, Виноградова Наталія Михайлівна ОБРАЗ ПОНТІЯ ПЛАТА В ХРИСТІЯНСЬКІЙ ТА СВІТСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ	50
Парадюк Олена Олександрівна АКТУАЛІЗАЦІЯ ІСТОРИЧНОЇ СВІДОМОСТІ У ПЕРЕХІДНІ ЕПОХИ	51
Поплавська Тетяна Миколаївна ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА	55
Рибак Олександра Русланівна, Борінштейн Євген Русланович ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ	59
Самчук Лариса Сергіївна, Юренко Валерія Сергіївна РОЛЬ БАТЬКІВ В ОЦІНЮВАННІ РОЗВИТКУ СВОЄЇ ДИТИНИ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ	62
Саницька В. Л., Петінова Оксана Борисівна МУРАЛИ ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ ПАТРІОТИЗМУ, НЕЗЛАМНОСТІ ТА СИЛИ ДУХУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ (на матеріалах соціологічного дослідження)	64
Семенісова Аріна Костянтинівна, Атаманюк Зоя Миколаївна СЕНС ЖИТТЯ, В ЧОМУ ВІН?	67
Семенов Ігор Сергійович ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКІ ЦІННОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	69
Семко Яна Сергіївна АРТ-РИНОК У РАКУРСІ СПОЖИВАННЯ	69
Скаліцька В. А., Петінова Оксана Борисівна СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКА ТЕМАТИКА У ПОГЛЯДАХ ІВАНА ФРАНКА: ЩО ТАКЕ ПОСТУП?	75
Стебловська Олександра Сергіївна, Борінштейн Євген Русланович АКТИВІЗМ ТА СУПЛЬНІ РУХИ В УКРАЇНІ: НОРМИ ТА ВІДХИЛЕННЯ	77
Стойкова Кароліна Миколаївна, Борінштейн Євген Русланович РОЗВИТОК НАВИЧОК МАЙБУТНЬОГО В ОСВІТНЬОМУ	84

ПРОЦЕСІ: КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ, КРЕАТИВНІСТЬ ТА КОМУНІКАЦІЙНІ ВМІННЯ	
Стоянова Ольга Русланівна, Атаманюк Зоя Миколаївна	88
ПРО АБСТРАКТНІСТЬ І КОНКРЕТНІСТЬ ІСТИНИ	
Федорова Інна Валеріївна, Поплавська Тетяна Миколаївна	91
ПРОБЛЕМА САМОВИЗНАЧЕННЯ ЛЮДИНИ В ЕПОХУ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН	
Хівренко Тетяна Русланівна, Самчук Лариса Сергіївна	94
КОМАНДА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ПРОЦЕСІ	
Чумак Єгор Олександрович, Виноградова Наталія Михайлівна	98
ПРОБЛЕМА ПРОВІНИ ТА ПОКАРАННЯ В КНИЗІ ЙОВА	

Збірник матеріалів

XI Інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених

“ОСВІТА ТА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ”

(Одеса, 20-21 квітня 2023 року)

Адреса редакції:

Україна, 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, каб. 73 Тел.:
(0482) 732-09-52

Здано на виробництво – 28.05.2023. Підписано до друку з оригіналу-макета – 31.05.2023. Формат по ISO 216 A4, 297x210, 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 6,4. Наклад 100 прим. Інформаційно-видавничий центр Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26 тел.: (048) 732-09-52